

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Historie

Katedra českých dějin

Diplomová práce

Pohotovostní prapory SNB v nasazení proti banderovcům

Bc. Vlastimil Ondrák

Prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Praha

2017/2018

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především panu

Prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. a Mgr. Janu Randákovi, Ph.D.

za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěli k vypracování této diplomové práce.

*Dále bych touto cestou rád poděkoval zaměstnancům Archivu bezpečnostních složek
v Praze Na Struze a panu Mgr. Radku Galašovi za ochotné poskytování materiálů a pramenů.*

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci „*Pohotovostní prapory SNB v nasazení proti banderovcům*“ vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 12.4.2018

Vlastimil Ondrák

Abstrakt

Práce se zabývá vznikem a nasazením speciálních útvarů Sboru národní bezpečnosti proti banderovcům pronikajícím na území Československa s časovým vymezením od května do října 1947 a poté do dubna 1948. Práce nabízí ucelený pohled na rozsahem největší nasazení bezpečnostních sborů ČSR po 2. světové válce, včetně výzbroje, výstroje a taktiky. Dále se věnuje politickému aspektu tažení a politické zaměření velitelského sboru s ohledem na události února 1948. Prostor je poskytnut také vzniku a činnosti Organizace ukrajinských nacionalistů a Ukrajinské povstalecké armády. Práce vychází primárně z materiálů Archivu Muzea Policie České republiky v Praze Na Karlově a Archivu bezpečnostních složek v Praze Na Struze.

Klíčová slova

Sbor národní bezpečnosti, banderovci, Organizace ukrajinských nacionalistů, Ukrajinská povstalecká armáda, Československá armáda, Československo 1947-1948, únor 1948

Abstract

The thesis unravels the formation and campaign of special units of the National Security Corps against the Banderists invading the territory of Czechoslovakia from May to October 1947. The goal of the thesis is to form a view on the largest campaign of the Czechoslovakian security corpses after the Second World War, including armaments, equipment and tactics. In addition, the thesis unravels the political aspect of the campaign and political beliefs of the commanders due to the events of February 1948. The thesis also includes the creation of the Organisation of Ukrainian Nationalists and the Ukrainian Insurgent Army. The materials exploited in the thesis are located in the Archive of the Museum of Police of the Czech Republic in Karlov, Prague, and the Archive of the Security Corpses Na Struze, Prague.

Keywords

Nationl Security corps, Banderists, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Insurgent Army, Czechoslovak army, Czechoslovakia 1947-1948, February 1948

Obsah

Úvod.....	9
1. Ukrajinské národní hnutí.....	15
1.1 Organizace ukrajinských nacionalistů.....	15
1.1.1 Vývoj OUN od porážky Polska do jara 1943.....	16
1.1.2 Činnost OUN-B od zahájení povstání po akci Visla.....	18
1.1.3 Struktura OUN.....	20
1.2 Ukrajinské vojenské jednotky.....	21
1.2.1 Ukrajinská povstalecká armáda.....	24
1.2.2 Struktura a taktika UPA.....	24
1.2.3 Etnická čistka na Volyni a ve východní Haliči.....	27
1.3 OUN-UPA na území SSSR v letech 1944-1956.....	29
1.4 OUN-UPA na území „osvobozeného“ Polska.....	31
1.5 OUN/UPA v ČSR.....	33
1.6 Akce Visla.....	38
2. Operační nasazení pluku SNB „Slovensko“.....	41
2.1 Zajištění pohraničního území východního Slovenska.....	45
2.2 Pohyb sotní z Polska do slovenského vnitrozemí.....	47
2.3 Vznik pohotovostního pluku SNB „Slovensko“.....	49
2.4 Pluk SNB „Slovensko“ v protibanderovských akcích.....	52
2.4.1 Pluk SNB „Slovensko“ v podřízenosti 10. pěší divize Košice.....	53
2.4.2 Pluk SNB „Slovensko“ v podřízenosti 2. pěší divize Banská Bystrica.....	68
2.4.3 Přechod pluku na hraniční službu a jeho likvidace.....	78
3. Zpravodajská a politická činnost pluku SNB „Slovensko“.....	86
3.1 Civilní zpravodajství.....	86
3.2 Vojenské zpravodajství a nasazení v únoru 1948.....	91
3.3 Vyšší důstojníci pluku.....	93
3.4 Velitelé sotní Velkého rejdu.....	103
Závěr.....	110
Seznam použitých pramenů a literatury.....	113
Seznam zkratk.....	116
Přílohy.....	117

Úvod

Problematika ukrajinského nacionalismu opětovně zažehnutá Krymskou krizí roku 2014 rezonuje Evropou v mnoha kruzích dodnes a bezpochyby uplyne ještě mnoho času, než odezní. Znalost problematiky ukrajinských nacionalistů a jejich boje za samostatnou Ukrajinu je základním předpokladem k pochopení jednoho z hlavních úskalí ukrajinsko-polských a ukrajinsko-ruských vztahů a ta v české veřejnosti ani historické obci nedosahuje patřičné úrovně.

Moderní východoevropské dějiny svou dynamikou průběžně ovlivňují mocenské dění ve střední Evropě již od 19. století a právě pokus tzv. banderovců proniknout územím Československa na západ představuje završení jednoho z dynamických procesů odehrávajících se na hranici mocenských sfér Pruska/Německa, slábnoucího Rakouska-Uherska a Ruského impéria/Sovětského svazu. Samotné vnímání banderovců je velmi rozporuplné a to nejen prizmatem historiků ukrajinských a zahraničních, ale i samotných Ukrajinců. V Rusku, Polsku a na východní Ukrajině jsou vnímáni pouze jako vrazi, teroristé a spojenci nacistického Německa, nicméně s postupem na západ až na území bývalé rakouské Haliče získávají aureolu národněosvobozené armády a bojovníků proti komunismu. Důvod tohoto rozdílu koření v dřívějším rozdělení „ukrajinské země“ a „ukrajinského obyvatelstva“ především v době po třetím dělení Polska mezi carské Rusko a Rakousko, později Rakousko-Uhersko. Ukrajinský nacionalismus a z něj zrozená Organizace ukrajinských nacionalistů mají původ právě z části dnešní západní Ukrajiny spravované dříve Rakouskem-Uherskem.

Tato práce se bude primárně zabývat nasazením pluku Sboru národní bezpečnosti „Slovensko“ proti banderovcům snažícím se ustoupit z Polska a Sovětského svazu a provést tzv. „velký rejd“ do amerických okupačních zón v Německu a Rakousku roku 1947, od něž právě uplynulo sedmdesát let a v dubnu 2018 stejný čas uplyne od ukončení protibanderovských operací jednotkami Sboru národní bezpečnosti. Vzhledem k nutné znalosti geneze ukrajinského národního hnutí první kapitola práce popisuje vznik a vývoj přímých politických a vojenských předchůdců Organizace ukrajinských nacionalistů a situaci ukrajinské menšiny v meziválečné Polské republice. Kapitola dále pokračuje historií ukrajinského nacionalismu, zejména Organizace ukrajinských nacionalistů a její vojenské složky Ukrajinské povstalecké armády, až do jejich faktického zániku v 50. letech 20. století se zřetelem k jejich vztahu k Československu a působení v Československu do doby před jarem 1947. Jedna podkapitola je vymezena pro akci Visla, jejíž realizace přímo iniciovala největší banderovský vpád na území Československa.

Druhá kapitola se věnuje přesunu banderovských skupin z Polska na východní Slovensko a

vzniku a nasazení pluku Sboru národní bezpečnosti „Slovensko“. Hledán bude i důvod, proč byly proti vnějšímu ohrožení nasazení mimo vojáků též příslušníci SNB. Dále zkoumá plán ostrahy hranic československými silami v době vpádu banderovců a operační nasazení pluku v rámci vojenské skupiny Teplice. Kapitola začíná jarem 1947 a její hlavní část končí říjnem 1947. Prodloužena je poté do dubna 1948, kdy se pluk vrátil do domovských posádek. Pro tuto kapitolu bude využita i ukrajinská memoárová literatura.

Třetí kapitola se soustředí na politické pozadí pluku a dále na zpravodajskou činnost prováděnou zejména příslušníky SNB organizovanými v Komunistické straně Československa. Část textu se zabývá nasazením útvaru v Praze a na jiných místech státu v únoru 1948. Ve své závěrečné pasáži nabízí životopisy vyšších velitelů pluku SNB „Slovensko“, ukrajinských velitelů a některých osobností „velkého rejdu“, o nichž dodnes panuje mnoho mýtů.

Vzhledem k závažnosti problematiky ukrajinského nacionalismu nejen v dnešní době nezbyvá než vyjádřit podiv nad tím, že česká ani slovenská historiografie od roku 1989 dosud nevyprodukovala jedinou monografii zabývající se ukrajinským národním hnutím jako celkem a k tématu nejožehavějšímu, tzv. banderovcům, sotva dvě publikace, které lze označit za odborné. V letech 1948-1989 se sice objevilo několik knih více či méně referujících o banderovcích, ale vzhledem k politické situaci v Československu se autoři museli držet ideové linie komunistické strany a využít jich prakticky nelze. Stejnou výtku ohledně neexistující literatury lze vyslovit i směrem k vojenským historikům, neboť největšímu bojovému nasazení Československé armády od konce Druhé světové války se zatím nedostalo důstojného zpracování.

Nejobsáhlejší z předrevolučních publikací je dílo ***Banderovci*** Slováka Bohuslava Chňoupka, dlouholetého ministra zahraničí Československé socialistické republiky a tedy také dlouholetého člena Komunistické strany Československa. Kniha však nemá formát odborné literatury. Jedná se spíše o novelu sepsanou na základě elementárního archivního výzkumu s využitím některých pramenů. Kniha nedisponuje poznámkovým aparátem a neobsahuje ani seznam pramenů a literatury. I s odhlédnutím od doby vzniku (konec 80. let) kniha nesplňuje základní požadavky kladené na odbornou literaturu.

První porevoluční publikací pokoušející se zhodnotit nasazení československých sil proti banderovcům je monografie historika Jana Fialy ***Zpráva o akci B*** vydána roku 1994. V tomto případě se již sice jedná o odbornou publikaci včetně všech náležitostí, jenže vznikla již v době 60. let a před prvním vydáním o dvacet let později prošla jen mírnou korekcí. Autor si od problematiky nedrží dostatečný odstup a o banderovské straně se často vyjadřuje v negativních konotacích, lze

řící až hanlivě. Politické pozadí akce a celého banderovského hnutí hodnotí právě optikou tehdejší vládnoucí vrstvy, což dílo mnohdy sráží. Situace, z nichž československé složky ne vždy vyšly nejlépe, případně chybovaly, často interpretuje jako jejich vítězství, přestože dané jednotky ve svých materiálech jednoznačně mluví o neúspěchu. Celkový operační průběh však lze použít jako vhodný rámec celé akce a autor si vcelku dobře poradil i s interpretacemi, k nimž mu scházel pohled druhé strany (např. memoáry účastníků), které v dané době buď ještě nevyšly, nebo byly politicky neprůchozí a tedy nedostupné. S jistou obezřetností lze ke *Zprávě o akci B* přistupovat jako ke kvalitní literatuře a lze ji využít jako hodnotný informační zdroj.

Banderovci na Slovensku je druhá a zatím poslední odborná publikace s tématem ukrajinských povstalců v Československu. Pochází z pera slovenského historika Michala Šmigela a vzhledem k vydání roku 2007 poskytuje aktuální vhled do problematiky. Šmigel na rozdíl od Fialy studoval i zahraniční prameny a literaturu a v mnoha bodech dospěl k odlišnému závěru či hodnocení než Fiala. Autor se zde však primárně zabývá genezí Organizace ukrajinských nacionalistů a následně politickými a sociálními okolnostmi banderovského vpádu, přičemž vojenské stránce se věnuje spíše povrchně. Dílo více než z kapitol sestává z několika případových studií a nemá ambice pokrýt historii banderovců v Československu tak detailně, jak by bylo třeba. Přesto poskytuje hodnotný zdroj informací především k politicko-sociálním otázkám této problematiky.

Zahraniční literatura sice disponuje plejádou prací zaměřených na dějiny ukrajinského nacionalismu, avšak mnoho publikací k problematice slovenských „rejďů“ banderovců nenabízí. Letmo se o nich zmiňuje uznávaný polský historik Grzegorz Motyka v monografii ***Ukraińska partyzantka 1942-1960*** vydané roku 2006, kde v jedné z posledních kapitol shrnuje osud banderovských jednotek, jimž se podařilo vytrvat v Polsku přežít a ustoupit buď do Sovětského svazu, nebo právě do Československa. Jedná se však pouze o z autorova pohledu stručný nástin podružných událostí v cizině.

Více informací lze nalézt v publikaci téhož autora ***Tak bylo v Bieszczadach*** z roku 1999. Za využití především polských pramenů a literatury ruské, ukrajinské a polské zde Motyka etapově zkoumá polsko-ukrajinské války na území poválečného Polska v letech 1939-1947, ovšem prostor věnuje i vzniku Organizace ukrajinských nacionalistů, situaci v meziválečném období a děním na tzv. Kresích, tedy územích, jež po válce anektoval Sovětský svaz. Motyka důsledně rozlišuje strany účastníci se konfliktu, tedy ukrajinské nacionalisty, sovětské síly včetně rudých partyzánů, polský odboj (zejména Armia krajowa a Bataliony chłopskie) a polské komunistické síly. Zdáním

zahraničního pozorovatele objektivně a nestranně popisuje činnost všech participantů a v mnoha případech nabízí možnost alternativní interpretace dění, a to především v eventuálním angažování sovětských sil v polsko-ukrajinském konfliktu. K této problematice však zároveň dodává, že bez přístupu k materiálům sovětské strany není možné její prozkoumání. Pro tuto práci jsou hodnotné zejména kapitoly 8, 9 a 10, v nichž se čtenář dozví o činnosti jednotek Ukrajinské povstalecké armády, jež se později objevily na území Československa.

Poměrně detailní přehled rejdu ukrajinských nacionalistů na území Slovenska potažmo Československa zpracoval ve své disertační práci z roku 2001 *Rejdy UPA terenami Čechoslovaččyny* (Рейди УПА теренами Чехословаччини) ukrajinský historik a současný ředitel ukrajinského Institutu národní paměti Volodymyr Vjatrovyč. Vůči ostatním autorům jeho přínos spočívá především v detailnějších statistikách a ve využití nejen československých, ale i sovětských zdrojů a především dokumentů samotných banderovců v emigraci. Vjatrovyč se obšírně věnuje především vpádům let 1945 a 1946, což vzhledem k délce a závažnosti třetího vpádu z roku 1947 nepůsobí zcela vyváženě. Přináší však mnoho nových poznatků a vítané obohacení ze zahraničí. Autor sice využil i materiálů uložených ve slovenských archivech, nicméně velice často se nejen odkazuje, ale dokonce i cituje výše zmíněnou knihu Bohuslava Chňoupka *Banderovci*, což hodnotu práce v mnoha ohledech sráží. Navíc Chňoupkovy postoje často hodnotí jako hlavní názorový proud české a slovenské historiografie, čímž často uvádí sám sebe v omyl. Autor mohl obšírněji využít dostupnou českou a slovenskou pramennou základu a mohl se tak Chňoupkově publikaci zcela vyhnout, popř. ji nahradit alespoň *Akcí B* Jana Fialy, z níž též cituje. Vjatrovyč se dále pokouší některá fakta interpretovat k vývodu jiných závěrů, než k jakým dospěli Fiala, Šmigel' a Motyka, nicméně po studiu československých materiálů a memoárové literatury se autor této práce přiklání ke stanoviskům těchto tří historiků.

Zmíněnou memoárovou literaturu představují vzpomínky jediného velitele banderovců, jemuž se alespoň část jednotky (sotně-rotý) podařilo spořádaně provést do Německa. Sepsal je Mychajlo Duda „Hromenko“ v letech 1947-1950, načež roku 1956 vyšly pod názvem *U velikomu rejdi* (У великому рейді). Při ostražitě práci s textem, který je, jak tomu bývá u memoárových pramenů běžné, zatížen selekcí a úzkoprofilovým viděním, umožňuje vítané objasnění doposud slepých míst v tažení Hromenkovy jednotky Polskem a Československem do Německa.

Rok 2017 přinesl několik nových publikací týkajících se ukrajinských nacionalistů v ČSR. Torontské nakladatelství Litopys UPA vydalo dvoudílnou edici *Litopys Ukrajinskoji povstanskoji armiji: UPA v svitli slovackych i českych dokumentiv* (Літопис Української повстанської армії:

УПА в світлі словацьких і чеських документів), v níž Michal Šmigel publikoval nejpodstatnější dokumenty velení československých sil, výslechové protokoly a další zpravodajské materiály týkající se prezence UPA v ČSR.

Propagandistickou činnost ukrajinských nacionalistů na Slovensku zpracoval Michal Šmigel také ve studii *Antisovietske a protikomunistické aspekty rejdiv Ukrajinskej povstaleckej armády v strednej a východnej Európe v rokoch 1945 – 1950*, uveřejněné ve sborníku *K identifikácii protikomunistického odboja* Vladimíra Varinského. Vzhledem k tomu, že práce vyšly teprve koncem roku 2017 a byly distribuovány teprve počátkem roku 2018, už nemohly být pro tuto práci využity.

Archivní bázi pro zkoumání pluku SNB „Slovensko“ poskytují v České republice dva ústavy, a to Muzeum Policie České republiky (bývalé muzeum Pohraniční stráže, pod níž byly útvary SNB 9600 později zařazeny), fond V-I-D čísla 5-16 a Archiv bezpečnostních složek, fond 307. V obou institucích stejně jako ve slovenských archivech se nacházejí povětšinou duplicitní materiály. Nejdůležitější prameny pro zkoumání tematiky představují zejména zpravodajská a situační hlášení, válečné deníky a výslechy zajatců.

O Ukrajinské povstalecké armádě vzniklo mnoho především polských, ukrajinských, ruských a sovětských filmů. Od žádného z nich nelze očekávat větší informační přínos ani historickou objektivitu. Za zhlédnutí však bezesporu stojí snímek polského režiséra a scénáristy Wojciecha Smarzowského *Wołyń* z roku 2016, jenž nabízí sice velmi brutální a drastický, ale zřejmě též autentický pohled na dění na Volyni v letech 1937-1944.

Československá kinematografie nabízí dva filmy, které se alespoň letmo dotýkají ukrajinských povstalců. Ideologicky až úsměvně podchycené dílo režiséra Josefa Macha *Akce B* z roku 1951 zobrazuje vzorné a rychlé zneškodnění podlého barbarského nepřítele dokonale spolupracujícími uvědomělými českými a slovenskými vojáky, příslušníky SNB a civilisty. Z politického hlediska je film zcela nepoužitelný a věrohodně nepůsobí bojové ani jiné scény.

Druhý film nese název *Stíny horkého léta* z roku 1977 režiséra Františka Vláchila. Děj však o banderovcích nepojednává přímo, ale točí se okolo postavy sedláka, který musí posluhovat neznámým ozbrojencům, o nichž se předpokládá, že jsou právě banderovci. Po stránce řemeslné jde o kvalitní dílo, na rozdíl od *Akce B* však *Stíny horkého léta* nejsou pokusem o historickou rekonstrukci, ale spíše baladou o sedláckém duchu a realizační tým si nekladal žádné politické ani „akční“ vojenské ambice.

Ani ne tak banderovci ve smyslu partyzánů jako spíše agenti civilní sítě Ukrajinské hlavní

osvobozovací rady se ukrajinští nacionalisté vyskytují ještě ve čtvrtém díle **30 případů majora Zemana: Rubínové kříže**. Obsah však stojí mimo vymezené téma této práce a objektivitu ani autenticitu příběhu tak nelze posoudit. Vzhledem k době vzniku a určení ke konzumní zábavě lze z toho či onoho důvodu zpochybnit obojí.

Vzhledem k neexistenci jednotného úzu pro transkripci mezi češtinou a ukrajinštinou byl pro práci zvolen postup doslovného přepisu slov. Ukrajinská litera „И“ transkribovaná jako „Y“ se bude takto nacházet i v případech, kde čeština užití „Y“ za normálních okolností neumožňuje. Např. „Володимир Щигельський“ tak bude přepisován jako „Volodymyr Ščyhelskyj“, ač dle pravidel českého pravopisu je „Č“ měkká litera.

1. Ukrajinské národní hnutí

Předchůdcem Organizace ukrajinských nacionalistů (OUN) byla Ukrajinská vojenská organizace (UVO) založená roku 1919¹ důstojníky, kteří se účastnili ukrajinsko-polských bojů, případně i Polsko-sovětské války a většinově se hlásili k zaniklé Západoukrajinské republice (ZUR), jejíž exilové vládě též byli podřízeni. Úhlavním nepřítelem ukrajinských nacionalistů se po Řížském míru stalo Polsko, kterému připadlo území ZUR. Po uznání této polské anexe západními mocnostmi však UVO začala slábnout, navíc politické vedení v dané situaci preferovalo spolupráci s polským státem, s čímž UVO rozhodně nesouhlasila a hledala podporu v Německu. Tímto krokem došlo k rozdělení ukrajinského exilu na umírněnou a radikální frakci. Po několika kongresech ukrajinských emigrantských organizací² proběhlo další setkání roku 1929 ve Vídni, kde došlo ke spojení UVO a ilegálních západoukrajinských organizací v Polsku³ do Organizace ukrajinských nacionalistů. Ač většinu členů tvořili mladí Ukrajinci, ústřední orgán (Provid) se skládal prakticky jen z veteránů UVO, tedy emigrantů, což se později ukázalo jednou z velkých překážek fungování OUN. Vzhledem k roztržitém a polským zásahům však nelze mluvit o centralizované organizaci, poněvadž spojení mezi emigrantskými centry v západní Evropě a oblastmi Polska s ukrajinskou menšinou bylo velmi problematické. Ve 20. letech se však jednalo spíše o okrajovou organizaci. Dominantní politickou silou Ukrajinců v Polsku byla Ukrajinská národně demokratická aliance, která se sice netajila touhou po samostatnosti, ale zároveň spolupracovala s polským státem a odmítala násilné akce.

1.1 Organizace ukrajinských nacionalistů

K vyhocení situace došlo poměrně brzy, neboť UVO v únoru 1929 dala rozkaz k provádění protipolských akcí. Docházelo k sabotážím a násilným aktům namířeným proti vládním úřadům a polským veteránům sovětsko-polské války a také, nebo spíše zejména, proti Ukrajincům spolupracujícím s Poláky. V letech 1921-1929 padlo za obětí těmto akcím 63 lidí, z toho 36 osob činily osoby ukrajinské národnosti.⁴ Nejvýznamnější obětí byl bezpochyby Bronisław Pieracki, ministr vnitra Polska, jehož smrt vláda využila ke spuštění tzv. Pacifikace. Polské represivní složky udeřily na ukrajinské školství, vědu kulturu a různé spolky, byla zpřísněna cenzura. Ukrajinci nebyli přijímáni do státní služby a po omezení počtu ukrajinských studentů na středních a vysokých

¹ Podle jiných zdrojů až 1920.

² 1927 Berlín, 1928 Praha.

³ Hnutí ukrajinské mládeže, Liga ukrajinských nacionalistů, Unie ukrajinského mláde a další.

⁴ Potocki, R., *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930-1939*. Instytut Europy Środkowo-wschodniej, Lublin, 2003. s. 361.

školách se postupně radikalizovala ukrajinská mládež, která neviděla z dané situace nenásilné východisko. Popularita OUN rostla, odhady hovoří až o 20.000 aktivních a neznámém množství spících členů.⁵

Hypotetickou Ukrajinu prizmatem OUN tvořilo 12 krajů: Halič, Volyň, okolí Chełmu a Podlesí v Polsku, Karpatská Ukrajina s částí východního Slovenska v Československé republice (ČSR), Bukovina v Rumunsku a 6 krajů v SSSR.⁶ Ukrajínští nacionalisté rozvíjeli aktivitu především v oblastech, jež dříve spravovalo Rakousko-Uhersko v rámci Předlitavska, kde podmínky pro rozvoj ukrajinského národního vědomí před 1. světovou válkou byly příznivější než v carské říši. Období obnoveného polského státu obecně nepřineslo tamní ukrajinské menšině žádné zlepšení národnostního postavení, spíše naopak. V případě bývalé ruské části meziválečného Polska došlo pouze k výměně vládnoucí vrstvy, rusifikaci nahradila polonizace a do oblasti se stěhovaly polské rodiny, přičemž ve značné míře šlo o veterány Sovětsko-polské války a v mnoha případech i bojů mezi Poláky a Ukrajinci v letech 1918-1919. Pro bývalou rakouskou část druhé Polské republiky pak lze hovořit o jednoznačném zhoršení postavení Ukrajinců ve všech ohledech. Při epizodní sovětské vládě od 17. září 1939 do června 1941 volyňští a haličtí Ukrajinci zprvu některá opatření uvítali,⁷ ale od zimy 1940 stalinský teror zasáhl i tyto oblasti. Nepříliš důkladně hlídaná hranice navíc umožňovala průchod do krajů pod německou správou, kde se životní podmínky Ukrajinců v porovnání s předchozím obdobím mírně zlepšily v důsledku likvidace polské správy a jejím nahrazením německou, která ve značné míře využívala Ukrajince pro pomocné práce. Po napadení Sovětského svazu byla Halič s částí Volyně připojena ke Generálnímu gouvernementu (GG). V něm Ukrajinci získali daleko lepší postavení než v Říšském komisariátu Ukrajina, což po předchozích zkušenostech se sovětizací vedlo i Ukrajince nově příslušné do GG k přesvědčení, že samostatnost s německou podporou pro ně představuje nejlepší perspektivu a logicky tak podporovali OUN.⁸

1.1.1 Vývoj OUN od porážky Polska do jara 1943

Nejvyšším představitelem OUN byl až do roku 1938 Jevhen Konovalec, na nějž v témže roce vykonala sovětská tajná služba úspěšný atentát. Po jeho smrti se členové Providu nedokázali dohodnout na kandidátovi z vlastních řad. Obrátili se proto na bývalého důstojníka ZUR žijícího v

⁵ Tamtéž. s. 105.

⁶ Motyka G., *Tak bylo v Bieszczadach*. Varšava, Volumen, 1999. s. 33.

⁷ Především konec polonizace a rozparcelování zemědělské půdy. Sovětské úřady zpočátku umožnily i rozvoj kulturních spolků.

⁸ Syruček, M., *Banderovci-hrdinové, nebo bandité?* Praha, Epocha, 2008, s. 64-74.

Polsku Andreje Melnyka a zvolili ho předsedou providu. Jednalo se, z pohledu volitelů, o kompromisního kandidáta, neboť Melnyk neemigroval a jevil se tak přijatelnějším i pro mladší členy OUN v Polsku. Nicméně v meziválečném období nebyl příliš aktivní a ani příliš známý. Orientoval se především na spolupráci s Německem, což vedlo ke zřízení ukrajinských jednotek v rámci německé branné moci. Původně měly být nasazeny při napadení Polska v září 1939, ale tento plán nakonec uskutečněn nebyl, poněvadž v souladu s paktem Molotov-Ribbentrop západní Ukrajina připadla Sovětskému svazu. Mladí Ukrajinci proti volbě Melnyka protestovali a když byla v srpnu 1939 jeho volba potvrzena, uspořádali v únoru 1940 vlastní kongres, na kterém zvolili za svého nejvyššího představitele Stepana Banderu.⁹ Došlo tak k rozštěpení organizace na tzv. melnykovce a banderovce. Pro potřeby této práce bude pro upřesnění používáno zkratk OUN-M a OUN-B. Přestože obě frakce měly stejné cíle (nezávislá Ukrajina), nedokázaly se dohodnout na způsobu provedení. Zatímco OUN-M se zaměřila na politiku neomezené kooperace s Německem, OUN-B usilovala o dosažení nezávislosti vlastními silami, i když spolupráci s Německem nebo jinou mocností vyjma Sovětského svazu (SSSR) a polského státu nevyklučovala.

Po rozdělení Polska a vytvoření GG obě frakce spolupracovaly s německou správou. Němci v duchu taktiky *divide et impera* umožnili Ukrajincům omezenou samosprávu, cvičili ukrajinské jednotky a využívali je ke špionáži proti SSSR, což mnohé členy OUN vedlo k přesvědčení, že Německo má zájem na vytvoření ukrajinského státu. 25. února 1941 došlo k setkání Stepana Banderu a admirála Wilhelma Canarise, při níž se dohodli na vytvoření ukrajinské legie jako bojové formace v řadách Wehrmachtu.¹⁰ Z pohledu OUN-B se mělo jednat o budoucí jádro ukrajinské armády.

Legie se zúčastnila německého vpádu do SSSR a po 8 dnech, 30. června 1941, obsadila Lvov, kde OUN-B vyhlásila obnovu ukrajinského státu a vznik ukrajinské vlády s předsedou Jaroslavem Steckem.¹¹ Tento krok se odehrál bez konzultací s Němci, kteří k proklamaci nejprve přistupovali rezervovaně (samotného aktu se zúčastnil styčný důstojník Abwehru a nedoporučoval jej provést), ale pod vlivem vlastních úspěchů na východní frontě nakonec rozhodli o likvidaci této vlády. Stecko, Bandera a další čelní představitelé byli zatčeni a poté, co odmítli proklamaci odvolat, byli odesláni do koncentračních táborů, zejména Sachsenhausenu. Němci se následně pokusili zničit OUN-B. Docházelo k zatýkání i popravám. Situace se ihned chopila OUN-M. Melnyk ujistil nacistické vedení o tom, že s proklamací neměl nic společného, odsoudil ji a nabídl podporu své

⁹ Motyka G. *Od rzezi Wolynskej do akcji „Wisła“*. Krakow, Wydawnictwo Literackie, 2011, s. 58.

¹⁰ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2007, s. 56.

¹¹ Ve městě tou dobou proběhl protizidovský pogrom, za jehož vypuknutím údajně stála OUN-B.

frakce, čehož Němci využili.

OUN-M se v období let 1941-1942 podařilo ovládnout mnoho klíčových pozic správy zejména na střední Ukrajině a v Kyjevě, což znepokojilo Němce natolik, že opět zasáhli, tentokrát proti melnykovcům. OUN-B se zaměřila především na důkladné zakonspirování a rozvíjela aktivitu směrem k získávání zbraní a zásob. Nejjednodušším způsobem k tomuto se ukázalo být přihlášení do policejních a pomocných sborů, které okupační úřady na dobytých územích zřizovaly jako lehce ozbrojenou složku civilní správy. S pro Němce špatným vývojem na frontě a s tím spojenou zvýšenou exploatací ukrajinských přírodních, průmyslových a lidských zdrojů však narůstaly problémy i pro OUN-B, neboť vykořisťování a deportace se začaly dotýkat i rodin jejích členů. Navíc mimo ryze ukrajinské organizace v oblasti působily i sovětské partyzánské skupiny tvořené především vojáky, kteří zde zůstali odříznuti při německém postupu v roce 1941 a hrozilo, že získají podporu civilního obyvatelstva, která do té doby byla přinejlepším zdrženlivá z pohledu Sovětů. Proto na podzim 1942 začala OUN-B s organizováním vlastních jednotek, tvořených především příslušníky místní policie. Dala jim název Ukrajinská povstalecká armáda (UPA).

1.1.2 Činnost OUN-B od zahájení povstání po akci Visla

Po zatčení Bandery a dalších členů vedení se do čela banderovské frakce postavil Mykola Lebed'. Mezi 17. a 23. únorem 1943 se konala třetí konference OUN-B. Představitelé zde řešili budoucnost Ukrajiny a již tehdy pod dojmem porážky Němců u Stalingradu předpokládali, že Třetí říše válku brzy prohraje a bude třeba připravit se na střet se Sověty.¹² Někteří činitelé se klonili k myšlence vyvolat celoukrajinské povstání, vyhnat Němce z oblastí předpokládané Ukrajiny a vytvořit vládu, která by navázala vztahy se západními spojenci. Jiní se klonili k myšlence obnovení spolupráce s Německem.¹³ Nakonec došlo k přijetí strategie boje proti všem odpůrcům samostatné Ukrajiny, tedy především proti Němcům, Sovětům a Polákům. Je třeba zmínit, že rozsah ukrajinského státu v očích ideologů OUN-B té doby byl jiný než současné ukrajinské hranice¹⁴ nebo před a poválečné hranice sovětské Ukrajiny. Jimi projektovaná Ukrajina zahrnovala jihovýchodní části dnešního Polska téměř až po Krakov, rumunskou Bukovinu, východní slovenské okresy včetně Prešova a Moldávie, v podstatě dle hesla, kde žijí Ukrajinci (i pouhá menšina) nebo lidé Ukrajincům příbuzní (tedy i slovanské obyvatelstvo Podkarpatské Rusi/Karpatské Ukrajiny, Lemkové, Bojkové atd.), tam je Ukrajina. Padlo též rozhodnutí definitivně se zbavit polského obyvatelstva na sporných územích

¹² Motyka G. *Od rzezi Wołyńskiej do akcji „Wisła”*. s. 97.

¹³ Tamtéž, s. 97.

¹⁴ Je třeba dodat, že po konci Druhé světové války a úpravě hranic Ukrajiny v rámci SSSR OUN-B ocenila výsledek těchto změn a Ukrajinu v jejím poválečném územním rozsahu (ještě bez Krymu) akceptovala.

expulsí či exterminací, aby obnovené Polsko po konci války nemohlo tyto oblasti nárokovat s poukazem na polskou menšinu. O toto řešení národnostních problémů se dle G. Motyky nejvíce zasadili Dmytro Kljačyvskij, nejvýše postavený člen OUN-B na Volyni, Vasyl Ivachov, vojenský referent Volyně a Ivan Lytvynčuk, velitel UPA na severovýchodní Volyni.¹⁵

Členům OUN-B sloužícím v německých pomocných sborech byl vydán rozkaz k dezerci, čímž došlo k posílení UPA o zhruba 4.000-5.000 vycvičených mužů s puškami a malým množstvím munice. Vzhledem k nedostatku personálu, se kterým se německá branná moc potýkala již od konce roku 1941, správa říšského komisariátu Ukrajina ztratila kontrolu nad rozsáhlými rurálními oblastmi střední a západní Ukrajiny, kde OUN-B následně vytvořila režim s mnoha atributy státu. Za zmínku stojí především systém zdravotnictví a školství, včetně vojenského, ale také rozvědná a kontrarozvědná organizace Služba bezpečnosti (SB).¹⁶ Situaci však nelze příliš zobecňovat, poněvadž v některých oblastech byla německá správa tak slabá, že již dříve její zástupci s představiteli OUN navázali spolupráci na bázi rovný s rovným, jinde společně postupovali proti sovětským partyzánům a došlo i k případům, kdy zběhnuvší Ukrajinci německé velitele popravili.

Za situace, kdy se k Dněpru blížila Rudá armáda, domácí představitelé OUN-B nepokládali za zcela vhodné oslabovat německé síly a soustředili se na v dané chvíli nejslabší cíl-civilní obyvatelstvo. Na prvním místě se jednalo o polské vesničany na Volyni, ale též příslušníky a sympatizanty konkurenčních ukrajinských organizací (především OUN-M a komunisty). Původní plán z předválečných časů předpokládal vyhnání pouze těch Poláků, kteří na dotčená území přišli až po sovětsko-polské válce. Dá se předpokládat, že vyostření situace po anexi východních částí Polska Sovětským svazem a následné vypuknutí německo-sovětských bojů Ukrajince radikalizovalo. Aktualizovaný plán z roku 1941 už předpokládal eliminaci inteligence a asimilaci zbylého obyvatelstva.¹⁷ Vzhledem ke špatnému vývoji ve vztazích s Německem a situaci na frontě nakonec padlo rozhodnutí polské obyvatelstvo vyhnat na západ ze „všech ukrajinských území“ pod hrozbou exterminace, případně k ní rovnou přistoupit.¹⁸ Přímo se nabízí ke komparaci proměny nacistických plánů nejprve na odsun Židů na východ či mimo Evropu až k holocaustu a proměnlivé záměry ukrajinských nacionalistů s polskou menšinou. Polská i ukrajinská historiografie dodnes vedou spor o to, zda-li vyvražďování polského obyvatelstva bylo nařizováno představiteli OUN-B, nebo šlo spíše o iniciativu místních velitelů UPA či jiných skupin, které se dění účastnily. G. Motyka se domnívá, že šlo o kombinaci obou těchto postupů, přičemž Němci zadržovaní členové

¹⁵ Tamtéž. s. 127.

¹⁶ V ukrajinštině Служба безпеки. Polská historiografie používá termín Służba Bezpieczeństwa.

¹⁷ Tamtéž. s. 123.

¹⁸ Tamtéž. s. 125.

OUN-B včetně Stěpana Bandery na situaci měli jen minimální vliv.¹⁹ Z toho plyne, že Bandera více než zločincem a vůdcem byl spíše pouhým symbolem. Protipolské akce trvaly od února 1943 až do jara následujícího roku. Zároveň s přechodem fronty OUN-B zahájila boje i s Rudou armádou. Bezpochyby nejznámější akcí je přepadení kolony generála Vatutina 29. února 1943, jenž byl při této akci smrtelně raněn. Vznik Lublinského komitétu 22. července 1944 a vytyčení nových polsko-sovětských hranic nemělo na myšlení a činnost OUN-B větší vliv. Na konci roku 1944 Němci propustili zbylé představitele OUN včetně Bandery jako gesto dobré vůle, avšak k navázání neomezené spolupráce již nedošlo.

Závěr války a příchod elitních útvarů NKVD znamenal pro OUN-B katastrofu. Nacionalisty ovládané území zahrnovalo především rovinaté plochy, které neskýtaly příliš možností pro vedení frontového boje a organizovaný odpor založený na přímých střetech byl rychle zlomen. Část organizace znovu přešla do ilegality, jiní emigrovali a připojili se k vedení OUN-B v Německu. Většina příslušníků však zůstala a buď pokračovala v odboji, tentokrát již výhradně partyzánským způsobem v západní části sovětské Ukrajiny nebo ve východních oblastech poválečného Polska. Část byla demobilizována a vmísila se do civilního obyvatelstva, s nímž následně sdílela strasti, jímž byli Ukrajinci vystaveni v poválečném Polsku a SSSR.²⁰

1.1.3 Struktura OUN

Nejvyšším orgánem OUN byl po celou dobu existence Velký kongres, který byl svolán vždy po několika letech a rozhodoval o směřování organizace, taktice a mezinárodních otázkách. Také při něm docházelo k volbě tzv. hlavního providu, který následně fungoval jako nejvyšší stupeň organizace až do dalšího kongresu. OUN Ukrajinu rozdělila na jednotlivé kraje, které tvořily zemi (tedy celou Ukrajinu) a představovaly nejvyšší stupeň místní právy. Po válce existovaly 4 kraje, a to Polsko, východní Ukrajina, západní Ukrajina a Kubáň.²¹ V čele kraje stál krajský provid složený z providnyka zodpovědného za celou oblast, jeho zástupce, vojenského referenta, mezi jehož povinnosti patřilo formování jednotek, jejich zaopatření a posléze i velení a bezpečnostního referenta, fakticky činitele zpravodajské služby. V Providu zasedali ještě referenti hospodářství, organizace a propagandy.²² Kraje se dále dělily na okresy totožné struktury. Každý okres seskládal z nadrajónů, jež zahrnovaly několik rajónů. Nejníže v organizační struktuře se nacházely stanice

¹⁹ Tamtéž. s. 132-133.

²⁰ Úřední záznamy hovoří o posledních zatčených až z roku 1956.

²¹ Muzeum Policje České republiky. VI-D-15. *Civilní organizace OUN*.

²² Kulińska L. *Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939*. Kraków, 2009, s. 142.

podléhající rajónům, které spravovaly 1-4 vesnice.²³ Grafické znázornění organizace je součástí přílohy č. 1. Řadoví členové se dělili na tři kategorie dle věku a zásluh. Nejmladší příslušníci ještě nezralí k plnění náročnějších úkolů ve věku 8-15 let se nazývali pionýry. Po absolvování školení a kurzů dle své specializace (pokud nějakou měli) byli označováni jako junáci. Po dosažení 21 let věku se poté stávali plnoprávními členy.²⁴

1.2 Ukrajinské vojenské jednotky

Již při vzniku UVO uvažovali její představitelé o založení zahraniční ukrajinské armády, která by se po boku vojsk spřátelené velmoci účastnila tažení na východ, avšak mezinárodněpolitické klima vznik takové armády dlouho neumožňovalo. Až s blížícím se vypuknutím 2. světové války německé armádní velení a tajné služby začaly uvažovat o širším využití ukrajinské emigrace k usnadnění porážky Polska. Velký potenciál pro Němce představovalo zejména vytvoření diverzních oddílů, které by Abwehr dopravil do Polska přes Slovensko a ty by následně vyvolaly povstání na územích obývaných ukrajinským obyvatelstvem.²⁵

V červnu 1939 došlo ke schůzce vyslanců Abwehru a OUN, při které se obě strany dohodly na vytvoření ukrajinské vojenské jednotky dnes známé pod označením Ukrajinský legion.²⁶ Krátký intenzivní výcvik trval zhruba od poloviny června do 21. července 1939. Po vystrojení a vyzbrojení²⁷ byli příslušníci převezeni na východní Slovensko, kde měli očekávat další rozkazy. Celkový počet vycvičených příslušníků není znám, odhady se pohybují v rozmezí od 300 do 1.500 mužů.²⁸ Vzhledem k německo-sovětským jednáním a uzavření paktu Molotov-Ribbentrop však Němci spolupráci omezili a k nasazení legionu nedošlo. Důvody k tomuto byly jasné. Území, na kterých měl legion operovat, připadla Sovětskému svazu. Politika OUN se nacházela v přímém rozporu s politikou SSSR a Němci, alespoň prozatím, nemínili Sověty provokovat. K omezenému nasazení legionu došlo po rozdělení Polska, kdy bojoval proti zbytkům polských jednotek na nově vzniklé hranici. Koncem roku 1939 Němci legion rozpustili, ale velkou část příslušníků zverbovali do nově vznikajících policejních jednotek.²⁹

V následujících měsících navzdory snaze ukrajinské emigrace německé velení nejevilo o spolupráci většího rozsahu zájem. Až v únoru 1941 s blížícím se útokem na SSSR souhlasilo s

²³ Tamtéž, s. 144.

²⁴ Tamtéž, s. 145.

²⁵ Šmigel' M. *Banderovci na Slovensku*. s. 48.

²⁶ Tamtéž, s. 49.

²⁷ Vojáci byli zaopatřeni uniformami a zbraněmi získanými ze skladů Československé armády.

²⁸ Tamtéž, s. 52-53.

²⁹ A MV ČR, F. 305-143-1. *Banderovské organizace OUN a UPA – posudek*.

výcvikem 700 vojáků a následně někteří velitelé Wehrmachtu (gen. Brauchitsch) a W. Canaris povolili výcvik až 800 poddůstojníků, kteří měli sloužit pod německým velením. Nicméně dohody obě strany interpretovaly svým prizmatem, kdy Němci z těchto vojáků chtěli zformovat pomocné oddíly, kdežto OUN je chápala jako souhlas s vytvořením regulární ukrajinské armády bojující po boku německých ozbrojených sil. Němci údajně nechali zformovat po jednom praporu OUN-B (krycí název Nachtigall) i OUN-M (krycí název Rolland).³⁰ Nejvyšším ukrajinským představitelem praporu Nachtigall se stal kapitán Roman Šuchevyč (později velitel UPA), praporu Rolland Riko Jarý, který se již dříve angažoval v Ukrajinském legionu.

Nachtigall překročil německo-sovětskou hranici již 22. června 1941 a zúčastnil se bojů o Lvov, kam vstoupil 29. června. Následující den národní sněm v budově Prosvity vyhlásil nezávislou Ukrajinu a zároveň jmenoval vládu pod předsednictvím Jaroslava Stecka. Dalšího dne po obdržení instrukcí z Berlína ale zasáhli Němci a podařilo se jim internovat nebo odstranit většinu vedoucích činitelů OUN-B.³¹ Rollandu byl 1. června 1941 vydán rozkaz k přesunu do Botoșani v Rumunsku a 27. června obdržel rozkazy: *“...podporovat německé jednotky ve vojenských operacích na řece Prut, čistit území od rozptýlených sovětských oddílů, kontrolovat cesty, strážit strategicky důležité objekty a transporty s municí, organizovat oddíly ukrajinské domobrany, napomáhat při evakuaci zajatců.”*³² Po vyhlášení nezávislé Ukrajiny 30. června a následném zatýkání byl prapor stažen z bojových oblastí a přestože se OUN-M represe netýkaly, došlo k výměně velitelů. Později působil v oblasti Oděsy.³³

V polovině srpna Němci oba prapory stáhli do původních prostor soustředění (Nachtigall do Krakova, Rolland do Saubersdorfu)³⁴ a v prosinci byly prapory i s veliteli včleněny do nově vytvořeného 201. praporu pomocné policie (Schutzmannschaftsbatalion 201) s ročním kontraktem služby. V březnu 1942 Wehrmacht nasadil tento prapor v Bělorusku poblíž Borovky, kde vyvíjel protipartyzánskou činnost.³⁵ Po odsloužení stanovené lhůty odmítli příslušníci podepsat nový závazek ke službě a následně jim bylo přikázáno přesunout se do Lvova. Po cestě mnoho příslušníků zběhlo (včetně R. Šuchevyče), mužstvo se poté mohlo rozejít, avšak důstojníci byli drženi ve lvovské věznici, než byl 30. června 1943 vyhlášen nábor do 14. divize pancéřových

³⁰ Fiala J., Zpráva o akci B. Praha, Vyšehrad, 1994. s. 34

³¹ M. Šmigel' udává 1.500 zatčených, což představovalo cca 80 % členů oblastních struktur. Viz Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 60.

³² Šmigel' M. *Banderovci na Slovensku*. s. 59.

³³ Tamtéž. s. 59.

³⁴ Tamtéž, s. 61.

³⁵ Motyka G., *Ukraińska partyzantka 1942-1960*. Varšava, Rytm . s. 96.

granátníků SS „Galizien“³⁶, do které se mohli „dobrovolně“ přihlásit.³⁷

Tato divize, vzniklá za přímé podpory OUN-M, se po dokončení výcviku v červnu 1944 zúčastnila bojů na Ukrajině (Lvovsko-sandoměřská operace), při kterých byla téměř zničena. V červenci 1944 německé velení její trosky převezlo do Slezska. Zde byla kompletně reorganizována a v říjnu 1944 v počtu 14.285 mužů nasazena při potlačování Slovenského národního povstání a při zákopových pracích proti postupující Rudé armádě. Jeden z jejích pluků se od prosince 1944 do ledna 1945 přímo účastnil bojů.³⁸ 21. ledna 1945 byla divize přepravena do okolí Mariboru ve Slovinsku, kde bojovala proti místním partyzánům. Odtud ustupovala na sever až k rakouskému Feldbachu, kde se vzdala britským jednotkám. Navzdory sovětskému nátlaku a na rozdíl od Ruské osvobozené armády její příslušníci nebyli vydáni do SSSR.³⁹ Vzhledem k již probíhající Studené válce Britové nebrali ohled na sovětské stanovisko a drželi se argumentace, že se jednalo převážně o polské občany a nebyl tak důvod pro jejich vydání do SSSR. Polská vláda o jejich stíhání neusilovala.

Mimo již zmíněné skupiny působily na Volyni také oddíly Poleské sítě⁴⁰ Tarase Dmitrijoviče Borovce⁴¹ vzniklé ještě před 2. světovou válkou. Nebyly však příliš početné. Jejich cíle, na rozdíl od metod, se v jádru nelišily od programu OUN a několikrát došlo k jednání o jejich sloučení. Přesto v srpnu 1943 banderovci napadli i Borovcovy partyzány, kteří buď byli přinuceni vstoupit do UPA, nebo byli pobiti. Mezi oběti této akce patřila i manželka Borovce Anna Opočenská, původem volyňská Češka, která se však podepisovala polsky jako „Opoczenska“ a na toto jméno též měla předválečnými polskými úřady vystaveny osobní doklady. Z tohoto důvodu ji banderovci považovali za Polku a popravili. Údajně se též podíleli na masakrech Poláků, proti čemuž však Borovec několikrát protestoval. Borovce zadrželi Němci a spolu s ostatními ukrajinskými vůdci ho zadržovali v koncentračním táboře Sachsenhausen. Propuštěn byl na podzim 1944 a podílel se na organizování ukrajinské parašutistické brigády, která měla být vysazena v týlu Rudé armády, ale k jejímu vytvoření nakonec nedošlo. 10. května 1945 se vzdal americkým jednotkám.⁴²

³⁶ Němci úmyslně pojmenovali (nejen) tuto divizi geografickým názvem místo národního.

³⁷ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 62.

³⁸ Šmigel M., Mičko P., *Evakuácia v znamení úteku. Utečenci z Ukrajiny a Poľska na Slovensku v roku 1944*. Banská Bystrica, 2006, s. 17, 77-89.

³⁹ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 64.

⁴⁰ V polské historiografii bývají označováni i jako tzv. první UPA. Tento název pro své oddíly zvolil Borovec v roce 1942, avšak od roku 1943 jej začala používat vojenská složka OUN-B, načež své oddíly přejmenoval na Ukrajinskou lidově revoluční armádu.

⁴¹ Známý též jako Taras Bulba Borovec.

⁴² Motyka G., *Ukraiňská partyzantka 1942-1960*. s. 269.

1.2.1 Ukrajinská povstalecká armáda

Čeština jako synonymum, zjednodušení či zkratku pro členy OUN (B) používá termín *banderovci*. V rozporu se všeobecnou představou toto označení není pro český jazyk nijak výlučné a běžně jej užívá i polština ve tvaru „*banderowcy*“, z něž anglofonní autoři vytvořili termín „*banderists*“. Na rozdíl od české a polské varianty však anglický termín zahrnuje na především ty Ukrajince (tedy nejen členy OUN), kteří participovali na masakrech neukrajinských etnik v Haliči a Volyni.

Za datum vzniku UPA se udává 14. říjen 1942, ale již dříve existovaly partyzánské oddíly, na jejichž základech následně povstala. UPA byla zřízena jako vojenská složka OUN-B, přičemž velitelé obecně zastávali funkci i v politické složce. Prvním náčelníkem štábu se stal Dmytro Kljačyvskyj. UPA zpočátku bojovala především proti Němcům a Polákům, ale počínaje rokem 1944 s blížící se Rudou armádou a neblahými vyhlídkami na vznik nezávislého ukrajinského státu mnohdy ve spolupráci s Wehrmachtem a SS kladla odpor Rudé armádě. Dle nejfrekventovanější interpretace zahájila UPA rozhodnutím providu OUN-B o nutnosti vzniku etnicky jednotné Ukrajiny⁴³ k posílení vlastní pozice na mezinárodním fóru a prevenci opětovného včlenění sporných území do obnoveného Polska etnické „čištění“ fakticky nikým nekontrolovaného území Volyně a Haliče od neukrajinských národností, především Poláků. Na jaře 1943 posílili UPA příslušníci německých pomocných oddílů ukrajinské národnosti a následně vytvořili jednotky, které zahájily protipolské akce (viz kapitola 1.2.3). Alternativní výklad nabízí G. Motyka, jenž upozorňuje na eventuální cílené angažování sovětských partyzánů v infiltracích a provokacích OUN-B proti polské straně s jasným cílem: eliminace či oslabení elementů, u nichž bylo lze předpokládat vojenský odpor proti začlenění daných území do SSSR a sovětizaci. Sám Motyka však dodává, že tato interpretace zatím nebyla věrohodně potvrzena ani vyvrácena a z hlediska celého protipolského tažení UPA, k němuž by pravděpodobně došlo i bez hypotetického sovětského zapojení, mohli rudí partyzáni sehrát jen iniciační roli.⁴⁴

1.2.2 Struktura a taktika UPA

Navzdory převážně partyzánskému stylu boje UPA disponovala strukturou pravidelné armády včetně hodnot, škol a členění. Vzhledem k nízkým počtům a represím ze strany Němců do února 1943 existovala pouze nižší síť rozdělená na 8 skupin podle okresů čítajících dohromady zhruba

⁴³ Je vhodné zdůraznit, že toto rozhodnutí OUN-B učinila pod vlivem výsledků Versaillských mírových smluv a Řížského míru, které národnostně smíšené území často přiřkly státu, pod nějž jedna z menšin spadat nechtěla.

⁴⁴ Motyka G., „*Tak bylo v Bieszczadach*“, s. 107-108.

15.000 příslušníků.⁴⁵ S postupující Rudou armádou a zahájením otevřených bojů s odpůrci ukrajinské nezávislosti došlo v listopadu 1943 k reorganizaci, při níž vzniklo hlavní velitelství UPA a generální štáb v čele s Romanem Šuchevyčem. Celá UPA byla rozdělena na 3 vojenské oblasti a to UPA sever, UPA jih a UPA západ. Oblasti se dále dělily na kraje, které již kopírovaly civilní síť.

UPA západ se původně skládala z 6 vojenských oblastí, po reorganizaci roku 1944 z 5, a to Hoverla (oblast Ivano-Frankivska), Lysoňa (oblast Ternopilu), Karpaty, Buh (severně Lvova) a San (západně Lvova s jádrem působnosti v poválečném Polsku). Všechny sotně, které se později snažily projít územím ČSR do Německa či Rakouska, pocházely z vojenské oblasti 6-San, jejíž struktura je znázorněna v příloze č. 2. Oblast 6-San disponovala 2.000-2.500 muži ve 3 taktických oddílech⁴⁶ (Lemko, Bastion, Danilev) v krajích Přemyšl, Chełm a lemkovská oblast, tedy operovala podél toku řeky San na polském území. Sotně Hromenko, Burlaka, Krylač, Lastivka a Brodyč (původně Didyk, někdy zvaná též Roman)⁴⁷ patřily k taktické skupině Lemko složené ze 2 praporů „Udarnyky“⁴⁸ a nejčastěji operovaly v oblasti jižně Přemyšlu.

Největším bojovým útvarem UPA byla divize čítající papírově 12-15.000 vojáků, avšak útvar takovéto velikosti se běžně nevyskytoval vzhledem k množství personálu UPA, jejichž aktivní počet nikdy nepřesáhl 35.000, a celkové situaci, kdy takto velká jednotka bez patřičného zaopatření nemohla být dlouhodobě udržována. Každý kraj dle svých možností byl povinen zajistit alespoň jeden kureň (prapor) o 3-4 sotnách (rotách), které se v případě větších akcí spojovaly do zahinu (pluku). Nejčastěji UPA operovala ve velikosti 1-2 sotní, které příležitostně doplňovalo místní ukrajinské obyvatelstvo. Již z názvu plyne, že působily v počtu přibližně 100-200 mužů. Každá sotňa disponovala zdravotníkem, alespoň 1 kulometným družstvem a oddílem samopalníků. Zbytek mužstva byl vyzbrojen puškami, avšak vzhledem k celkovému nedostatku výzbroje příslušníci používali i chladné zbraně. K zajištění poslušnosti doprovázel sotňu politický pracovník-politvychovyk⁴⁹ a někdy též příslušníci polního četnictva či přímo členové zpravodajské Služby bezpečnosti. Sotně se dělily na 3 plutony (čety) dále členěné na roje, které byly nejnižší útvarem UPA. Hodnostní rozdělení uvádí následující tabulka.

⁴⁵ Dvě skupiny v oblasti Lvova, po jedné v oblastech Stanislavov, Tarnopol, Drohobyč, Přemyšl-Jaroslav, Bukovina a Zakarpatská Ukrajina

⁴⁶ Тактичний відтінок-тактичній відтінку.

⁴⁷ Громенко, Бурлака, Крилач, Ластівка, Бродич.

⁴⁸ Čestný název kureňů jim udělený po smrti 1. velitele vojenského okruhu „San“ Jakiva Čornije „Udarnyky“, (Яків Чорний "Ударник"), který zemřel v prosinci 1944.

⁴⁹ Політвиховник-Politvychovyk.

Hodnosti UPA	Hodnosti Čs. armády
Heneral-polkovnyk	Generál-plukovník
Heneral-poručnyk	Generál-poručík
Heneral-chorunžyj	Brigádní generál
Polkovnyk	Plukovník
Pidpolkovnyk	Podplukovník
Major	Major
Sotnyk	Kapitán
Poručnyk	Poručík
Chorunžyj	Podporučík
Staršyj bulavnyj	Rotmistr
Bulavnyj	Rotný
Staršyj Vistun	Četař
Vistun	Desátník
Staršyj strilec	Svobodník
Strilec	Vojín

Mimo Ukrajince či jim příbuzná etnika v UPA působily v různé míře i jiné národnosti. Ve většině případů se jednalo o Maďary a Němce a v menší míře ještě o Italy, Rumuny, Židy a různé národnosti sovětského svazu. Tito lidé vstoupili do UPA buď dobrovolně, nebo z donucení, např. po dezerci nebo útěku ze zajetí.⁵⁰ Nejednalo se o řadové příslušníky, s jejichž doplňováním UPA problémy neměla, ale převážně o specialisty ve funkcích techniků, lékařů, zbrojířů atd. Jejich počet v průběhu let klesal, ale ještě při přechodu sotní ČSR roku 1947 se v jejich řadách cizinci vyskytovali.⁵¹

Vzhledem k dominantně (ale ne zcela) partyzánskému vystupování UPA většinu operací prováděla v počtu 100-300 povstalců, tedy v 1-2 sotních. Na sovětské Ukrajině v období do jara 1945 nasadila i jednotky ve velikosti do 1.000 vojáků, ale s postupem času přecházela na stále menší operační jednotky. V poválečném Polsku sotně působily převážně samostatně vzhledem k nízké denzitě zalidnění a slabému zásobování, které získávaly převážně od mrtvých a zajatých vojáků polských sil. Většina sotní na západ od Sanu navíc nedisponovala předepsanými počty a jejich personální stav kolísal mezi 70-120.

Základní taktickou jednotku UPA tak představovala sotňa s více než 100 příslušníky. V Polsku po uzavření příměří s AK-WiN banderovci zaměřili svou činnost především na ochranu

⁵⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. Úřední záznam sepsaný dne 3.9.1947 s Helmuthem Krause.

⁵¹ Tamtéž.

ukrajinského obyvatelstva proti vysídlování a na boj proti komunismu, a to různými formami odboje. Partyzáni poškozovali silnice, železnice, mosty, doly, elektrárny, komunikační prostředky, napadali menší vojenské oddíly a pálili vysídlené obce. Též prováděli odvetné akce proti polským sídlům. Velkou pozornost věnovali přesídlovacím úřadům, které cíleně likvidovali a neváhali napadat je i ve větších městech (např. 3 bitvy o Birczu).

Bojům s většími jednotkami se banderovci vyhýbali, případně na ně chystali přepady na vhodných místech. Pro postup při unikání nepříteli a maskování se pro jejich schopností hodí výraz maskirovka používaný jako synonymum k sovětskému umění kamufláže. Ukrajinští partyzáni se dokázali skrýt ve volném terénu i v lese, budovali těžko dostupné podzemní skryše a dokonce se dokázali před nepřítelem skrýt i v korunách stromů. Při obklíčení volili tzv. klínovou taktiku, kdy buď vytvořili jeden klín, soustředili palbu na jediné místo v linii nepřítel a tím následně prorazili, nebo vytvářeli klínů několik pro vedení klamných útoků a po nalezení slabého místa obrany jej překonali.⁵² Při nočním pochodu v nepřátelském prostředí postupovali v jediné řadě a nebylo-li jiné možnosti, postupovali bez světél pouze za pomoci vedoucí osoby na čele kolony a provazu nataženého mezi celým útvarem, čímž omezovali hluk a stopy. Sotňa vždy stavěla vlastní průzkum, který zpět vysílal spojku, nebo zanechával po cestě znamení a s jednotkou se opětovně spojoval na smluveném místě. Stejným způsobem postupovali banderovci i Československem.

1.2.3 Etnická čistka na Volyni a ve východní Haliči

9. února 1943 došlo k prvnímu útoku na polské usedlosti, konkrétně na obec Parošla. Nejvíce přepadů se událo v létě 1943, kdy mezi 11. a 16. červencem bylo napadeno 530 vesnic a usedlostí a o život přišlo cca 17.000 polských civilistů. S nadcházejícím podzimem, patrně v důsledku probíhajících žní, aktivita UPA poklesla, ale s příchodem zimy se teroristické akce znovu rozběhly. Odhady se pohybují v rozmezí 35.000-60.000 obětí, což činilo 10-15 % polského obyvatelstva Volyně.⁵³ Na jaře 1944 se ukrajinské oddíly přesunuly do východní Haliče.⁵⁴ K prvním útokům zde však došlo už v říjnu 1943, kdy některé sotně UPA zamířily do Haliče verbovat a propagovat myšlenku ukrajinského státu, která mezi místním obyvatelstvem nebyla přijímána tak jednoznačně jako na Volyni. V březnu 1944 UPA zahájila rozsáhlé čistky v celé oblasti, které skončily v květnu s příchodem Rudé armády. Dle G. Motyky zavraždila UPA ve východní Haliči zhruba tolik Poláků kolik na Volyni. Celkový počet obětí zatím nebyl stanoven a je předmětem diskuzí polských i

⁵² Motyka G., „*Tak było w Bieszczadach*“, s. 366-374.

⁵³ Motyka G., *W kręgu Łun w Bieszczadach*. Varšava, Rytm, 2009. s. 13.

⁵⁴ V polské literatuře označovaná jako východní Malopolsko.

ukrajinských historiků. Odhady se pohybují od 30.000 do 60.000, ale též až ke 100.000 mrtvých a 500.000 vyhnaných.⁵⁵

Nájezdy na polské vesnice probíhaly nejčastěji v neděli, kdy se obyvatelé účastnili bohoslužby a byli tak koncentrováni na jednom místě. Samotný průběh se příliš nelišil. Dle Piotra Łossowského probíhal zhruba takto: *“Místní Poláci byli nejprve ujištěni, že se jim nic nestane. Potom za úsvitu vesnici obklíčili ozbrojení členové UPA, za kterými postupovali sedláci se sekerami, kladivy, noži a pilami. Všichni přítomní Poláci byli zmasakrováni, někdy je shromáždili na jedno místo, aby zabíjení bylo snazší. Po masakru vše, co mělo nějakou cenu, bylo ukradeno, včetně oblečení, zrní a nábytku. Při poslední fázi útoku došlo k podpálení vesnice. V mnoha případech byly oběti mučeny a jejich těla znetvořena.”*⁵⁶

Důležitým faktorem těchto akcí bylo chování místního ukrajinského obyvatelstva. Výše zmínění z německých oddílů zběhnuvší Ukrajinci v počtu 4.000-5.000 mužů doplnili vznikající strukturu UPA a lze tedy hovořit o několika tisících ozbrojených příslušnících, což však na takto rozsáhlé akce navíc se značným územním rozptylem bez použití motorových dopravních prostředků nestačilo. Oddíly UPA tedy dle situace podněcovaly či donucovaly místní Ukrajince ke spolupráci. Ti mnohdy neváhali a tímto způsobem si vyřizovali staré křivdy s polskými sousedy nebo jen využili situace k osobnímu prospěchu. Nelze však opomenout ty Ukrajince, jenž polské obyvatelstvo varovali nebo dokonce ukrývali za cenu vlastního ohrožení. Hodnocení situace je velmi obtížné především z toho důvodu, že odmítnutí spolupráce mohlo mít vážné důsledky pro celou rodinu dotčeného. Polské odbojové organizace, především Armija Krajowa (AK) zakázaly provádění odvetných akcí a napadání ukrajinských usedlostí. Tohoto rozkazu však neuposlechly všechny jednotky a při polských odvetných útocích zahynulo 5.000-15.000 ukrajinských civilistů.⁵⁷ Polská exilová vláda v Londýně o dění na Volyni věděla a ve snaze tomuto zabránit vyslala k UPA dva emisary.⁵⁸ Těm se sice podařilo zkontaktovat UPA, ale byli zajati a následně popraveni, což jasně svědčí o tom, že OUN-B se již pevně rozhodla dosáhnout svých cílů násilím a o jednání s Poláky již neměla zájem.⁵⁹ Tento přístup se OUN-B v budoucnu vymstil především v tom směru, že se zdiskreditovala před západními mocnostmi a jejich podporu v boji proti SSSR, v níž doufala, tak nemohla získat.

Polská a ukrajinská historiografie dodnes řeší otázky, v jaké míře eliminace polského

⁵⁵ Motyka G., *Zapomnijcie o Giedroyciu: Polacy, Ukraińcy*. Instytut Pamięci Narodowej, Varšava, 2008.

⁵⁶ Łossowski, P., *Nie tylko Wołyń*. Tydzień Przegląd, 13.7.2003. Přeložil autor práce.

⁵⁷ Odvetné nájezdy prováděli především ti, kteří měli příbuzné mezi obětmi řádění UPA.

⁵⁸ Zygmunta Rumela z Armiji Krajowej a Krzysztofa Markiewicze z Batalionů Chłopských.

⁵⁹ Motyka G., *Ukraińska partyzantka 1942-1960*. s. 327.

civilního obyvatelstva ze strany UPA naplňovala rozkazy velení a do jaké míry je překračovala (nerespektovala) či snad nevymkla-li se protipolská akce zcela z rukou OUN-B. Jako nejpravděpodobnější se jeví druhá možnost, tedy nerespektování přímých rozkazů velení UPA. Z některých dokumentů totiž jasně vyplývá, že štáb UPA nařizoval tento postup:

1. Oznámit v polských obcích rozkaz obyvatelstvu k opuštění země a odchodu do Polska.⁶⁰
2. Nebude-li hrozby uposlechnuto, přistoupit k likvidaci dospělé mužské populace.
3. Neutečou-li zbývající obyvatelé ani v této situaci, přistoupit k likvidaci celé populace.⁶¹

Vzhledem k neúplné pramenné základně a smrti všech zaangażovaných nejspíše zůstanou tyto otázky nezodpovězeny.

1.3 OUN-UPA na území SSSR v letech 1944-1956

V březnu 1944 UPA zahájila na střední Ukrajině partyzánskou válku v sovětském týlu, při níž zemřel, mimo jiné, generál Nikolaj Vatutin, vítěz od Stalingradu. Bojem s UPA byla pověřena NKVD (vrchním velitelem se stal Nikita Chruščov), která na jaře 1944 podnikla ofenzívu v prostorech střední Ukrajiny, ale vzhledem k nadcházející sovětské operaci Bagration,⁶² jejíž první část proběhla v Bělorusku v červnu 1944, nemohla do bojů nasadit větší počet vojáků, v důsledku čehož UPA kontrolovala rozsáhlé oblasti střední a západní Ukrajiny o rozloze cca 160.000 km² s 10 miliony obyvatel.⁶³ Lze dokonce hovořit o útvaru s atributy státu. Podle zpráv německé rozvědky OUN disponovala 80.000-100.000 příslušníky, avšak jen asi 35.000 patřilo mezi vojáky. Zbylí členové se starali o zásobování a podporu pro tyto vojáky. Mezi ně se řadili i lékaři, učitelé, instruktoři, zbrojíři a další nezbytné profese.⁶⁴

S koncem operace Bagration NKVD nasadila v říjnu a listopadu 1944 další jednotky, s nimiž se UPA, také z důvodu odříznutí od zásobování Němci, již nemohla měřit a velitelství vydalo rozkaz k rozpuštění větších jednotek a přechodu do lesů. Vzhledem k neznalosti terénu a mnoha dalším nedostatkům Sověti nedokázali UPA efektivně likvidovat v přímém boji a zaměřili se na

⁶⁰ Myšleno na země západně od řek San, Dněstr a Bug.

⁶¹ Motyka G., *Tak bylo v Bieszczadach*. s. 110-111.

⁶² Operace Bagration: Největší ofenzíva Druhé světové války. Proběhla od 22. června do 29. srpna 1944. Rudá armáda při ní zničila nejprve německou Skupinu armád střed v prostorech Běloruska a postoupila až o 600 km na západ k předpolí Varšavy a následně i skupinu armád severní Ukrajina (dříve skupina armád jih), načež postoupila ke Karpatům.

⁶³ Žukov, Y., *Examining the Authoritarian Model of Counter-Insurgency: The Soviet Campaign Against the Ukrainian Insurgent Army*. Harvard, 2007. s. 446. Dostupné zde: http://scholar.harvard.edu/files/zhukov/files/2007_Zhukov_SWI.pdf?m=1360038945

⁶⁴ Krokhmaluk, T., *UPA Warfare in Ukraine*. Society of Veterans of Ukrainian Insurgent Army of the U.S. and Canada, 1972. s. 80.

odříznutí partyzánů od podpory místního obyvatelstva.⁶⁵ NKVD obsazovala jednotlivé obce, zatýkala či rovnou popravovala všechny podezřelé ze spolupráce s OUN (i s rodinami) a pátrala po banderovcích v okolí. Jakmile velící důstojník usoudil, že oblast je zabezpečená, jednotka se přesunula do další obce.⁶⁶ Sovětské úřady uváděly, že eliminovaly až 90.000 banderovců, 91.000 zajaly a 40.000 se vzdalo. Ztráty NKVD dosáhly 12.000 vojáků.⁶⁷ Tolik příslušníků však OUN ani UPA nikdy neměly. Tyto údaje lze brát směrodatně pouze tehdy, pokud extrapolujeme tyto počty i na běžné Ukrajince, které NKVD odsuzovala a popravovala, aniž měli cokoli společného s OUN a tímto postupem je fakticky vháněla do náruče UPA.⁶⁸ Jádru hnutí těmito represemi příliš zasaženo nebylo, poněvadž sovětské akce byly sice brutální, ale též poměrně primitivní a vedoucí činitelé se včas stáhli do bezpečí. Většina sotní sice utrpěla ztráty, ale samotné jednotky zůstávaly bojeschopné. Koncem roku 1944 se UPA stáhla z Volyně, jejíž terén se nehodil k partyzánskému stylu boje a většina velitelů a zkušených vojáků přešla do Haliče nebo za novou polsko-sovětskou hranici.

S koncem války a vytyčením nových československo-polsko-sovětských hranic došlo i ke změně taktiky boje s UPA. Celé vesnice v Haliči byly vystěhovány a obyvatelstvo deportováno do různých míst v SSSR a Polsku. Odhady hovoří až o 200.000 mrtvých (což souhlasí s výše zmíněnými čísly) a 400.000 deportovaných či jinak postižených v letech 1944-1952, přičemž nejintenzivněji vysídlování probíhalo v letech 1944-1947, poté už jen sporadicky.⁶⁹ Neochota místního obyvatelstva ke spolupráci se staronovou mocí a nedůvěra úřadů k nim vedla k tomu, že do oblasti přicházeli úředníci a další státní zaměstnanci z jiných částí SSSR, kteří většinou neuměli ukrajinsky, v místní společnosti se neorientovali a svými opatřeními dále rozdmýchávali averzi vůči sovětskému systému, což vedlo k další podpoře partyzánů vesničany. Navíc se státní zaměstnanci často stávali cíli odvetných akcí UPA spolu s příslušníky NKVD a vojáky. V důsledku vysídlování docházelo ke snižování počtu banderovců, neboť ubývající obyvatelstvo je nedokázalo v původních počtech dostatečně zásobovat. Ti členové, kteří se měli kam vrátit a nebyli příliš známí, často mohli dobrovolně odejít. Roku 1946 tak počet aktivních bojovníků UPA v SSSR poklesl na 5.000 aktivních vojáků, kteří se částečně přesunuli do Polska, kde deportace vázly.

Koncem roku 1947 už UPA v SSSR představovala pouze lokální hrozbu. NKVD se podařilo

⁶⁵ Žukov, Y., *Examining the Authoritarian Model of Counter-Insurgency: The Soviet Campaign Against the Ukrainian Insurgent Army*. Harvard, 2007. s. 447.

⁶⁶ Tamtéž. s. 448.

⁶⁷ Bilas, I., *Repressive-punishment system in Ukraine. 1917-1953*. 2. díl, Kyjev, Lybid-Viysko Ukrainy, 1994. s. 604.

⁶⁸ Tamtéž. s. 606.

⁶⁹ Taubman, W., *Khrushchev: The Man and His Era*. New York, W. W. Norton & Company, Simon & Schuster, 2003. s. 195.

nasadit do UPA své agenty, kteří následně celou síť začali odkrývat. Hluboce zakonspirovaní členové občasně prováděli menší teroristické akce, ale jejich vliv už byl pouze minimální. Velitel UPA Roman Šuchevyč padl v přestřelce se členy vojsk Ministerstva vnitra 5. března 1950. K 17. dubnu 1952 úřady hlásily, že bojová síla UPA se skládala již jen z 252 vojáků. Za kompletně vymýcenou byla UPA označena začátkem roku 1956.⁷⁰

1.4 OUN-UPA na území „osvobozeného“ Polska

Na území dnešního Polska UPA mnoho aktivit v průběhu 2. světové války nevyvíjela. Důvodů pro toto bylo několik. V tzv. Zakerzoní⁷¹ Ukrajinci netvořili většinu a se zdejší zemí se počítalo jako se součástí ukrajinského státu spíše eventuálně než cíleně. Navíc obyvatelstvo karpatských svahů (především Lemkové a Bojkové) sice mluvilo dialekty blízkými ukrajinštině, ale jeho národní povědomí bylo nízké a s myšlenkou ukrajinského státu se příliš neztotožňovalo.⁷² UPA sice umístila některé své členy v ukrajinské pomocné policii,⁷³ ale s rozsahem polského podzemí se za řekou San měřit nemohla. V roce 1944 po dezercích policistů se tak v Zakerzoní nacházely pouze 2 kureně, přičemž ani jeden neměl předepsané stavy. První se zformoval v okolí Řešova pod velením Ivana Szpontaka zvaného „Zaliznak“ a druhý v polských Beskydech (Bieszczady) vedený Vasilem Mizerným, též známý jako „Ren“.⁷⁴ Začátkem roku 1944 se v okolí Lublinu objevilo několik kureňů přesunutých ze západní Ukrajiny a ty zahájily boje s polským podzemím se stejnými cíli jako v Haliči a Volyni, avšak s nižší intenzitou. Po přechodu fronty se stáhly zpět a na nové polsko-sovětské hranici tak panoval relativní klid.⁷⁵

Po vzniku Polského komitétu národního osvobození⁷⁶ 22. července 1944 začala jednání o výměně obyvatel mezi Polskem a ukrajinskou SSR, která 9. září 1944 vyústila v tzv. Krymskou dohodu, dle které mělo dojít k „dobrovolnému“ transferu.⁷⁷ S tím nesouhlasilo ani polské ani ukrajinské podzemí a zahraniční vedení OUN-B nařídilo svým velitelům v Polsku dohodnout se s AK-WiN (Wolność i Niezawisłość) na kooperaci, k čemuž, přes velkou nechuť, nakonec došlo v květnu 1945.⁷⁸ V důsledku této dohody UPA většinu bojeschopných sotní přesunula na západní

⁷⁰ Vladzimirsky, M., *Воєнна історія' #5-6 за 2002 рік Війна після війни*. Warhistory.ukrlife.org. Dostupné zde: http://warhistory.ukrlife.org/5_6_02_7.htm

⁷¹ Za linií Curzona: Hranice Polska vedoucí při toku Bugu navržená lordem Curzonem při Versaillských mírových jednáních.

⁷² Kol. autorů, *Akcja Wisła*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003. s. 112-113.

⁷³ Mezi jinými i Volodymyra Ščyhelského, jednoho z vůdců banderovců, kteří se pokusili o přechod ČSR.

⁷⁴ Motyka G., *Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraińskie 1943-1948*, Warszawa, 1999. s. 130.

⁷⁵ Tamtéž. s. 133.

⁷⁶ Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego.

⁷⁷ Prusin, A., *Nation-building and Moving People*. Oxford University Press, Oxford, 2016. s. 558.

⁷⁸ Kol. autorů, *Akcja Wisła*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003. s. 110.

Ukrajinu nebo je přetvořila v oddíly mající chránit ukrajinské obce před vysídlením.⁷⁹ Mezi tyto ochranné oddíly patřily i sotně spadající pod Hromenka a Burlaku. UPA a AK-WiN podnikly i několik akcí proti společnému nepříteli, jímž v dané době byly především oddíly NKVD, Úřadu bezpečnosti,⁸⁰ Vojsk ochrany pohraničí (WOP),⁸¹ přesídlovací úřady a komunisté. Nejznámější akci provedly v noci z 27. na 28. května 1946, kdy společné oddíly zaútočily na pozice NKVD a WOP v Hruběšově a město dočasně ovládly. Spolupráce však neprobíhala vždy a všude. Především v okolí Řešova vedli UPA radikálnější velitelé, kteří příměří s AK-WiN nerespektovali a pálili i polské obce, kde se žádné přesídlovací úřady ani vojsko nezdržovaly.⁸²

Uzavření dohody s Poláky v dané chvíli znamenalo i respektování nepevně stanovených hranic. UPA tak prováděla přepady a a narušovala přesídlování především v ukrajinských oblastech, zatímco v polských stejnou činnost vykonávala AK-WiN. Pro danou dobu hlavním cílem nepočetných oddílů UPA v Malopolsku bylo udržovat průchozí hranici se SSSR, ČSR a informační kanály na západ, kde zahraniční vedení po konci války navázalo spolupráci s tajnými službami západních mocností a snažilo se získat podporu Američanů a Britů pro boj Ukrajinců za nezávislost.⁸³ Vedení OUN se zároveň domnívalo, že již brzy dojde k vojenskému střetnutí USA a SSSR a na základě těchto úvah považovalo za nutné, aby formace UPA na Ukrajině co nejvíce narušovaly *status quo* na západní hranici SSSR. Vzhledem k existenci polské exilové vlády a vojenských útvarů spadajících pod britské síly provid usoudil, že bez uzavření příměří s Poláky byly možnosti získání podpory USA mizivé. OUN se nakonec s polským odbojem dohodla, čímž se fakticky vzdala nároků na území ležících západně od Curzonovy linie. Na polské území s výjimkou dvou domovských kureňů jiné útvary UPA přecházely jen tehdy, když potřebovaly setřást pronásledující jednotky NKVD, za odpočinkem nebo při transportu kurýrů na západ či východ.

S konsolidací situace a posílením WOP a NKVD započaly hlavní deportace na jaře 1945. Vysídlování probíhalo velmi podobně jako dříve vyvražďování a vypalování vesnic sotňami UPA, jen s větším počtem vojáků. Prapor Polské lidové armády⁸⁴ většinou obklíčil vesnici, vojáci obyvatelům dali časový limit, do kdy smí sbalit potřebný majetek (do hmotnostního limitu) a poté je eskortovali k nejbližšímu přesídlovacímu úřadu, odkud putovali do SSSR.⁸⁵ Tímto způsobem došlo od září 1944 do července 1946 k odsunu 488.057 osob. Opačným směrem ze SSSR do Polska

⁷⁹ Tamtéž. s. 111.

⁸⁰ UB-Urząd Bezpieczeństwa.

⁸¹ WOP-Wojska Ochrony Pogranicza.

⁸² Tamtéž. s. 112.

⁸³ Tamtéž. s. 109.

⁸⁴ LWP-Ludowe Wojsko Polskie.

⁸⁵ Tamtéž. s. 113.

Sověti přesunuli 742.453 Poláků a 33.105 Židů.⁸⁶ Odsunuti byli i bývalí vojáci Polské a Rudé armády, partyzáni, bojovníci proti nacismu a dokonce i ukrajinští členové Polské dělnické strany⁸⁷ a lidé ze smíšených manželství!⁸⁸ Zimu roku 1946/1947 mohla polská vláda využít ke kompletnímu a poměrně pokojnému vyřešení povstaleckého problému přesídlením zbývajících ukrajinského či rusínského obyvatelstva na území získaná na západě, neboť zimní měsíce sotně UPA trávily ve vsích a bývalo by tak snadné je spolu s civilisty přemístit. Komunistická vláda však větší hrozbu v této době spatřovala v Polské lidové straně⁸⁹ a nekomunistických polských odbojářích.⁹⁰ Vojsko tak bylo nasazeno proti nim a při falšování voleb v lednu 1947.

Odhady o počtu příslušníků UPA v Polsku v letech 1945-1947 se různí. Počty oscilují od několika set po 2.500.⁹¹ Ztráty způsobené polské straně činily 997 padlých vojáků, 603 funkcionářů Úřadu bezpečnosti a ministerstva obrany a 599 civilních osob. Ukrajinců, především civilistů, zemřelo 6.000-7.000.⁹²

1.5 OUN/UPA v ČSR

Vztah Rusínů/Ukrajinců a OUN k předválečnému Československu lze charakterizovat jako vcelku neutrální v dobrém slova smyslu. Ač OUN kalkulovala se začleněním východního Slovenska a Podkarpatské Rusi/Karpatské Ukrajiny do budoucí velké Ukrajiny, nenacházela v těchto krajích mnoho podpory, především z důvodu nízkého národního povědomí zdejšího obyvatelstva. Navíc sama organizace uznávala, že národnostní poměry v ČSR byly mnohem příznivější než v Polsku nebo SSSR. Po událostech září 1938 a ustavení autonomní Karpatské Ukrajiny vznikla Karpatská Sič jako ozbrojená složka nové vlády Augustina Vološyna. Do jejích řad se hlásili nejen čs. občané, ale též přeběhlíci z Polska (mezi jinými i Roman Šuchevyč nebo Volodymyr Ščyhelskyj). V noci ze 13. na 14. března iniciovali na popud Abwehru velitelé Siče povstání namířené proti autonomní vládě, která dle jejich názoru byla příliš pročeská, a proti zatýkání některých důstojníků Síče nařízeným ministrem obrany a vojenským velitelem oblasti generálem Lvem Prchalou. Toto povstání se podařilo jednotkám Čs. armády potlačit, avšak vzápětí 15. března zahájila vojenské akce proti rozpadající se ČSR Maďarská armáda. Sič za této situace raději ukončila srážky s jednotkami Prchalou a spolu s nimi bojovala proti maďarské ofenzivě, která skončila 18. března obsazením

⁸⁶ Misiło E., *Repatriacja czy deportacja*, 1. díl, Archiwum ukraińskie, Lvov, 2013. s. 14.

⁸⁷ PPR-Polska Partia Robotnicza.

⁸⁸ Kol. autorů, *Akcja Wisła*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003. s. 77.

⁸⁹ Polskie Stronnictwo Ludowe.

⁹⁰ Tamtéž. s. 113.

⁹¹ Tamtéž. s. 114-115.

⁹² Wołosuk, L., *Akcja „Wisła” - przyczyny, przebieg, skutki*. „Między Sąsiadami“, 1997. s. 152.

Zakarpatské Ukrajiny a ústupem bránících se jednotek do Rumunska či jejich zajetím, neboť Slovensko o 3 dny dříve vyhlásilo samostatnost a znemožnilo bojujícím jednotkám přesunout se na slovenské území.

Podkarpatská Rus byla osvobozena Rudou armádou koncem října 1944 a dle československo-sovětské dohody z prosince 1943 zde měla civilní správu vykonávat delegace čs. vlády. Tomu však sovětské orgány aktivně bránily (např. mobilizací mužů do Rudé armády namísto do 1. československého armádního sboru v SSSR) a de facto již od podzimu 1944 připravovaly anexi tohoto území včetně nátlaku na místní obyvatelstvo a falšování voleb. Čs. vláda v zájmu dobrých vztahů se SSSR nakonec rozhodla o odstoupení tohoto území k 29. červnu 1945. Tímto krokem zbyl v ČSR z uvažované velké Ukrajiny jen řídké osídlený pruh území při hornaté východní a severovýchodní hranici Slovenska, na kterém se žádné jednotky UPA dlouhodobě nezdržovaly.

Provid považoval ČSR na základě meziválečné spolupráce a převládající podpory Demokratické strany (DS) na Slovensku za potencionálně spojenecký stát a OUN tedy neměla zájem na provokacích v ČSR. Zatímco poměry na Slovensku byly vedením hodnoceny poměrně přesně, na celostátní úrovni Ukrajinci vůbec nepostřehli (nebo jim nebyl znám) zřetelný posun zahraniční politiky čs. vlády, jejímž novým garantem se stal SSSR, čímž se jakákoliv forma spolupráce OUN a ČSR stala pro čs. vládu nežádoucí a tedy nemožnou.

Na území poválečné ČSR se banderovci ve větším počtu objevili 22. srpna 1945 v rámci tzv. prvního propagačního rejdu uspořádaného za účelem popularizace ukrajinského hnutí, protikomunistické agitace a zpravodajství.⁹³ Propagační rejdy na Slovensko zapadaly do tehdejšího politického, vojenského a ekonomického programu OUN, jehož cílem bylo získat spojence v boji proti SSSR a polské komunistické vládě. Tyto výpady UPA prováděla nejen v ČSR, ale též na území Rumunska, Polska, Běloruska a do oblastí osídlených Ukrajinci, respektive lidmi, kteří byli považováni za Ukrajince, v nichž OUN držela jen slabé pozice, případně národní vědomí obyvatelstva ještě nedospělo do bodu, kdy se ztotožnilo s myšlenkou příslušnosti k ukrajinskému národu (což byl případ i slovenských Rusínů). Ekonomický bod programu spočíval především ve shromažďování zásob, přijímání a mobilizaci dalších příslušníků OUN/UPA a hledání potencionálního zázemí pro případ, kdy by jednotky UPA byly nuceny ustoupit z dosavadních operačních prostorů.⁹⁴ Propagační rejdy na Slovensko však byly konány především z politických a nikoli vojensko-ekonomických důvodů. Dle V. Vjatrovycě měly na Slovensko „rejdující“ oddíly 4 základní úkoly:

⁹³ Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 59., Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 89-90.

⁹⁴ В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Lvov, 2001. s. 35-52.

- 1) Vyvracení polsko-sovětské propagandy proti UPA
- 2) Agitace proti spolupráci s SSSR a proti komunismu obecně
- 3) Vysvětlení nebezpečí sovětského imperialismu pro Čechy a Slováky
- 4) Navazování spolupráce a kontaktů za účelem vytvoření svazu menších středů a východoevropských států jako hradby proti šíření komunismu⁹⁵

Přípravy k prvnímu rejdu neušly pozornosti sovětských bezpečnostních složek, které informovaly čs. stranu. Vzhledem k poválečnému chaosu a nedostatku se na východním Slovensku nacházely jen místní stanice slovenské Národní bezpečnosti (NB)⁹⁶, Finanční stráž a nepočetné jednotky 10. pěší divize s velitelstvím v Košicích, které nemohly celou hranici zabezpečit. Dle posledních odhadů překročilo čs. hranici zhruba 500 vojáků a civilních příslušníků OUN rozdělených do 3 oddílů.⁹⁷ Příslušníci pocházeli především z kureně Pavla Vacyka „Pruta“ a sotní „Zmiji“, „Zavedija“, „Bulava“ a „Krylati“.⁹⁸ Účastníci rejdu sice překročili slovenskou hranici směrem z Polska, nicméně nepocházeli odtud a jejich operační prostor se nacházel primárně v Ivano-frankivské oblasti. Banderovci navštěvovali místní vesnice, pořádali agitační setkání, často se účastnili i místních kulturních akcí. Jejich chování v ČSR se diametrálně lišilo od činnosti v Polsku a SSSR, což jasně vypovídá o charakteru mise a vztahu ke slovenským Rusínům a Slovákům. Zásoby si obstarali většinou ještě na polském území a za zboží získané na Slovensku platili. A především nedocházelo k násilí. Reakce bezpečnostních orgánů byla zmatená a pomalá. Některé zprávy nadhodnocovaly počet banderovců až desetkrát, jiné mluvily o tom, že se na východním Slovensku objevily vlasovci.⁹⁹ Od srpna do září „rejdující“ oddíly navštívily okresy Stropkov, Giraltovce, Prešov, Sabinov, Bardejov, Snina, Medzilaborce a Humenné.¹⁰⁰ Ministerstvo obrany reagovalo až začátkem září odesláním posilových jednotek zajištění pohraničního území (ZPÚ) Jánošík v síle zhruba 2 pluků a dle M. Šmigel'a byla dohodnuta i spolupráce se Sověty, kteří 4. září v okolí Kapušan nasadili 1 motorizovaný pluk.¹⁰¹ Protibanderovská akce začala 11. září. Interpretace výsledků nasazení se ve starší a mladší literatuře liší. J. Fiala tvrdí, že pouhé soustředění sil banderovce od dalšího postupu odradilo a raději se vrátili zpět za hranici,¹⁰² kdežto M. Šmigel' a V. Vjatrovyč po studiu polských pramenů a zdrojů OUN dospěli k závěru, že cíle akce

⁹⁵ Tamtéž. s. 53.

⁹⁶ Obdoba SNB na Slovensku. V pozdějších letech byla NB včleněna do SNB.

⁹⁷ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 90.

⁹⁸ В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. s. 64-66.

⁹⁹ Tamtéž. s. 68-69

¹⁰⁰ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 93.

¹⁰¹ Tamtéž. s. 95.

¹⁰² Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 61.

banderovci splnili, vyčerpali zásoby a tedy se vraceli za hranice dle harmonogramu.¹⁰³ První jednotky OUN opustily čs. území již se začátkem akce Čs. armády 11. září, poslední odešly do 24. září.

Po vyhodnocení operace se největší kritiky dostalo především místním stanicím a orgánům NB, jejich příslušníci proti banderovcům nezakročovali, často jejich pohyb ani nehlásili a doloženy jsou i případy spolupráce, společné zábavy a výměny předmětů.¹⁰⁴ Nelze však popřít skutečnost, že hranice zde byla nedostatečně střežená. Na jeden prapor, tedy cca 500 mužů, připadalo až 28 km hornatého terénu, v němž se lidé museli často střídat, aby nedocházelo ke zdravotním komplikacím a několik málo vojáků střežících 1 km hranice tak nemohlo zabránit průniku několika set zkušených partyzánů.¹⁰⁵ Paradoxně tento rejd banderovcům spíše uškodil. Do konce roku 1945 se v celé karpatské oblasti vyskytovalo množství ozbrojených skupin, rabující dezertéři a trestné činnosti se neštíteli ani obyvatelé za polskou hranicí či místní. Vzhledem k neznalosti a celkově nepřehledné situaci byli všichni ozbrojenci v oblasti po identifikaci UPA považováni za banderovce a všechny zločiny včetně vražd jim byly přisuzovány.¹⁰⁶

Aktivita banderovců v Polsku začátkem roku 1946 klesla a též utrpěli jisté porážky, což polská a v důsledku toho i československá strana mylně interpretovaly jako podstatné zeslabení UPA. Jednotky ZPÚ byly odveleny a ochranu hranice převzala 10. pěší divize, respektive pod ní spadající vojenská skupina „Otto“ (dle velitele plk. Otto Wagnera) složená ze 3. praporů, a to „Adam“ (Bardejov), „Pavel“ (Snina) a „Michal“ (Medzilaborce) s úkolem střežit hranici o délce 200 km, k čemuž v případě organizovaného průniku pochopitelně neměla dostatek sil.¹⁰⁷ Exilové vedení OUN v téže době pozorovalo ochlazování vztahů mezi SSSR a západními mocnostmi a současně monitorovalo i situaci v ČSR a rozhodlo o uspořádání druhého propagačního rejdu v předvečer parlamentních voleb, na jejichž kladných výsledcích (z pohledu OUN porážka komunistických stran) měli banderovci eminentní zájem. Příprav nové akce se zúčastnilo až 1.000 členů OUN, přičemž ne všichni však překročili hranici.¹⁰⁸ O vážnosti celé operace svědčí i to, že providnyk severozápadní Ukrajiny Vasyl Halasa „Orlan“ a providnyk „Zakerzoní“ Jaroslav Staruch „Stach“ sepsali dopis pro prezidenta ČSR E. Beneše vysvětlující příčiny a cíle rejdu.¹⁰⁹ Tažení se

¹⁰³ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 97., В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. s. 72.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 98-99.

¹⁰⁵ Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 61.

¹⁰⁶ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 102-105.

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 128.

¹⁰⁸ A MV ČR Praha, f. 305-143-1. *Organizace a činnost civilní sítě OUN a UHV na etnickém území Ukrajiny. Komise pro vyšetřování banderovských tlup na území ČSR. Košice 24. února 1948.*

¹⁰⁹ A MV ČR Praha, f. 302-142-6. *List UPA dr. Benešovi.*

zúčastnily 3 sotně, a to „Myron“, „Bir“ a „Didyk“¹¹⁰, o kterých se později mylně předpokládalo, že se pokusily projít přes ČSR následující rok. Sotně čs. hranici nerušeně překročily 6. dubna 1946 v okolí Habury a nazpět se vracely do 24. dubna 1946.¹¹¹ Rejd probíhal podobným způsobem jako předchozí ze srpna a září 1945. Sotně pochodovaly každá zvlášť, případně se dělily na ještě menší oddíly, aby pokryly rozsáhlejší oblast. Sotňa Bir operovala v katastrech Medzilaborce-Humenné-Vranov-Giraltovce-Stropkov a navštívila 31 obcí. Sotňa Myron se pohybovala po trase Medzilaborce-Stropkov-Giraltovce-Bardejov-Prešov-Sabinov a dostala se až nedaleko Košic. Celkově za 18 dní urazila 311 km a provedla agitaci v 49 vesnicích a městečkách. Poslední sotňa Didyk urazila nejmenší vzdálenost a navštívila 26 míst na trase Medzilaborce-Giraltovce-Stropkov-Bardějov-Prešov-Vranov-Humenné-Michalovce.¹¹²

Došlo jen k několika menším přestřelkám, při kterých banderovci zaznamenali ztrátu 1 zajatého a 2 raněných. Co se nasazení vojska týče, sami banderovci poznamenali, že slovenské jednotky s nimi odmítaly bojovat a omezovaly se jen na sledování. Stejně negativní hodnocení sdílel i velitel 4. oblasti gen. Michal Širica: „... *Ze všech hlášení, které dostávám o proniknuvších skupinách banderovců ... mám dojem, že příslušným velitelům vojenských jednotek vyslaných do těchto území není dobře znám jejich úkol, nebo že svoje úkoly neplní. Činnost velitelská doposud spočívá podle dosavadních výsledků jen v konstatování síly a pohybu band a jejich sledování.*“¹¹³ 16. dubna se situací zabývala vláda, která uložila ministru obrany banderovce vyhnat nebo zlikvidovat, čehož sice bylo dosaženo, avšak ne v důsledku vojenských operací. 18. dubna velitelství posílilo 4. vojenskou oblast jednotkami uvolněnými od 2., 9., 10. pěší a 4. rychlé divize zesílené o dva prapory samopalníků, celkově 14 pěších praporů, 2 oddíly dělostřelectva, tankový prapor, bojová letka a podpůrné oddíly rozdělené do skupin „Železo“, „Hliník“, a „Zlato“ o celkovém stavu 7.000 mužů. Tyto jednotky následně provedly operaci „Široké hrábě“, avšak hmatatelných výsledků nedosáhly. Sotně UPA se vrátily na polské a sovětské území prakticky beze ztrát a mohly hlásit splnění úkolu. Až do jara následujícího roku se žádné větší jednotky UPA na čs. území neobjevovaly.

Je obtížné odhadnout, zda-li politická agitace OUN na civilní obyvatelstvo východních okresů Slovenska měla vážný či vůbec nějaký dopad na výsledky květnových voleb roku 1946. KSS sice dosáhla nejhorších výsledků na východním a jihovýchodním Slovensku, nicméně ve

¹¹⁰ Po smrti velitele „Didyka“ zaujal jeho místo Roman Hrobelskyj „Brodyč“. Jeho sotňa se později jako jediná z těchto tří pokusila o přechod ČSR.

¹¹¹ Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku*. s. 132.

¹¹² В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. s. 83.

¹¹³ SNA Bratislava, f. PV, inv. č. 12. *Banderovci – situačná správa za obdobie 16. - 28. apríla 1946.*

všech východních okresech hraničících s Polskem, s výjimkou Sninského, obdržela 40-60 % hlasů. To při celkovém výsledku KSS 30,48 % znamená silný nadprůměr. V Prešovském kraji, nejvíce penetrovaným UPA, získali komunisté 28 % hlasů, tedy pouze o 2,5 % méně než celostátně. V Košickém kraji KSS prohrála s 19 %, ale v něm banderovci agitovali zřetelně méně než v Prešovském. Okresy, v nichž KSS utrpěla největší porážku, sotně UPA nenavštívily vůbec, nebo jen okrajově. Jako správné se tak jeví spíše ty interpretace, které postulují minimální vliv rejdu nebo mírné vychýlení paradoxně směrem k lepšímu výsledku KSS.

1.6 Akce Visla

Vysídlování a přesídlování Ukrajinců, Lemků, Bojků a dalších menšin v poválečném Polsku se konalo ve třech etapách. První, dobrovolná, proběhla od září 1944 do března 1945 a na sovětskou Ukrajinu odešlo asi 81.000 Ukrajinců, většinou těch, kterým válka zničila hospodářství nebo se přestěhovali k příbuzným.¹¹⁴ 13. února 1945 rozhodla prozatímní polská vláda o vysídlení veškerého ukrajinského obyvatelstva a o likvidaci ukrajinského podzemí. K tomuto účelu vytvořila operační skupinu „Rzeszów“ skládající se z 8. a 9. divize Polské armády. Od května do července 1945 se vojsko, a příležitostně i polské podzemí, začalo mstít Ukrajincům za předchozí zločiny UPA, vypalovalo vsi, docházelo i k masakrům (paradoxně především v místech, kde UPA nikdy nevyvíjela činnost nebo jen příležitostně, v lokalitách, kde se nacházely jednotky UPA, vojsko většinou vůbec neoperovalo)¹¹⁵ a civilisté houfně prchali na východ. Během těchto tří měsíců uteklo až 100.000 Ukrajinců.¹¹⁶ Od konce léta do listopadu 1945 se již v rámci odsunu bylo nuceno vystěhovat dalších 200.000 lidí, načež v zimě UPA posílila své jednotky a vysídlování prakticky ustalo vlivem zhoršeného počasí a útoků banderovců.¹¹⁷ UPA často přepadávala již probíhající transporty obyvatelstva, z jehož řad se rekrutovali noví členové. Zbraně a munici získávala především od zajatých a zabitých příslušníků polských bezpečnostních sil, ale ani to nestačilo k zachování dlouhodobé bojeschopnosti.

Koncem roku 1946 se již komunistické vedení domnívalo, že v Polsku zbyly jen nepočetné ukrajinské enklávy, které nepředstavovaly větší hrozbu a armádní útvar Rzeszów byl rozpuštěn.¹¹⁸ NKVD též ukončila deportace Poláků z SSSR, které dle smlouvy probíhaly do počátku roku 1947. Přesto ve vysokých kruzích Polské armády se důstojníci zabývali myšlenkou jak naložit s obyvateli

¹¹⁴ Kol. autorů, *Akcja Wisła*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003. s. 57.

¹¹⁵ Misiło E., *Repatriacja czy deportacja*, 1. díl, s. 397.

¹¹⁶ Kol. autorů, *Akcja Wisła*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003. s. 58.

¹¹⁷ Tamtéž. s. 59.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 60.

jihovýchodní Haliče a oblastí přiléhajících k nové polsko-sovětské hranici. V listopadu 1946 generál Ostap Steca navrhl vládě operační plán, který se stal podkladem k operaci Visla. Ukrajinské obyvatelstvo tentokrát nemělo být odsunuto do SSSR, ale na opuštěné usedlosti po Němcích (často již vyrabované) v nově získaných zemích (Pomořansko, Slezsko, polská část bývalého východního Pruska). Tento návrh polská vláda konzultovala se SSSR, který plánoval provést podobnou akci na západní Ukrajině pod názvem operace Západ.¹¹⁹

Vhodnou záminku k provedení této akce získala polská vláda v přepadení kolony a smrti náměstka ministra obrany generála Karola Świerczewského pod Jabłonkami 28. března 1947, jež bylo dílem sotní UPA Chrin a Stach. Přesídlování začalo 28. května a skončilo k 31. červenci 1947. Deportace se týkaly cca 140.000 lidí v krakovském, řešovském a lublinském kraji.¹²⁰ Akce se účastnilo celkem 5 divizí Polské armády (6., 7., 8. a 9., později přibyla ještě 3.) v počtu více než 20.000 mužů, přičemž další síly nasadily Úřad bezpečnosti, WOP a na hranicích i sovětská bezpečnost. UPA v oblastech disponovala maximálně 2.500 vojáky v 19 sotních, přičemž některé neměly ani třetinu předepsaného stavu a výzbroje. Při československých hranicích se nacházelo 8 sotní¹²¹ z kureňů „Bajdy“ (Přemyšl a okolí) a Rena (lemkovská oblast), které občas překračovaly československé hranice, především za účelem zbavit se pronásledujících polských jednotek a brzy se vracely zpět na polskou stranu. Přejít na západ přes ČSR se později pokusilo jen 5 (Burlaky, spojená se sotněmi Krylače a Lastivky, Hromenka a Brodyče, přičemž poslední jmenovaný volil jinou trasu).¹²² Údaje o tisících útočících banderovcích hrnoucích se do slovenských hor, jak je často líčil (nejen) komunistický tisk, se tak nikdy nezakládaly na skutečnosti.

Přítomné sotně se sice pokoušely přesídlování bránit, ale mnoho šancí neměly. Polská a sovětská přesila byly nad jejich možnosti a po bojových ztrátách, dezercích a odříznutí od zásobování se ocitly beze zdrojů na fakticky vylištěném území a nezbylo jim než se přesunout buď na sovětskou Ukrajinu nebo přes ČSR do amerických okupačních zón v Rakousku a Německu. Akce Visla v konečném důsledku úspěšně potlačila banderovské jednotky na polském území. V oblasti zůstali pouze jednotlivci starající se o zajištění spojení s vedením organizace na západě a jednotkami bojujícími na Ukrajině. Tito příslušníci OUN odešli z Polska do podzimu 1948.¹²³ Polská armáda hlásila, že během akce Visla zabila nebo popravila 663 příslušníků UPA a zajala

¹¹⁹ Původní název operace Visla zněl operace Východ (Wschód) v návaznosti na sovětskou operaci Západ (Запад) probíhající na druhé straně hranice.

¹²⁰ Okresy Nowy Targ, Nowy Sącz, Sanok, Przemyśl, Lubaczów, Tomaszów Lubelski a Hrubieszów.

¹²¹ Burlaky, Lastivky, Hromenka, Krylače, Stacha, Bira, Chrina a Romana.

¹²² Grupa Operacyjna „Wisła. Kalkulacja sił U.P.A. (sił zbrojnych U.P.A. i personalnej obsady terenowej) na terenie działania Grupy Operacyjnej „Wisła” na dzień 1.04-23.07.1947.

¹²³ Motyka G., Wnuk, R., *Pany i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947*, Volumen, Varšava, 1997. s. 70-71.

dalších 675 při vlastních ztrátách 61 mrtvých a 91 raněných.¹²⁴

Akce Visla bezesporu představuje typický akt kolektivního násilí většinové populace vůči minoritě (nebo spíše vládnoucí vrstvy vůči konkrétní skupině obyvatelstva), jichž se ve střední a východní Evropě odehrálo v 1. polovině 20. století mnoho. Jako v ostatních případech však při hodnocení nelze neuvažovat vliv 1. a 2. světové války a události, jež této operaci předcházely. Akce Visla a dřívější deportace Poláků a Ukrajinců sice násilně, ale též účinně vyřešily územní spory mezi těmito etniky. Sváry mezi nimi by s jistotou vedly k dalšímu násilí a zločinům svým rozsahem možná i přesahujícím události let 1943-1947. Uvážíme-li genocidu různých národů probíhající ve válečných letech a boje vypuknuvší po rozpadu Jugoslávie a SSSR, lze domýšlet, jaké konsekvence by měla hypotetická polsko-ukrajinská válka po vzniku samostatné Ukrajiny, jejíž *casus belli* by se stalo menšinové obyvatelstvo toho kterého státu, zvláště ve světle rusko-ukrajinského konfliktu probíhajícího od roku 2014?

¹²⁴ Kol. autorů, *Akcja Wisła.*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003. s. 80.

2. Operační nasazení pluku SNB „Slovensko“

Deportace obyvatelstva jižních a jihovýchodních polských okresů postavila zde lokalizované jednotky UPA před těžké dilema. Většina přeživších sotní působících na východě Polska obdržela rozkaz přesunout se za Curzonovu linii a ty následně válčily proti Sovětům, některé však zamířily na jihozápad na Slovensko směřujíc do amerických okupačních zón v Německu a Rakousku. Ve větších počtech se banderovci začali objevovat na počátku dubna 1947, kdy se střetli s čs. jednotkami nedaleko Ruské Vole, okres Sabinov.¹²⁵ Od dubna do začátku června se různě velké skupiny objevily v katastrech obcí Habura, Cigelka, Vyšné Hágy, Sninské Hamry, Liesková, Podskalka, Jižní Hranovec, Kalinovo, Terchová, Velký Folmár, Fojšov, Prakovce, Suchá, Hnilčík a jinde. 9. května 1947 banderovci zahájili palbu na čs. vojáky u Vydran a k dalšímu střetu zde došlo ještě za 8 dní. 26. května 1947 byl v Mníšku nad Hnilcem zabit příslušník NB Štefan Novotný a v Kalinově se banderovcům podařilo zajmout 3 příslušníky FS, z nichž 1 utekl a zbylé 2 Ukrajinci později na polském území zřejmě popravili.¹²⁶ V tomto případě se patrně jednalo o sotňu Brodyč. Situace se však měla brzy změnit.

Sotňa Burlaka vznikla v létě 1944 poblíž Baligrodu a zpočátku počtem připomínala spíše kureň než sotňu, Burlaka údajně tou dobou vedl až 2.000 mužů.¹²⁷ V témže městě 6. srpna 1944 provedla tzv. Baligrodský masakr, při kterém za nevyjasněných okolností přišlo o život 42 Poláků.¹²⁸ 8. srpna 1945 došlo k přeformování jednotky a sloučení s několika dalšími, čímž vznikl kureň „Ren“, v němž Burlaka velel jedné ze sotní a později přešel pod kureň „Bajda“. Jeho jednotka se zpočátku skládala především z bývalých příslušníků ukrajinské pomocné policie, ale spolu se ztrátami a odporem proti vysídlování v sotni přibývalo místních Ukrajinců, často sloužících z donucení. V letech 1945-1946 sotňa bojovala především proti 8. a 9. pěší divizi polské armády. Sám Burlaka označil tyto boje spíše za vlašné, přičemž tento fakt přičítal probíhající reorganizaci polské armády.¹²⁹ Sotňa bránila vysídlování ukrajinských vsí, nejčastěji tím způsobem, že na polské oddíly nastražila léčku nebo je napadla přímo ve vsi při vysídlování a prováděla odvetné teroristické akce proti polskému obyvatelstvu. Tato taktika mohla být úspěšná především díky faktu, že polské jednotky byly málo početné, demoralizované, špatně vyzbrojené a UPA operovala v členitém řídké osídleném terénu obývaného lidmi sympatizujícími s povstalcí.

Akce Visla pro sotňu znamenala ztrátu zpravodajství a zásobování. 1. června 1947 se

¹²⁵ Muzeum Policie České Republiky. VI-D-9. Bez nadpisu. Text začíná popisem OUN.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Muzeum Policie České Republiky. VI-D-15. *Životopis Burlaka*.

¹²⁸ Údajně se jednalo o odvetu za předchozí vraždu několika Ukrajinců Poláky nebo rudými partyzány.

¹²⁹ Tamtéž.

dostavil k Burlakovi, u jehož útvaru tou dobou pobývaly ještě sotně Krylač a Lastivka, celkem 250 mužů, krajový providnyk Vasyl Halasa „Orlan“ a po zhodnocení situace jim nařídil přesunout se do prostoru Krynica (cca 20 km od slovenské hranice) a navázat spojení se sotňami tam operujícími či mířícími a předat jim rozkazy.¹³⁰ Po Burlakových námitkách, že i tam polská armáda provede vysídlení a návrhu na odchod na západ, udělil mu Orlan ústní souhlas jednat dle vlastního uvážení a pověřil ho velením nově utvořeného kureně „Burlaka“, jenž měl vzniknout spojením sotní přemyšlovského kureně Hromenko, Krylač, Lastivka, Burlaka a všech ostatních jednotek operujících v polských Beskydech. S těmito útvary pak dle rozkazu byl oprávněn provést tzv. Velký rejď na západ (do Německa).¹³¹ Ve své výpovědi Burlaka tvrdil, že pro odchod do Rakouska či Německa se rozhodl ještě též den.¹³² Začátkem června po náročném pochodu a mnoha bojích se jeho skupině podařilo prorazit obklíčení a spolu se zbytky sotní Krylač a Lastivka, jejichž velitelé padli, se ukryl v beskydském pohoří.¹³³ Kontakt s Hromenkovou sotní se však ani přes několikadenní úsilí nepodařilo navázat.¹³⁴ V noci z 21. na 22. června 1947 „kureně“¹³⁵ Burlaka překročil československo-polskou hranici údolím Udavy nedaleko Telepovců.

Okolnosti vzniku sotně Hromenko se do značné míry shodovaly s těmi v případě sotně Burlaky. Značnou část jejího stavu tvořili mobilizovaní místní obyvatelé nebo též ukrajinští repatrianti vracející se z nuceného nasazení v Německu, kteří se při cestě Polskem dostali, většinou po přepadení vlaku, do zajetí UPA a následně byli ke službě nuceni.¹³⁶ Lze předpokládat, že okolnosti, v nichž se sotňa ocitla při akci Visla, se příliš nelišily od situace Burlaky. Sotňa vznikla v květnu 1945 jako součást kureně „Bajda“. Hromenko operoval především západně od Přemyšlu v prostoru Poreby-Huta-Jawornik-Jasenow-Wolocz-Dobra-Byrcza. Jeho sotňa celkově nevyvíjela tak intenzivní činnost jako ostatní v oblasti.

Po započetí akce Visla se sotňa dle rozkazu přesunula do prostoru polských Beskyd, kde měla očekávat další rozkazy.¹³⁷ Nepodařilo se však navázat kontakt s Burlakou a z důvodu špatné situace a demoralizovaného mužstva Hromenko rozhodl o pochodu ke slovensko-polské hranici. Buď ještě před tímto rozhodnutím, nebo již cestou k hranici překvapila sotňu 5. června 1947

¹³⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 2.

¹³¹ Дуда М., *У великому пеїдї*. s. 112.

¹³² Muzeum Policie České Republiky. VI-D-15. *Životopis Burlaka*.

¹³³ Všechny 3 sotně při pochodu utrpěly značné ztráty. Padli velitelé obou přidružených sotní Jaroslav Kocolok „Krylač“ a Hryhorij Jankivskij „Lastivka“.

¹³⁴ Ta se tou dobou již nacházela v Československu a mířila na západ.

¹³⁵ Vzhledem k faktu, že oddíl tou dobou nedosahoval ani síly plné sotně, bude v práci jednotka Burlaky i nadále označována jako sotňa.

¹³⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Dzikem Vladimír, příslušník UPA – výpověď*.

¹³⁷ Ty měla obdržet od Burlaky.

jednotka polské armády a v průběhu přestřelky Hromenko utrpěl ztráty několika raněných a jednoho mrtvého.¹³⁸ V následujících dnech se Hromenko dostával do neustálých střetů s polskými silami a jeho ztráty rostly, mezi padlými byl i jeden z lékařů. 13. června 1947 sotňa odpočívala nedaleko vypálené obce Sczerbanówka. Hromenko zde s nižšími veliteli rozšifroval poštu obdrženu ještě před pochodem na jih.¹³⁹ Z ní se dozvěděl, že jeho sotňa nově patřila pod kureň „Burlaka“ a zúčastní se velkého propagačního rejdu.¹⁴⁰ Část sotně včetně politvychovnika Zorjana a nižšího velitele Bajdy se zde oddělila a plánovala navázat kontakt se sotňami mířících do polských Beskyd, jimž měla předávat rozkazy, což se jí však nepodařilo a později se celá skupina vydala samostatně na západ. V prosinci však v českých zemích byla rozprášena a samotný Zorjan padl.¹⁴¹

Vzhledem ke ztrátám a odchodu jednotky Zorjana Hromenko provedl reorganizaci a sotňa nově disponovala 2 četami namísto 3. Na základě vlastní tíživé situace nechtěl vyčkávat příchodu Burlaky a vyrazil neprodleně na západ. Ještě 13. června zamířil do vsi Žubracze, v níž se sotňa zásobila potravinami. Brzy ráno příštího dne už mířil mezi hraniční vsi Balnica a Solinka, kde tábořila další 2 dny. Po krátkém proslovu večer 16. června sotňa zamířila do opuštěné Balnice, kde Hromenko plánoval získat potraviny. Při rabování se však naposledy dostal pod palbu polských vojsk a byl nucen se ihned stáhnout. V této přestřelce padli 2 jeho střelci.¹⁴² 17. června brzy ráno sotňa překročila státní hranici a zamířila k obci Telepovce (dnes Osadné), přičemž její početní stav činil kolem 80 mužů rozdělených do 2 čet o 3 rojích.¹⁴³ V její výzbroji se tou dobou nacházelo 10 lehkých kulometů, 20 samopalů, pušky, granáty, rakety a pistole, dále též granátometry, ale bez munice.

Další hypotézu pro odchod sotní na západ nabízí V. Vjatrovyč, který otevřeně spekuluje, že česká, slovenská a polská historiografie shledávají chybné důvody pro odchod sotní na západ (ztráta zázemí a hrozba zničení polským vojskem) a že podobný rejď z propagačních důvodů velení UPA zvažovalo již dříve a operace Visla pouze uspišila jeho realizaci.¹⁴⁴ Vjatrovyč se však na žádné konkrétní prameny neodkazuje a jak z výpovědi Burlaky jasně plyne, na cestu do exilu se nijak nepřipravoval, povolení k odchodu obdržel až po silném naléhání na zástupce providnyka okruhu San Vasyla Halasy „Orlana“. Ten mu jej nechtěl vydat z toho důvodu, že očekával spojku od velení UPA a neměl jasné dispozice.¹⁴⁵ Hromenko se rozkazy dozvěděl až ze zašifrované pošty v době, kdy

¹³⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20. *Vznik sotně UPA „Chromenko“*.

¹³⁹ Tak směl učinit pouze v případě, že se nepodaří navázat kontakt s dalšími jednotkami směřujícími do Bieszczad.

¹⁴⁰ Дуда М., *У великому рейді*. s. 112.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 114.

¹⁴² Tamtéž. s. 119-121.

¹⁴³ Tamtéž. s. 81, 119-122.

¹⁴⁴ В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. s. 97-98.

¹⁴⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 2.

již operoval v příhraničí a nepodařilo se mu navázat spojení právě s Burlakou.¹⁴⁶ Z tohoto sice plyne, že příprava podobné akce mohla probíhat, ale fakticky neexistoval žádný konkrétní plán a jednalo se v podstatě o nouzové řešení za složité situace absolutně neodpovídající předpokladům plánovaného rejdu.

Memoáry Hromenka sice nepřímou potvrzují, že přechod mohl být naplánovanou akcí, ale vzhledem ke skutečnosti, že tyto paměti sepsal až po příchodu na západ a nemálo kontroverzních situací v nich nevyličil, lze důvodně předpokládat, že některá fakta upravil ad hoc. Burlaka při výslechu udal, že hlavním důvodem pro odchod z Polska byla tamní neudržitelná situace a nikoli rozkazy velení, což jasně rozporuje tvrzení Vjatrovyče.¹⁴⁷ Dále 23. září 1947 byli poblíž České Lípy zajati 2 kurýři Orlana, jenž nesli do Německa zprávy o přechodu sotní, v nichž jsou však zmíněny pouze sotně Burlaky (tím i Krylače a Lastivky), Hromenka a Brodyče. Navíc ve zprávě Orlan explicitně sděluje, že je odeslal sám, nikoli na rozkaz velení.¹⁴⁸ Vjatrovyč se pravděpodobně dopouští záměny nouzového plánu UPA za regulérní. OUN bezpochyby disponovala alespoň rámcovými plány pro případ ofenzivy polských a sovětských sil, do nichž by odchod sotní na západ a tedy jejich záchrana před zbytečnou likvidací zapadal, ale využít této eventuality a tedy oslabit partyzánské oddíly o značný počet mužstva v klidnější době příliš nekonvenuje plánování UPA ani obecnému vedení partyzánské války.

V oblasti polských Beskyd nebo v jejich blízkosti se v dané době pohybovaly ještě další většinou rozbité sotně spadající pod kureně „Bajda“ a „Ren“ (sotně Chrin, Bir, Stach), nicméně na Slovensko přecházely jen příležitostně a do vnitrozemí nepronikaly. Hranice byla občasné narušena i sotňami s působností na sovětské Ukrajině, ale též se jednalo pouze o malé jednotky a pokusy o rejdu na západ, s podstatně nižší intenzitou a množstvím lidí, z této oblasti přišly až v letech 1948-1950. Vzhledem k výpovědím banderovců (včetně Burlaky) a následným událostem lze rozporovat tvrzení J. Fialy, že při pokusu o přechod hranic byly odrazeny čs. bezpečnostními silami a raději ustoupily nejprve zpět do Polska a následně na Ukrajinu. Pravděpodobněji setřásly pronásledující polské jednotky a pokusily se na čs. území na nějakou dobu ukrýt, přičemž byly odhaleny a napadeny čs. jednotkami a tedy sice dříve, než plánovaly, ale spořádaně se vrátily zpět. Svolení k cestě na západ, jak uvádí sám J. Fiala, dostaly pouze sotně Hromenko, Burlaka, Brodyč a s nimi sloučené jednotky.¹⁴⁹ Další banderovské skupiny pokoušející se projít v pozdějších měsících a letech již netvořily bojové útvary a dosahovaly počtu maximálně družstva.

¹⁴⁶ Tamtéž. s. 2.

¹⁴⁷ Tamtéž. s. 3.

¹⁴⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Situace banderovců a provedená protiopatření ke dni 29.9.1947.*

¹⁴⁹ Fiala J., *Zpráva o akci B.* s. 114.

2.1 Zajištění pohraničního území východního Slovenska

Po ukončení operace „Široké hrábě“ se v pohraničí vyskytovaly jen malé skupiny banderovců, jejichž velikost nepřesahovala 10 mužů. Po setřesení pronásledujících polských jednotek případně krátkém odpočinku se vracely zpět a déle se na čs. území nezdržovaly. Na jaře 1947 bylo čs. velení polskou stranou informováno o parametrech a termínech akce Visla a přijalo určitá opatření, ovšem na základě zkušeností získaných z propagačních rejdu předchozích let, což se ukázalo být fatálním omylem. První rozprášené jednotky UPA se ve větších počtech o velikosti 4-15 mužů objevily v dubnu 1947, avšak znovu se vracely za hranice, případně ustoupily do SSSR.¹⁵⁰ Od dubna do začátku června 1947 došlo celkem k 16 větším střetnutím mezi banderovci a čs. jednotkami, které vždy skončily ústupem tlup. Polská armáda naplánovala další vysídlovací operaci na 15. května 1947 a dalo se tedy předpokládat, že bude následovat vpád pronásledovaných sotní, o čemž generální štáb Čs. armády informoval vládu s doporučením, aby nařídila odeslat na východ další prapory ZPÚ.¹⁵¹ 20. května 1947 se vláda usnesla podřídit FS a NB ve východních okresech vojenskému velení a nařídila ministrům vnitra, národní obrany a financí urychlit zajištění hranic. Ještě v březnu 1947 však Národní shromáždění z ekonomických důvodů rozhodlo předčasně propustit druhý ročník konající prezenční službu do zálohy,¹⁵² čímž byla ochrana hranic vážně narušena, jelikož u 10. pěší divize zůstaly jen útvary tvořené ještě nevytrénovanými vojáky prvního ročníku, které sotva stačily na plnění běžných a výcvikových úkolů a na hranicích tak hlídkovali jen místní příslušníci FS a NB a přejmenovaný útvar Teplice (dříve Otto) v síle pouhých 1.200 mužů. Pověřenectvo vnitra (PV) vytvořilo na východě alespoň k zmírnění podstavu pohotovostní oddíl NB o síle 28-55 mužů v Humenném, Michalovcích, Košicích, Prešově, Bardejově a Levoči.¹⁵³ Nicméně na jejich činnost se brzy snesla kritika ze strany armády i pluku SNB, neboť své povinnosti plnily jen velmi neochotně a dokonce byly podezřívány i ze spolupráce s banderovci.¹⁵⁴ 21. května se uskutečnila porada na velitelství 4. oblasti (Slovensko), na níž PV podřídl své útvary vojenskému velení a zároveň došlo ke jmenování generála Emila Perka (10. pěší divize) do funkce velitele operací. Pod skupinu Teplice byly převeleny i útvary z výcvikového střediska v Kamenici nad Cirochou s tanky a dělostřelectvem, nicméně vzhledem k nízkému stupni výcviku a spornému

¹⁵⁰ Muzeum Policie České Republiky. VI-D-16. *Zpráva o akci proti Benderovcům.*

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Později vláda toto rozhodnutí upřesnila a odchod do civilu pro záložníky dislokované na východě Slovenska posunula až na 4. července 1947, čímž paradoxně situaci zkomplikovala ještě více, neboť tito záložníci museli být ze služby staženi už koncem června, aby k příslušnému datu mohli odjet, což dále zatěžovalo železnici a vojenské orgány.

¹⁵³ Muzeum Policie České Republiky. VI-D-16. *Informace pro pana ministra.*

¹⁵⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20. *Banderovci – poměr k SNB.*

upotřebením těchto zbraní v zamezování přechodu hranic a stíhání pěších skupin v horském terénu nebyly příliš využívány. Zároveň velitel NB odmítl návrh MV na odeslání 150 jezdeckých příslušníků SNB kvůli nízké bojové hodnotě a malému počtu. PV dále upozornilo, že přijatá opatření jsou nedostatečná a pokud nedojde k uzavření hranice adekvátními jednotkami, není v silách bezpečnostních složek zabránit narušování hranic.¹⁵⁵ 3. června se konala další porada v Košicích, která ve své zprávě upozornila vládu na skutečnost, že některé skupiny banderovců se mohou pokusit nebo se již přímo pokouší dostat se přes území ČSR do Mnichova.¹⁵⁶ Vládě bylo navrženo odeslat na východ další posilové jednotky a zesílit hranici polním opevněním a zátarasy, jeden z návrhů dokonce požadoval vykácení části lesů.¹⁵⁷ Zpráva doporučila vládě svěřit stíhání skupin (předpokládaná velikost 4-6 mužů) MV a PV, jelikož armádní jednotky byly pro takovýto účel organizačně příliš početné a tedy těžkopádné, navíc nešlo o vážnější ohrožení.

Zde lze spatřovat primární chybu v posouzení situace silovými rezorty, jelikož velitelé žádné z bezpečnostních složek neuvažovali mimo rámec předchozích zkušeností a domnívali se, že stejně jako doposud se vyskytnou jen malé v podstatě bezvýznamné oddíly, které sice škodí, ale v zásadě nepředstavují větší riziko. Zápis ze schůze totiž hovoří o zřízení stíhacích oddílů o síle 30 mužů vybavených terénními vozy, stopovacími psy a radiostanicemi, které by bezpochyby dokázaly vést účinný boj s malými skupinami banderovců, ale proti celé sotni by neměly žádnou šanci.¹⁵⁸

Po zjištění, že na čs. území pronikly 2 zhruba stočlenné sotně Hromenko a Burlaka, armádní velení koncem června 1947 narychlo přesunulo posily ve složení prapory Tygr (škola důstojníků v záloze -ŠDZ- 4. oblasti), Orel (instrukční prapor MNO), Rys (ŠDZ 3. oblasti), Lev (ŠDZ 2. oblasti) a průzkumnou rotu Liška. Po příjezdu pluku SNB a dalších posilových jednotek stoupl do 13. července počet vojáků nasazených proti banderovcům na 5.640 mužů.¹⁵⁹ Stíhací skupina Teplice složená z pluku SNB Slovensko a útvarů Tygr, Rys, Lev, Liška a Orel (později přibyl ještě útvar Sokol) disponovala 2.500 muži, zbytek byl určen k ostraze hranice, přičemž původně směřoval na hranice i pluk SNB Slovensko. Většinu jednotek tvořili nezkušení a nedocvičení branci, a to včetně důstojníků, z nichž bojové zkušenosti z 2. světové války mělo pouze 12 % stavu.

Prvotní úspěchy celistvých sotní při pronikání Slovenskem nebyly důsledkem jednoho pochybení, ale celé série především zpravodajských nedostatků. Čs. úřady zcela evidentně podcenily důsledky akce Visla pro banderovce v Polsku nebo mylně vyhodnotily úmysly OUN na

¹⁵⁵ Muzeum Policie České Republiky. VI-D-13. *Ozbrojené tlupy-bezpečnostné opatrenia.*

¹⁵⁶ Muzeum Policie České Republiky. VI-D-16. *Banderovske hnutie na Slovensko-návrh na bezpečnostné opatrenia.*

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Bez příslušníků místních stanic FS a NB.

základě předchozích propagačních rejdu. Vláda a jednotlivé resorty na situaci sice reagovaly, nicméně příliš pomalu. Lze předpokládat, že kdyby stíhací jednotky stály připravené ve vnitrozemí a na hranicích by hlídkovaly posilové jednotky, banderovské formace by se vůbec nepokusily o přechod čs. území, případně by se dostaly do obklíčení během několika dnů a ne po dvou měsících, a to pouze část oddílů. Je však nutno připomenout, že likvidace band UPA nebyla kardinálním problémem, s nímž se Československo v poválečném období potýkalo, což platí i pro rok 1947.

2.2 Pohyb sotní z Polska do slovenského vnitrozemí

Hromenko směřoval po překročení hranic dále na jih, postupoval však neznámým složitým terénem. Sotňa se 17. června přiblížila k Telepovcům¹⁶⁰ a následně Nižné Jablonce, v níž se zásobila. J. Fiala uvádí, že zde došlo ke srážce s čs. jednotkami a podařilo se zajmout 5 banderovců.¹⁶¹ Poměrně detailní záznamy pohybu sotně po ČSR ani jiné dokumenty včetně pamětí Hromenka však tento údaj nepotvrzují a sám Fiala žádný pramen necituje. Navíc dle hlášení z porady 18. června¹⁶² se důstojníci 10. pěší divize domnívali, že Hromenko překročil hranici právě až 18. června (tedy ve stejný den, kdy se konala tato porada). Zpráva zmiňuje probíhající přestřelky s různými skupinami, ale o žádných zajatech informace neposkytuje.¹⁶³ Stejně tak se nezmiňuje o dalších bojích, které Fiala popisuje. Komise pro vyšetřování banderovských tlup na území ČSR v dokumentu z ledna 1948 hovoří o přestřelce Hromenka s vojskem dne 18. června mezi Nechvalovou Poliankou a Papínem, při které jeden ze členů sotně padl. Tento údaj již potvrzují i paměti Mychajla Dudy.¹⁶⁴ Téže noci Hromenko zajal jednotku NB a provedl výslech velitele hlídky, jenž mu údajně sdělil, že Slováci s UPA bojovat nechtějí a považují ji za spojence a z toho důvodu na Slovensko míří české vojsko, jelikož velení už nemá ve slovenské jednotky důvěru.¹⁶⁵ Další srážka, kterou uvádí Fiala a zároveň ji potvrzují prameny, se odehrála 30. května 1947 u vesnice Zlatník, kterou dle dokumentů sotňa vyrabovala, dle J. Fialy byla odražena vojáky.¹⁶⁶

Od Telepovců sotňa mířila dále na jih, až se 25 června utábořila v okolí obcí Vyšných a Nižných Ladičkovců.¹⁶⁷ Zde Hromenko pravděpodobně usoudil, že se již nachází v dostatečném

¹⁶⁰ Dnes Osadné.

¹⁶¹ Fiala J., Zpráva o akci B. s. 122.

¹⁶² Dokument obsahuje tuto formulaci: „V Praze dne 19. června...pplk. Srostlík SNB podal sem dne 18.6.1947 ve 12.20 hod. z Humenného tuto dálnopisnou zprávu: „Dne 19.t.m....“ Pravděpodobně se jedná o chybu v zápisu u posledního uvedeného data. Muzeum Policie ČR. VI-D-16. *Banderovské hnutí na Slovensku*.

¹⁶³ Fiala J., Zpráva o akci B. s. 122.

¹⁶⁴ Дуда М., *У великому рейді*. s. s. 123.

¹⁶⁵ Tamtéž. 123-125.

¹⁶⁶ Fiala J., Zpráva o akci B. s. 122., Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20. *Vznik sotně UPA „Chromenko“*.

¹⁶⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20. *Vznik sotně UPA „Chromenko“*.

vnitrozemí na to, aby jej nadále nepronásledovaly pohraniční útvary a změnil směr postupu na jihozápad. Mezi 25. a 28. červnem při nočním odpočinku ve vsi Petkovce, 27 km východně Prešova, Hromenko (dle vlastních slov z denního tisku) zjistil, že za ním ve stejném směru postupuje další sotňa (Burlaka), ale nezamýšlel vyčkat jejího příchodu a pokračoval sám na západ.¹⁶⁸ Za 5 dní sotňa vyrabovala obec Zlatník a objevila se v okolí Zlaté Bani, kterou 2. července vykradla.¹⁶⁹ Zde patrně narazila na první výraznější odpor a několikrát se střetla s útvary 2. praporu SNB Osyka. Sotňa tak od 17. do 30. června urazila více než 110 km na jihozápad, což při započtení změn trasy, kličkování a bloudění znamenalo rychlost pochodu východním směrem 10 km denně, celková trasa pochodu však musela být alespoň o polovinu delší.

Burlakovi se Hromenka sice nalézt nepodařilo, ale hledal ve správném prostoru, což dokazuje skutečnost, že hranici překročil v totožné oblasti a trasa pochodu východním Slovenskem se víceméně shodovala. Ve své výpovědi Burlaka udal, že v blízkosti hranice se pohyboval od 10. do 21. června a snažil se navázat kontakt s Hromenkem. Bezpečnostní orgány zaznamenaly pohyb sotně ještě v den přechodu hranice 22. června, když ji při stravování na kraji lesa zpozorovala vojenská hlídka útvaru Teplice. Téhož dne Burlaka narazil ještě na další 2 hlídky, přičemž první oklamal tvrzením, že jsou Poláci a zabloudili a 2. hlídku v počtu 6 mužů se mu podařilo zajmout. Po odzbrojení nechal zajatce propustit.¹⁷⁰ O půlnoci 22. června dorazila jeho sotňa k Parihuzovcům, 5 km jihovýchodně Telepovců. Po zjištění, že v obci se nachází jen několik příslušníků stanice NB, sotňa budovu obklíčila, po krátké přestřelce obsadila a zajala 4 příslušníky. Dalším dvěma se podařilo utéct.¹⁷¹ Sotňa poté obec vyrabovala a mířila dále na jih k Pčolinné, ve které se 24. června střetla s další slabou hlídkou. Po získání obživy se Burlaka z obce rychle stáhl, aby nepadl do obklíčení. O dva dny později sotňa překvapila a zajala další hlídku, tentokrát v obci Pichné, 5 km jihozápadně od Pčolinné.¹⁷² Poněvadž se banderovcům podařilo zajmout celou hlídku, rozhodli se v obci přenocovat. Zde se Burlaka stočil na západ a 30. června dorazil k Dedačovu, 11 km od Pichné, kde si zaopatřili další zásoby. Po cestě banderovci obešli několik hlídek, ale boji se vyhýbali. Sotňa pokračovala západně a zrychlila pochod. 1. července se zúčastnila svatby v Hrubově a nejspíše zde se Burlaka dozvěděl, že před ním postupuje jiná skupina banderovců, patrně Hromenko.¹⁷³ 3.července dorazila sotňa k vesnici Kvakovce, 23 km jihozápadně Dedačova a obec vyrabovala. 5. července, 5 dní po Hromenkovi, dosáhl Burlaka Zlatníku. Do obce vzhledem k silné přítomnosti

¹⁶⁸ Дуда М., *У великому пеїдї*. s. 126-131.

¹⁶⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-9. *Benderovci ve Zlaté Bani*.

¹⁷⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelskyim*. s. 6.

¹⁷¹ Tamtéž. s. 6-7.

¹⁷² Tamtéž. s. 7.

¹⁷³ Tamtéž. s. 8-9.

vojska nevstoupil a obešel ves jižně směrem na Zlatou Baňu. V tomto prostoru byl poprvé zpozorován hlídkami pluku SNB Slovensko.

Ač se jiné sotně o postup touto trasou již nepokusily, čs. velení rozhodlo o přehrazení prostoru v okolí Telepovců silnými uzávěrami a zpočátku se domnívalo, že obě sotně postupují koordinovaně a že na Slovensku disponují ilegální sítí konfidentů.¹⁷⁴ Na území Slovenska se tou dobou pohybovalo ještě značné množství dalších banderovských skupinek. Žádnou organizaci a vnitřní strukturu však neměly, jejich početní stav nepřesahoval 10 mužů (většinou ani 5) a k jejich vyhledávání a stíhání armádní jednotky ani další útvary nedisponovaly početními stavy. Pokud cestou nepáchaly větší zločiny, nebyly výrazněji pronásledovány. Navíc dost dobře nešlo odlišovat, zda-li se podařilo vypátrat hlídku nebo předvoj sotně nebo nesouvisející bandu, což se potvrdilo při stíhání Hromenka a Burlaky, kteří, pokud uznali za vhodné, sotně dělili na menší oddíly, které postupovaly zvlášť a později se na dohodnutém místě opět slučovaly. Při rekvírování zásob navíc Hromenko na rozdíl od Burlaky do vesnic a samot často posílal jen malé oddíly, které se pak velení mohly jevit jako nová skupina.

2.3 Vznik pohotovostního pluku SNB „Slovensko“

Ke splnění vládního usnesení nařizujícího ministerstvům vnitra, národní obrany a financí likvidaci band UPA MV 13. června rozhodlo o vyslání 1.000 příslušníků pohraničního útvaru 9600 SNB (pohotovostní pluky SNB v českých zemích) k zajištění východoslovenské hranice.¹⁷⁵ Volba na tyto jednotky padla především proto, že vzhledem ke svému výcviku a určení měly z jednotek MV nejlepší předpoklady k výkonu pohraniční služby. Další motivace pro jejich nasazení zřejmě spočívala v neustálé kritice těchto jednotek zejména národními socialisty, kteří je považovali v roce 1947 již za zbytečné a podezřívali komunisty, že se je, stejně jako celou bezpečnost, snaží ovládnout.¹⁷⁶ Útvary 9600 postupně vznikaly již od léta 1945 z podnětu KSČ a od počátku se nacházely pod jejím silným vlivem. Neměly tradici v žádné z předválečných složek a opozice, jak se později ukázalo oprávněně, podezřívala KSČ, že je buduje jako svou soukromou armádu. Přímou tak nabízí hypotéza, že nasazení proti banderovcům mohlo být vhodnou záminkou pro zachování těchto útvarů a prokázání jejich užitečnosti a bojeschopnosti. Vrchní velitel SNB nařídil odeslat ze země České 1 rotu útvaru 8185 z Liberce, 3 roty od útvaru 8195 Hradec Králové a 1 rotu od útvaru 8176 České Budějovice, ze země Moravskoslezské 2 roty od útvaru 8177 Znojmo a 8187 Olomouc

¹⁷⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-7. *Situační zpráva č. 1.* s. 6-8.

¹⁷⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Zápis ze zasedání vlády ze dne 20.5.1947.*

¹⁷⁶ In Svobodné Slovo. *Očista bezpečnostní služby do všech důsledků.* 18.10.1946. Pražské vydání., *O pořádek v bezpečnosti.* 11.2.1947, *Členům SNB a armády.* 18.4.1947. Pražské vydání.

a 1 rotu od útvaru 8197 Frýdek.¹⁷⁷ Roty byly rozděleny do 2 praporů po 500 mužích tvořících pluk 9168 „Slovensko“, přičemž každá rota se skládala ze 3 čet v síle 1+29. Velitelem pluku se stal mjr. Miroslav Duda. Jeho zástupcem byl původně jmenován škpt. František Hýsek, ale musel být pro nemoc nahrazen mjr. Františkem Čermákem. 1. praporu „českému“ vele mjr. Otomar Malý, druhému „moravskému“ kpt. Karel Sehrig. Každá rota disponovala osvětovým důstojníkem (dorazili se zpožděním), zdravotním, spojovacím a kancelářským personálem.

Úkol pluku zněl zajistit pohraniční pásmo a zabraňovat pronikání skupin UPA do slovenského vnitrozemí. K tomuto účelu obdržel každý příslušník vybavení v podobě dvou kompletních stejnokrojů, pláště, vysokých bot, příkrývky, prostěradla, toaletních potřeb a další příslušenství. Toto vybavení však neodpovídalo nouzovému nasazení pluku, které mu ještě v době transportu určil gen. Perko, a následně vzhledem k rozměrům a váze značně komplikovalo transporty. Výzbroj a výstroj příslušníci obdrželi částečně od domovských posádek a zbytek od vojenské správy. Celkem bylo dodáno a zapůjčeno 70 kulometů vz. 34, 550 sovětských samopalů vz. 41¹⁷⁸, 7.000 granátů, 1.000 stanových dílců, 700 polních lopatek, batohy, 10 polních kuchyní, munice, osvětlovací rakety a další nezbytné vybavení. MNO bylo požádáno i o zapůjčení 12 motorových vozidel a 10 motocyklů, ta ale vzhledem k vlastnímu nedostatku nemohlo dodat, poněvadž zbytná vozidla již přidělilo 10. pěší divizi.¹⁷⁹

Po příjezdu na Slovensko pluk disponoval celkem 22 důstojníky a 1.052 gážisty. Vozový park se skládal v rozporu s nařízením MV ze značně opotřebovaných vozidel a disponoval 21 osobními auty, 8 bojovými vozidly, 4 sedadlovými a 6 nákladními auty, 45 motocykly a sanitním vozem, které byly určeny především ke kontrolní činnosti a zásobování, nikoli k častým přesunům útvaru.¹⁸⁰ Ve výzbroji se nacházelo 664 pušek, 653 samopalů, 85 kulometů vz. 34 a 42, 7.000 granátů, 12 raketových a 590 klasických pistolí, vše s municí. Spojení zajišťovalo 19 radiostanic, 12 telefonních ústředí a 60 polních telefonů. Mimo gážisty zesílili pluk ještě psodvodi přidělení od různých útvarů SNB v Čechách a na Moravě v celkovém počtu 52 mužů se psy.¹⁸¹ Ti však o svém nasazení nebyli a ani neměli být informováni, na rozdíl od příslušníků útvaru 9600 neobdrželi

¹⁷⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Rozhodnutí hlavního velitele SNB.*

¹⁷⁸ Kořistní německý Maschinengewehr 34. Tento kulomet a kulomet MG 42 se v bojích v těžkém terénu kvůli velké váze a poruchovosti v důsledku opotřebení, vadné munice a náročné údržby příliš neosvědčily a velení pluku opakovaně žádalo o jejich nahrazení československým kulometem ZB vz. 26/27. Nespokojenost ze stejných důvodů panovala i se sovětskými samopaly PPŠ vz. 41. Viz Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. „*Bandy UPA – zkušenosti a poznatky – hlášení. Poprad.*“ s. 23-24.

¹⁷⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-12. *Záznam z jednání dne 23.6.1947.*

¹⁸⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-7. *Situační zpráva č. 1.* s. 5.

¹⁸¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Zpráva pro pana mistra vnitra o činnosti SNB-pohraničního pluku „Slovensko“ od 1. července 1947.*

finanční zálohy a vybavení a vůbec neznali účel cesty, např. některým bylo sděleno, že jedou na přehlídku psů.¹⁸² Z dokumentů podepsaných hlavním velitelem SNB pplk. Kryštofem jasně plyne, že o účelu cesty se měli dovědět až dodatečně.¹⁸³ Zpočátku projevovali značnou nespokojenost a demoralizovali své útvary, což spolu s nepříliš úspěšnou činností psů v návaznosti na změnu nasazení vedlo k jejich postupnému stahování do domovských posádek.¹⁸⁴

K podpoře pozemních sil rozhodlo MV o vytvoření Zvláštního oddílu letectva SNB složeného z 5 pilotů, 6 mechaniků, zbrojíře, radiomechanika a 2 radiotelegrafistů, kteří zajišťovali činnost 2 stíhacích letounů Messerschmitt BF-109 a 3 kurýrních Aero C-5.¹⁸⁵ Oddíl se skládal z kmenových příslušníků leteckých hlídek v Praze Ruzyni, Brně, Bratislavě a Prostějově. Za zmínku stojí fakt, že jedním z vybraných pilotů a velitelem oddílu byl npor. František Cyprich.¹⁸⁶ Ač se útvar nacházel v zázemí na košickém letišti, disponoval každý příslušník pistolí a samopalem nebo puškou.¹⁸⁷ Dle rozkazů byl určen k průzkumu a pozorování těžce přístupného terénu k usnadnění pátrání a pronásledování band UPA.¹⁸⁸ Vzhledem k nízkému přínosu útvaru, vysokým nákladům a přesunu sotní do oblastí příliš vzdálených od letiště byl útvar k 15. červenci zrušen a výkon leteckých hlídek plně převzala armáda.¹⁸⁹

Do sestavy pluku byli od 20. června přiděleni také osvětoví důstojníci v počtu 9 mužů se zařazením u velitelství pluku, praporů a rot,¹⁹⁰ jenž se přednostně starali o morálně-politický stav mužstva, nicméně rámcově se účastnili všech aktivit pluku včetně bojových nebo navazovali styk s civilním obyvatelstvem atd. Vzhledem ke změně určení pluku a vzdálenostem mezi jednotlivými útvary brzy hlavní osvětový důstojník pluku žádal posilu dalších 21 osvětových důstojníků tak, aby bylo možno provádět činnost u všech čet pluku.¹⁹¹

Sestavu pluku tak 2. července 1947 tvořily 2 prapory, pomocná četa, hospodářská správa a zvláštní letecký oddíl.¹⁹² Po vyhodnocení poznatků a na návrh skupiny Teplice velitelství SNB 10.

¹⁸² Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. „Zpravodajské poznatky získané během transportu na Slovensko – hlášení.“

¹⁸³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. Bez nadpisu. Dále poté „Psovodi odvelení k SNB útvaru 9600.“

¹⁸⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Provádění osv. a mravně pol. výchovy u útvaru 9168.*

¹⁸⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307. *Instrukce letectva. Osobitný rozkaz čís. 16.*

Pozn. Aero C-5 bylo původně kořistní německé letadlo Fieseler Fi 156. Později došlo k přeznačení na K-65 a nakonec na Z-26 Trenér.

¹⁸⁶ Jeden z nejúspěšnějších slovenských bojových pilotů. Během Slovenského národního povstání dosáhl posledního ověřeného sestřelu nepřátelského letadla dvouplošnou stíhačkou (Avia B-534).

¹⁸⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Zpráva pro pana mistra vnitra o činnosti pluku od 1. července 1947.*

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Benderovské hnutí na Slovensku – zrušení zvláštního oddílu letectva v Košicích.*

¹⁹⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Tichý Jiří, por. a spol.-přechodné přidělení k pohr. útvaru „Slovensko“ ve funkci osvětových důstojníků.*

¹⁹¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Provádění osv. a mravně pol. výchovy u útvaru 9168.*

¹⁹² Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Pluk SNB Slovensko-zasazení.*

srpna 1947 rozhodlo o vytvoření 3. praporu „Dub“. Jeho velitelem byl jmenován mjr. Vladimír Bláha se zástupcem škpt. Antonínem Galusem. Mužstvo pocházelo od útvarů SNB „9600“ rozmístěných na Plzeňsku a Karlovarsku. Prapor „Dub“ sestával z 500 mužů rozdělených do 3 rot s obdobnou výstrojí a výzbrojí jako předešlé prapory. Po soustředění v Praze vyrazil 18. srpna na Slovensko, kde se následně zapojil do operací v Malé Fatře.¹⁹³

2.4 Pluk SNB „Slovensko“ v protibanderovských akcích

1. prapor pluku SNB „Javor“ (číslo útvaru 8178) byl soustředěn do hradeckých kasáren SNB do 30. června 1947. Všichni příslušníci zde byli očkovaní proti břišnímu tyfu a připravovali vagonování. Nepodařilo se dodržet plánovaný odjezd ve 20:55, poněvadž železnice přistavily vlak se čtyřhodinovým zpožděním a dále se čekalo na přidělená vozidla z Prahy, která se zdržela především kvůli špatnému technickému stavu, sjetým pneumatikám a poruchám.¹⁹⁴ Čekání činily zvláště nesnesitelným vysoké teploty. Vlak ze stanice vyrazil ve 22:50 a moravsko-slovenskou hranici překročil 1. července v 10:00. Zde se průběh transportu výrazně zpomalil, když místní železniční úředníci odmítali vlak přednostně odbavit s odvoláním na přetíženost trati. Velitel pluku též zaznamenal, že zatímco v Čechách a na Moravě byl pluk obyvatelstvem zdraven a vítán, na Slovensku se chování místních změnilo, místy až k nepřátelskému.¹⁹⁵ Původní rozkaz počítal s umístěním velitelství do Humenného, 1. roty do Stariny (čety v Nové Sedlici, Runině, Ruské a Trvalé), 2. roty do Papína (čety v Telepovcích-Osadném, Vyšné Jablonce, a Výravě), 3. roty do Medzilaborců (čety v Palotě, Kalinovu, Habuře a Čertižné).¹⁹⁶

2. prapor pluku SNB „Osyka“ (číslo útvaru 8188) byl shromážděn v kasárnách SNB v Olomouci 30. června a obdobným způsobem se připravoval k odjezdu. Před 22:00 se zpožděním zhruba 90 minut vyrazil vlakem do cílové stanice v Prešově. Zde mělo být dislokováno velitelství a týlové zajištění. 4. rota¹⁹⁷ mířila do Vyšného Svídníku (čety v Příkré, Krajné Poľaně, Medvedzie, Nižné Pisané a Roztokách) 2. rota do Zborova (čety v Nižné Polance, Becherovu a Hutě Stebnické), 3. rota do Gaboltova (čety ve Vyšném Tvarožci, Cigelke, Fričke a Kurovu) a 7. rota do Malcova (čety ve Snakově, Lenartově a Čirči).¹⁹⁸ K zaujetí této sestavy však nedošlo kvůli postupu sotní.

¹⁹³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Banderovské hnutí na Slovensku – bezpečnostní opatření.*

¹⁹⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Zpravodajské poznatky během transportu na Slovensko.*

¹⁹⁵ Tamtéž.

Válečný deník útvaru se zmiňuje i o takových protivenstvích jako neposkytnutí pitné vody nebo násobné zvyšování cen v nádražních obchodech.

¹⁹⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Banderovské hnutí na Slovensku, bezpečnostní opatření.*

¹⁹⁷ Pozn.: Číslování rot v rámci pluku se nenulovalo pro každý prapor. Měl-li tedy 1. prapor 1.-3. rotu, 1. rota 2. praporu se tak označovala jako 4. rota, 2. rota 2. praporu jako 5. rota atd.

¹⁹⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178.* s. 1.

2.4.1 Pluk SNB „Slovensko“ v podřízenosti 10. pěší divize Košice

Při zastávce v Popradu obdrželo velení pluku nové rozkazy, dle kterých na místní stanici byla vyložena 3. rota a následující den zaujala postavení v Podolinci, okres Stará Ľubovna.¹⁹⁹ 1. prapor i s velitelstvím dále na rozkaz 10. pěší divize změnil trasu z Humenného do Kapušan.²⁰⁰ Při zastávce v Prešově psododi nestihli odjezd vlaku a při naskakování byl poraněn a následně utracen jeden pes. 2. července po příjezdu vlaku v odpoledních hodinách se konala porada za účasti velitele pluku mjr. Dudy a prapor, s výjimkou 3. roty, která byla ze sestavy pluku dočasně vyňata a podřízena vojenskému velitelství Levoča,²⁰¹ následně zaujal toto postavení:

1. rota: Kuková

1. četa: Stuľany
2. četa: Chmelov
3. četa: Kuková
4. četa: Hažgut

2. rota: Kereštvej²⁰²

1. četa: Podhradík
2. četa: Kereštvej
3. četa: Lipníky

Pro zjednodušení budou čety uváděny pod číselným označením odpovídajícím jejich zařazení v rámci pluku. Např. 2. četa 1. roty bude uváděna jako útvar 1/2, 4. četa 6. roty jako 6/4 atd.

Vzhledem k rychlému postupu sotní ještě v průběhu transportu nařídilo velitelství 10. pěší divize po vyhodnocení situace skupinou Teplice vyložit 2. prapor již v Kysaku.²⁰³ Do města vlak dorazil 1. července v 17:00 a ihned započalo rozvážení čet do prostorů určených takto:

4. rota: Peklany

1. četa: Červenica
2. četa: Pekľany
3. četa: Opiná
4. četa: Boliárov
5. četa: Dubník

5. rota: Mirkovce

1. četa: Mirkovce
2. četa: Brestov
3. četa: Varhanovce

6. rota: Kokošovce

1. četa: Kokošovce
2. četa: Zlatá Baňa

7. rota: Šváby

1. četa: Petroviany
2. četa: Ruská Nová Ves

¹⁹⁹ Tamtéž. s. 1.

²⁰⁰ Tamtéž. s. 1.

²⁰¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-7. *Situační zpráva č. 1.*

²⁰² Dnes Okružná.

²⁰³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka.* s. 1.

3. četa: Žegňa

3. četa: Gulvás

4. četa: Turina

Roty obsadily určená postavení do odpoledne 3. července, ač rozkaz zněl zaujmout postavení do večera předchozího dne. Zdržení spočívalo v nedostatečném množství a špatném stavu motorových vozidel.²⁰⁴ Pluk tak zaujal pozice osadních stráží v okolí Prešova na nesouvislé linii Stulňany-Varhanovce v délce 32 km. Takto pojatá obrana sice zabránila banderovcům v loupení či rekvírování v obsazených obcích, ale hluché prostory mezi obcemi, do kterých jednotlivé čety mohly vysílat jen několikačlenné hlídky, zůstávaly pro banderovce vcelku bez obtíží průchozími. Velitel pluku mjr. Duda s tímto nasazením z důvodu neadekvátního vybavení nesouhlasil a na jeho námitky velitel 10. pěší divize gen. Perko údajně reagoval takto: „...*není-li útvar schopen plnit požadované úkoly, v tom případě je útvar na Slovensku zbytečný, protože jiné použití než nasazení proti Benderovcům tak, jak velitel divise rozhodl, pro útvar na Slovensku není. Poukázal na to, že útvar musí být zasazen tam, kde jsou tlupy a je bez ceny ho nasadit tam, kde tlupy nejsou.*“²⁰⁵

2. července ve 23:00 došlo k první srážce s banderovci, když hlídka útvaru 5/3 narazila poblíž Varhanovců na pochodující sotňu a zahájila proti nim palbu, před kterou se banderovci stáhli do lesa. V 23:30 se pokusila skupina 20 banderovců proniknout pozicemi 5. roty u Mirkovců, ale po krátké potyčce ustoupili. Pravděpodobně tatáž skupina narazila o 15 minut později na hlídku útvaru 6/1 a po krátkém boji opět ustoupila.²⁰⁶ Od průzkumu sotně se zde oddělil jeden roj velitele Bartela, který následně čs. velení nejspíše zaměnilo za celou sotňu a nasadilo proti němu všechny dostupné jednotky. 3. července ve 3 hodiny ráno hlídka pohotovostního oddílu NB Prešov zpozorovala přesouvající se sotňu na silnici Lemešany-Drienov a po několika kulometných dávkách v panice ustoupila. Do prostoru severně Drienova (tedy na druhé straně vsi) tou dobou směřovaly 3 stíhací čety se psy a pronásledovaly Bartelův roj západně k Ruským Pekl'anám až k potoku Veľká svinka, kde však stopu ztratily.²⁰⁷ Jádru sotně se přesunulo podél jižního okraje Drienova a překročilo Torysu, čímž se jí podařilo vcelku nerušeně projít mezi pozicemi 5. roty v prostoru Mirkovce-Brestov, zatímco stíhací útvary pronásledovaly Bartelův roj severně Drienova. Postavení 2. praporu, které ještě nebylo kompletně zaujato, tak ztratilo opodstatnění, jak ukázal další vývoj. Po ztrátě kontaktu pokračoval v pátrání po sotni pohotovostní oddíl NB Prešov, jemuž se podařilo lokalizovat

²⁰⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-7. *Situační zpráva č. 1.* s. 1.

²⁰⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Situační zpráva čís. 2.* s. 2.

²⁰⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka.* s. 2.

²⁰⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-9. *Banderovci ve Zlaté Bani, okr. Prešov – hlášení, dodatek.*

Bartelův roj mezi obcemi Ruské Peklany a Ľubovec.²⁰⁸ K dalšímu pronásledování odeslalo velení pluku stíhací oddíl složený ze 3 čet 1. praporu pod velením mjr. Malého, který od půlnoci z 3. na 4. července postupoval od Meretic²⁰⁹ k Suché Dolině. Na stejný den nařídilo velitelství Teplice stíhací akci v prostoru Ruských Peklán, již se zúčastnil útvar Orel a 9 čet 2. praporu. V průběhu dne jednotky obklíčily a pročesaly oblast Obišovce-Kysak a navázaly kontakt s četami mjr. Malého a se stíhacím oddílem NB Prešov. 3 čety 2. praporu mezitím obklíčily prostor Kendice-Ľubovec, aby zabránily předpokládanému směru ústupu sotně (ve skutečnosti pouze ztraceného roje) a sevřely ji tak mezi sebou a stíhacími jednotkami. Akce však skončila neúspěchem, neboť sotňa se vůbec nenacházela v obklíčeném prostoru, ale obešla uzávěru jižně a nacházela se až u Suché Doliny, cca 7 km západně Ľubovce. Navíc soustředování jednotek a jejich převoz v důsledku nedostatku pojízdnych nákladních vozů trvalo příliš dlouho.²¹⁰ Za tento neúspěch vinil mjr. Malý hlídku, potažmo celý pohotovostní oddíl NB Prešov, který zajišťoval silnici Lemešany-Drienov. Stížnost směřovala především k hlídce, která na postupující sotňu nezahájila palbu a umožnila jí tak nerušeně překročit Torysu a směřovat dál k Hornádu, místo aby zajistila její obklíčení, nebo alespoň zdržení. Vzhledem k verzi přednesené Hromenkem však oddíl NB nemohl sotňu zadržet, i kdyby vytrval na místě, neboť se nacházel v přečíslení alespoň 1:3 a jeho postavení bylo příliš řídké. Mjr. Malý rovněž vyslovil podezření ze spolupráce pohotovostního oddílu s banderovci.²¹¹ Hromenko k tomuto incidentu poznamenal, že po několika dávkách kulomet NB přestal pálit a při následném útoku banderovci obsadili jen prázdné postavení.²¹² Zda-li oddíl NB ustoupil se záměrem nechat sotňu projít, nebo z obavy před obklíčením, nelze již spolehlivě doložit. Za jediný pozitivní výsledek akce tak mohlo velení považovat jen zajmutí jednoho příslušníka sotně, jenž ve všeobecném zmatku po oddělení roje dezertoval a dobrovolně se vzdal.²¹³ První střetnutí pro pluk SNB Slovensko a potažmo celou skupinu Teplice tak nedopadlo nejlépe. Ačkoliv byly útvary rozmístěny ve směru pochodu sotně a jednotky obstojně vybudovaly a zamaskovaly svá postavení, hlídky nekonaly svou povinnost a v noci spaly, čímž umožnily sotni přiblížit se k linii obrany, zorientovat se a následně ve všeobecném zmatku projít.²¹⁴

²⁰⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-7. *Situační zpráva č. 1*. s. 2. V hlášení se nachází chyba a uvedena je obec Dubovec, která se však nachází 150 km daleko. Pravděpodobně došlo k chybě či překlepu.

²⁰⁹ Dnes Radatice.

²¹⁰ Tamtéž. s. 2-3.

²¹¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-9. *Akce Ruské Peklany – hlášení*. s.1-3.

²¹² Дуда М., *У великому пейді*. s. 126-131.

²¹³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Dzikem – Vladimír, příslušník UPA – výpověď*.

²¹⁴ Дуда М., *У великому пейді*. s. 126-131.

Při nočním průzkumu hlídka Hromenka vkročila přímo do kulometného postavení Osyky a teprve neopatrným šlápnutím přímo na čs. kulometčíka jej vzbudila a poté byl vyhlášen poplach.

Následujícího dne nařídilo velitelství 2. praporu zasazené stíhací útvary převézt do původních posádek k odpočinku. Zbylé čtyři vykonávaly ve svých obvodech hlídkovou činnost, přičemž došlo ke srážce nedaleko obce Dubník, při které hlídka útvaru 4/5 zahájila palbu na neznámý počet banderovců. Zde se pluk poprvé střetl se sotní Burlaka. Po ukončení přestřelky byl nalezen mrtvý povstalec. Hlídka utrpěla ztrátu jednoho raněného.²¹⁵ K další střelbě došlo v noci na štábu 1. praporu, když se stráž domnívala, že spatřila skupinu osob a zahájila palbu. Ráno se však ukázalo, že čtyři v prostoru domnělého výskytu banderovců před rozvezením do dislokací konzumovaly potraviny a neuklidily odpadky, které přilákaly zvěř.²¹⁶

Ačkoliv nedošlo k většímu střetu s nepřítelem, pluk utrpěl nejtěžší ztráty na životech za celou kampaň, když 4. července v důsledku špatného technického stavu a selhání brzd havarovalo u Kokyně vozidlo převážející útvar 2/2. Na místě zemřeli strážmistři Jaroslav Ebert a Vladimír Kytýr, v sanitním voze František Dudek a v prešovské nemocnici podlehl zraněním Bedřich Starý. Dalších 16 příslušníků utrpělo zranění.²¹⁷ Vzhledem ke změně nasazení a následkům této havárie žádal velitel mjr. Duda o co nejrychlejší dodání alespoň jednoho provozuschopného nákladního vozu pro každou četou a zřízení funkce autoreferenta, jenž by za stav a opravy vozidel zodpovídal.²¹⁸

5. července oba prapory pokračovaly v průzkumu terénu. 2. rota vzhledem ke svému oslabení v důsledku havárie byla stažena do Kapušan k reorganizaci. 3. detašovaná rota ve spolupráci se 3. rotou praporu Rys zajišťovala prostor obce Vyšné Ružbachy, okres Stará Ľubovňa a později téhož dne na žádost polské strany zaujala postavení v povodí řeky Poprad, kde setrvala až do odpoledne 7. července.²¹⁹ Útvar 6/2 před půlnocí 6. července zpozoroval sotňu Burlaka na kótě 666 a zahájil palbu, před kterou povstalci utekli do lesa. Velitel 2. praporu kpt. Sehrig nařídil pronásledování, kterého se zúčastnily 6. a 7. rota posílené o 1 četou 2. praporu. Jednotky prohledaly oblast Zlatá Baňa-Kokošovce-Žegňa-Tuhrina-Dubník, ale sotňu již nenalezly.²²⁰ Neznámí muži byli zpozorováni ještě v úseku 2. roty na trase Ruská Nová Ves-Podhradík, ale pátrání nepřineslo žádné výsledky.

Velitelství Teplice téhož dne obdrželo zprávu o vyrabování obce Žakarovce Hromenkem a nařídilo přesun 1. praporu na linii východně od čáry Spišská Nová Ves-Hnilec k přehrazení dalšího

²¹⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 2.

²¹⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 11.

Jedná se o část deníku osvětového důstojníka stržm. Strygla, která je řazena před samotný válečný deník.

²¹⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-7. *Situační zpráva č. 1*. s. 3.

²¹⁸ Tamtéž. s. 6.

²¹⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 4.

²²⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 2.

postupu sotně.²²¹ 1. rota po dalších obtížích s vozidly 7. července obsadila ves Koterbachy²²² a Poráč. Ve 20:35 hlídky zpozorovaly Hromenka postupujícího ve třech proudech od kóty 888 směrem k Poráči. Jeho průzkum zde údajně narazil na hlídku NB (sám psal o slovenské hlídce SNB a je tedy pravděpodobné, že banderovci NB a SNB nerozlišovali)²²³, která jej upozornila, že ves je obsazena vojskem, nechť se jí vyhnou.²²⁴ Posily dorazily o hodinu později, ale vzhledem k nastalé tmě se nepodařilo sotnu nalézt. K dopravě posil prapor musel zabavit i civilní vozidla.²²⁵ Oslabená 2. rota dle rozkazu zaujala pozice ve Vondřišelu,²²⁶ kam se přesunula 8. července po rozloučení se zemřelými příslušníky útvaru 2/2. 3. rota v noci zjistila pohyb neznámých osob pokoušejících se dostat přes řeku Poprad. Po jejich nastřelení se neznámí stáhli a k dalším bojům již nedošlo. Odpoledne nařídilo velitelství Teplice umístit 3. rotu na linii Spišská Nová Ves-Hůta-Hnilec-Veľká Poloma, čímž se napojila na linii vytvořenou 1. a 2. rotou.²²⁷

Týž den zaznamenal pluk první úspěch, když hlídka útvaru 5/3 překvapila nedaleko Žegni skupinu 3 banderovců, příslušejících patrně k Burlakovi. Palbou 2 zranila a následně je zajala.²²⁸ Téhož dne se Burlaka pokusil projít oblastí útvaru 5/1 mezi Žegňou a Mirkovcemi, byl však překvapen střelbou čety a sotňa ustoupila do lesa. Hlídka vypálila rakety signalizující nepřítele, ale všechny selhaly.²²⁹ Jakmile zprávu obdrželo velitelství praporu, ihned vyslalo k průzkumu terénu 5. a 7. rotu posílené o prapor Orel. Jednotky zajistily silnici Prešov-Košice a prohledaly terén. Sotnu se však lokalizovat nepodařilo.²³⁰ Prapory tak byly fakticky odděleny a každý nasazen individuálně. 1. prapor stíhal a pokoušel se obklíčit sotnu Hromenka, 2. prapor sotnu Burlaka. Během 8. července zaujímaly útvary 1. praporu určené pozice. 1. rota svými četami obsadila Vondřišel, Matějovce a Závadku, 2. rota Starou Vodu, Vondřišel a Stillbach.²³¹ Hromenka se v noci dvakrát snažil projít oblastí Poráč-Závadka, byl však zpozorován hlídkou útvaru 1/3 a ustoupil.²³² Téhož dne pokračovaly srážky jednotek 2. praporu, především 5. roty, s Burlakou v prostoru Mirkovce -Žegňa. Znovu se projevovaly nedostatky ve výzbroji a výstroji, především vadná munice, která znemožnila

²²¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 4-5.

²²² Dnes Rudňany.

²²³ Jediným útvarem SNB na Slovensku v dané době byl pluk SNB „Slovensko“.

²²⁴ Дуда М., *У великому пеїдї*. s. 131-136.

²²⁵ Tamtéž. s. 5.

²²⁶ Dnes Nálepškovo.

²²⁷ Tamtéž. s. 5.

²²⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Banderovci v prostoru Zlatá Baňa, Žegňa, Mirkovce a Brestov, okres Prešov – hlášení*. s. 1.

²²⁹ Tamtéž. s. 2.

²³⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 3.

²³¹ Dnes Henclová.

²³² Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 5.

sotňu účinně postřelovat.²³³

Po vyhodnocení nočních událostí velitelství Teplice nařídilo 9. července 1. praporu průzkum terénu mezi obcemi Poráč a Švedlár, během kterého čtyři obdržely zprávy o vykradení několika samot v okolí Poráče. Během této akce hlásili na velitelství v Poráči místní obyvatelé, že se k vesnici blíží banderovci. Skupinu se podařilo obklíčit a zahájit palbu, nicméně dle českého volání napadených bylo zjištěno, že se nejedná o banderovce, ale o průzkumnou jednotku Sokol, která měla do Poráče dorazit příštího dne. Celý incident se obešel bez mrtvých a raněných.²³⁴ Večer téhož dne Hromenko osobně vedl průzkum a rekvíroval v Odernické salaši. Po zabavení potravin se vrátil k sotni a nařídil postupovat směrem k Markušovcům, severozápadně Poráče. V Markušovské dolině banderovci ukradli různé potraviny (včetně tří živých krav). Neznámá skupina, nejspíše průzkumná, se objevila ještě na pile u Švedláru, 13 km jižně Markušovců.²³⁵

Ve středu 9. července pročesával 2. prapor terén a zajišťoval silnici Prešov-Košice ve spolupráci s vojenskými stíhacím oddílem. Ve 2:00 narazil Burlaka mezi Ličartovcemi a Drienovskou Novou Vsí na vojenskou hlídku v počtu 9 mužů, která však ani kulometnou střelbou nedokázala sotni zabránit v přechodu linie. Opět došlo k podcenění možností sotně, která v noci urazila větší vzdálenost, než se předpokládalo, poněvadž tento prostor měl být od příštího dne obsazen útvarem 7/2, ale banderovci prošli dříve, než stihl zaujmout postavení.²³⁶ Toto hodnocení potvrzuje i pozdější Burlakova výpověď.²³⁷ 2. prapor zůstal rozmístěn v okolí Prešova až do 15. července s pouze drobnými úpravami postavení. Jeho úkol po tuto dobu zněl zabránit dalším pokusům o přechod silnice, ale žádná další jednotka UPA se již neobjevila.²³⁸

Brzy ráno 10. července se průzkumy Hromenka nadále pohybovaly Markušovskou dolinou. Velení 1. praporu v průběhu dne nařídilo prostor obsadit útvarem 1/3, nikoho se však dopadnout nepodařilo. Večer hlásila stanice NB Koterbachy přítomnost banderovců v hájovně poblíž kóty 666. O půlnoci místní obyvatelé informovali vyslanou hlídku, že dva neznámí ozbrojenci se nacházejí v hájovně severně Závadky. Objekt byl za pomoci 1. čtyř praporu Tygr obklíčen a krátce poté jednotka oba banderovce zajala.²³⁹ Prapor však následně obdržel informace z Popradu, podle kterých část sotně v počtu 38 mužů obešla postavení rot u Harichovců, 11 km severozápadně Závadky, a praporu se tak opět nepodařilo splnit zadání.²⁴⁰

²³³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 3.

²³⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 7.

²³⁵ Tamtéž. s. 7-8.

²³⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 3-4.

²³⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný dne 14.7.1947 s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 9.

²³⁸ Tamtéž. s. 4.

²³⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Zprávy o pohybech a činnosti band UPA za dobu od 8.-13.7.1947*. s. 2.

²⁴⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 8.

Příštího dne čtyři prováděly průzkum svěřených úseků. Brzy ráno se ohlásili havíři z Hnilčíku, jižně Spišské Nové Vsi, že mezi 3:00 a 5:00 sotňa přespala na mezi a poté odešla směrem na Mlynky. Mjr. Malý předpokládal postup sotně na jih a delegoval do oblasti všechny své volné útvary a s pomocí čtyř čet praporu Rys a dvou čet praporu Tygr nechal obklíčit prostor Hnilec-Mlynky-hájovna Rybník-Huta, cca 12 km jihozápadně Spišské Nové Vsi. Sám se poté chystal vést 2 čety SNB a 1 čet Tuhr k vyčištění oblasti, ale ještě než akce začala, stanice NB Spišská Nová Ves hlásila v 15:15 obsazení Tepličky Hromenkem.²⁴¹ Poněvadž prapor neměl další volné jednotky a skupina Levoča též ne, sotňa vcelku nerušeně prošla mezerou v postavení vzniklou především stažením jednotek k obklíčovací akci, kterou však mjr. Malý nařídil provést příliš východně.²⁴² Průchod sotně se odehrál o cca 3 km severněji. Ve 20:00 obdržel prapor na základě získaných poznatků rozkaz k zaujetí nového postavení spolu s přidělenými útvary Tygr a Rys. 1. rota se přemístila do Vernáru, čtyři v Hranovnici, Trech Kopcích a Vernáru, 2. rota do Strateného, čtyři v Mlýnkách, Dedinke a v okolí Dobšinské řadové jeskyně. 3. rota vzhledem k předchozímu nasazení byla dočasně ponechána v původním postavení k odpočinku.²⁴³ Účelem takto zaujatého postavení bylo zabránit sotni opustit prostor zhruba odpovídající dnešnímu Slovenskému ráji a po její lokalizaci ji zde obklíčit. Burlaka se 11. července pohyboval v okolí Malé Lodiny a postupoval nepozorován na západ.²⁴⁴

Příštího dne se 1. prapor přesouval do nových postavení. Večer při průzkumu oblasti narazil průzkum na hlídky sotně mezi Mlynky a Havraní Dolinou a později bylo výsledkem místního obyvatele, jehož banderovci zajali, ale podařilo se mu utéct, zjištěno, že sotňa Mlynky obsadila. Hlídce praporu se podařilo na severní části Havraní Doliny překvapit oddíl 18 banderovců chystajících se k rabování vesnice a palbou 3 zranila, než se jim podařilo utéct do lesa.²⁴⁵ Vzhledem k nastávající tmě a přesile nepřítel hlídka nezačala pronásledování. V noci se uskutečnila společná akce 1. praporu a 3 rot útvarů Rys a Tygr. Jednotky pátraly v oblasti Mlynky-Havrania Dolina-Bielé Vody-Geravy. Podařilo se najít prázdné tábořiště sotně a stíhací oddíly stopovaly Hromenka po trase kóta 837-kóta 1096 směr Biela Voda. V kamenitém terénu však oddíl ztratil stopu a dle pozdějšího výskytu sotně zde Hromenka provedl úhybný manévr ve směru Hnilec a obklíčovací jednotky obešel.²⁴⁶

Burlaka se téhož dne pohyboval v okolí Velké Lodiny a směřoval ke Kysaku, později se

²⁴¹ Tamtéž. s. 10.

²⁴² Tamtéž. s. 9-10.

²⁴³ Tamtéž. s. 9.

²⁴⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Zprávy o pohybech a činnosti band UPA za dobu od 8.-13.7.1947.* s. 2.

²⁴⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178.* s. 13.

²⁴⁶ Tamtéž. s. 13.

stočil na jihozápad a postupoval ke Zlaté Idce.²⁴⁷ Hlídka praporu Tygr narazila nedaleko Pavlovců, východně Prešova, na skupinu 20 banderovců z nejištěné skupiny (pravděpodobně Burlaky nebo trosky sotně Kremeň), kteří se chystali k vyloupení obce a zahнала je. Další povstalecký oddíl ze skupiny Burlaky byl odhalen v 7:00 leteckým průzkumem severozápadně Kysaku, čímž se potvrdilo, že již překonal pozice praporu. Téhož dne proto velení 10. pěší divize rozhodlo o reorganizaci skupiny Teplice přejmenované na stíhací skupinu Teplice bez územního omezení působnosti. Nově se skládala z velitelství, vojenských stíhacích praporů Lev, Rys, Tygr a Orel, průzkumné jednotky Sokol, pluku SNB Slovensko, leteckého oddílu Kobra a pohotovostních oddílů NB Humenné, Michalovce, Prešov a Bardejov.²⁴⁸ Velení 10. pěší divize vydalo i nové směrnice, podle kterých bylo nařízeno provádět akce ve směru západ-východ namísto směru opačného. Po zpozorování sotně průzkumnými četami měly být povolány stíhací prapory s cílem obklíčení sotně. Pluk nově stavěl 50 osadních stráží o 1+19 mužích provádějících průzkum a obranu obcí a jejich okolí. V případě průniku sotně se i ony účastnily pronásledování.²⁴⁹ Dislokace a organizace se změnily takto:

Velitelství pluku: Prešov

Velitelství 1. praporu: Dobšiná

1. rota: Vernár

1. četa: Hamry

2. četa: Vernár

3. četa: Pusté Pole

4. četa Ztratená

5. četa: Dobšinská řadová jeskyňa

6. četa: Dedinky

7. četa: Mlynky

2. rota: Gočovo

1. četa: Karlova Huta

2. četa: Vlachovo

3. četa: Gočovo

4. četa: Nižná Slaná

5. četa: Henckovce

3. rota: Huta

1. četa: Huta

2. četa: Hnilčík

3. četa: Roztoky

4. četa: myslivna Grejnar²⁵⁰

²⁴⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný dne 14.7.1947 s Wolodymirem Szczyhelskyim*. s. 10.

²⁴⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Skupina – TEPLICE – organisace*. s. 1.

²⁴⁹ Tamtéž. s. 1-2.

²⁵⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Reorganisace útvaru Slovensko*. s. 1.

1. prapor zaujal linii sever-jih Vernár-Henkovce a západ-východ Pusté Pole-Mlynky. Tyto pozice měly zabránit Hromenkovi v dalším postupu na západ a zároveň nedovolit mu stočit se zpět na sever a znovu tak obejít postavení praporu. Původní záměr byl zaujmout pozice až k Rožňavě, avšak velení nedisponovalo potřebnými jednotkami.

Velitelství 2. praporu: Prešov

4. rota: Kecerovské Pekľany

1. četa: Kecerovské Pekľany
2. četa: Opiná
3. četa: Červenica
4. četa: Huvíz
5. četa: Bunětice
6. četa: Varhanovce
7. četa: Rankevce
8. četa: Brestov

5. rota: Kokošovce

1. četa: Kokošovce
2. četa: Zlatá Baňa
3. četa: Žegňa
4. četa: Niereše
5. četa: Mirkovce
6. četa: Tuhrina
7. četa: Lesíček

6. rota: Petrovjany

1. četa: Petrovjany
2. četa: Drienovská Nová Ves
3. četa: Drienov
4. četa: Gulvas
5. četa: Ruská Nová Ves²⁵¹

7. rota: Vagáš

1. četa: Vagáš
2. četa: Pavlovce
3. četa: Kereštvej
4. četa: Podhradík

2. prapor zůstal rozmístěn v okolí Prešova s rozkazem zabránit dalšímu pronikání band do vnitrozemí. Velitel praporu mjr. Duda proti tomuto rozkazu protestoval, neboť již dle získaných zkušeností bylo jasné, že pokrytí rozsáhlejšího prostoru větším počtem jednotek o nižších stavech situaci pouze zkomplikuje, neboť takto oslabené útvary neoperovaly adekvátním počtem lidí ani zbraní (především kulometů) a banderovci tak mohli snáze překonávat jejich pozice. Pluk nedisponoval ani velitelskými kádry pro toto rozšíření. Tato reorganizace snížila i mobilitu a zkomplikovala zásobování pluku, jelikož už tak nedostatečný počet vozidel musel převážet útvary na delší vzdálenosti a do více lokalit. K 15. červenci navíc třetina vozidel nebyla pojízdná.²⁵² Pluk dále převzal velení i nad osadními strážemi a stíhacími vojenskými prapory. Mjr. Duda byl

²⁵¹ Tamtéž. s. 1-2.

²⁵² Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Situační zpráva čís. 2.* s. 1-2.

(dočasně, pravděpodobně na nátlak gen. Perka) odvolán z funkce velitele praporu a nahradil ho mjr. Čermák, který vznesl stejné námitky jako jeho předchůdce.²⁵³ Postoj velitele 10. pěší divize však nelze hodnotit čistě negativně, poněvadž sám nedisponoval potřebnými kapacitami lidí ani vozidel.

14. července 1. prapor vysílal hlídky, formoval nově vzniklé čety dle rozkazu z předchozího dne a přesouval se do určených prostorů. K žádnému střetu tohoto dne na úseku nedošlo. Také 2. prapor se přesouval do nových postavení, ale vzhledem k tomu, že zůstával v původním prostoru, se dále podílel na pátracích akcích. Banderovce se však nepodařilo vypátrat a na velitelství Teplice dorazila zpráva, že se Burlaka objevil ve vsi Zlatá Idka, kterou vyraboval.²⁵⁴

Ráno 15. července loupil Hromenko u Vernáru, kde útvar 2/1 nezaujal správné pozice a zasáhl teprve po upozornění místních obyvatel. Odtud sotňu četa pronásledovala směrem na kótu 959. Zde se ji podařilo dostihnout, sotňa však po krátké přestřelce zmizela v horách. Při průzkumu bojiště byli nalezeni 3 ranění banderovci. J. Fiala uvádí, že ke střetu u Vernáru došlo při úsvitu, navíc ještě po předchozí srážce s vojenskými jednotkami u Hrabušic, kde měli padnout 2 členové sotně. Prameny však takový střet neuvádí a pohyb Hromenka u Vernáru zmiňují už v 02:00 15. července.²⁵⁵

Poněvadž žádné další skupiny nebyly hlášeny ani z pohraničí, ani polskou stranou, velitelství 10. pěší divize rozhodlo téhož dne o přesunu 2. praporu na západ do oblasti Červené Skaly, cca 90 km západně od předchozí dislokace, čímž navázal na pozice 1. praporu.²⁵⁶ Jako v předchozích případech transport značně komplikoval nedostatek a špatný stav nákladních vozidel, kdy z 20 požadovaných automobilů velitelství Teplice dodalo jen 9, z nichž se navíc 2 staly nepojízdnými. Prapor tak byl nucen rekvírovat civilní vozidla, dokonce i selské povozy a následně se přesunout do Červené Skaly vlakem.²⁵⁷ Na místo dorazil příštího dne večer.

16. července konala 1. rota průzkum v okolí Vernáru, později za součinnosti jednotky Rys. Při této akci se podařilo zajmout 2 příslušníky sotně, kteří vypověděli, že 1. četa v přestřelce u Vernáru jednoho banderovce zabila a 5 zranila, mezi nimi i samotného Hromenka (do horní části těla) a jeho zástupce Lahydneyho (do nohy).²⁵⁸ Starší informace, že velitel utrpěl průstřel hrudi, není pravdivá, neboť takové zranění by pravděpodobně nemohl za daných podmínek vůbec přežít, natož další pochod. Hromenko byl zasažen do ramene, což mu chůzi sice komplikovalo, ale nelze mluvit

²⁵³ Tamtéž. s. 1-3.

²⁵⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 10.

²⁵⁵ Fiala J., Zpráva o akci B. s. 130. Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 14.

²⁵⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 4.

²⁵⁷ Tamtéž. s. 4-5.

²⁵⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 14.

o těžkém zranění.²⁵⁹ Sotňa toho dne vykradla několik samot v okolí Hrabušic, severovýchodně Vernáru, vypátrat se ji však do ukončení akce v 00:50 nepodařilo. Hromenko si uvědomil, že se kolem něj stahuje obklíčení ze západu a jihu a rozhodl se obejít jednotky severně jejich dislokace a jižně Popradu.

Burlaka tábořil na kótě 1012, kde na postavení jeho hlídky narazil vojenský průzkum. Při následné přestřelce 1 banderovec padl, další byl těžce zraněn, načež se hlídka stáhla. Sotňa jednoho vojáka zajala, ale po odzbrojení a výslechu jej propustila. Burlaka následně postoupil ke kótě 1147, kde narazil na další hlídku. Po krátkém boji, při němž sotňa ztratila dalšího člena, hlídka ustoupila se ztrátou několika zajatců, které následně po odzbrojení a výslechu Burlaka propustil.²⁶⁰ Večer zamířil jihozápadně směrem k obci Kúpele Štos, kde přenocoval.

2. prapor vyložil všechny své rotý ve vsích na trati Červená Skala-Polomka a tím vytvořil jednak uzávěru pro případ, že by se Hromenko pokusil obejít postavení 1. praporu jižně a jednak jako operativní zálohu. 17. července se k večeru oba prapory zúčastnily pročešávací operace v prostoru Tri Kopce-Vohaň²⁶¹-Kráľova Hoľa, kde se předpokládal výskyt a pokus o průlom Hromenka. Akce trvala až do noci, avšak Hromenko se tou dobou nacházel severovýchodně Treh Kopců a opět se mu tak podařilo překvapit velení útvaru Teplice. 1. prapor se vrátil do původních pozic a 2. prapor zaujal tuto dislokaci:

Velitelství 2. praporu: Červená Skala

4. rota: Šumiac

- 1. četa: Šumiac
- 2. četa: Telgárt
- 3. četa: Červená Skala
- 4. četa: Muránska Huta
- 5. četa: Valkovňa

5. rota: Muráň

- 1. četa: Muráň
- 2. četa: Muránska Lehota
- 3. četa: Muránska Dlhá Lúka
- 4. četa: Revúčka
- 5. četa: Muránska Zdychava

6. rota: Heľpa

- 1. četa: Heľpa
- 2. četa: Pohorelá
- 3. četa: Pohorelská Maša

7. rota: Polomka

- 1. četa: Polomka
- 2. četa: Bacúch
- 3. četa: Hamor
- 4. četa: Závadka nad Hronom²⁶²

²⁵⁹ Дуда М., *У великому рейді*. s. 131-136.

²⁶⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelskyim*. s. 11-12.

²⁶¹ Známa též jako Muránska planina.

²⁶² Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 6.

Linie 2. praporu rozšířila pozice pluku dále na jih na čáře Červená Skala-Muráň a na západ Červená Skala-Bacúch. Toto rozmístění odpovídalo ztrátě stopy sotně a jednotky byly rozmístěny tak, aby pokryly co nejširší prostor pravděpodobného výskytu a směru pochodu nepřítele. Dle pozdějších indicií lze usuzovat, že Hromenko postavení osadních stráží buď opatrně obešel, nebo mu přálo štěstí a pouze nenarazil na žádnou jednotku průzkumu. Na pluku se již začala projevovat náročná služba a prakticky žádná četa nedisponovala předepsaným počtem mužstva 1+19, zejména kvůli zdravotním indispozicím.

Stíhání Burlaky se tou dobou účastnily prapory Tygr, Orel a Lev. Dopoledne sotňa narazila na jednu rotu vojska v pile poblíž Smolnické Huty. Útvar však nerozmístil hlídky a vůbec se choval nevojensky. Burlaka za pomoci místního občana (dle vlastních slov Němce) přešel beze ztrát silnici a směřoval na západ. Přenocoval v prostoru Velkého vtáčieho vrchu, odkud pokračoval trasou Zlatý Stôl-Stillbach-Vondrišiel, kudy procházel i Hromenko.²⁶³ Na 18. července velení plánovalo další průzkumnou operaci ve spolupráci s vojenskými oddíly do prostoru Kráľovy Hoľe. Těsně před zahájením akce však 1. prapor hlásil, že v daném území se Hromenko již nenachází a operace ztratila opodstatnění. Po soustředění se tak čtyři vracely zpět do posádek.²⁶⁴ 2. prapor rekognoskoval prostor Kráľova Hoľa-Veľká Vápenica. Prošel trasu Valkovňa-Pohorelá-Heľpa-Závadka-Hanor-Polomka-Bacúch, ale úspěchu též nedosáhl.²⁶⁵ Útvar přišel o další vozidlo, když řidič nezvládl řízení a při havárii usmrtil jednu civilní osobu u Staré Belé.

19. července se 1. prapor dle rozkazu z předchozího dne přesunul západně Ďumbieru do těchto postavení:

Velitelství 1. praporu: Dobšiná

1. rota: Piesok-Valaská

1. četa: Valaská
2. četa: Bystrá
3. četa: Mýto pod Ďumbierom
4. četa Jarabá
5. četa: pod Certovicí

2. rota: Brezno nad Hronom

1. četa: Filipovo
2. četa: Bujakovo²⁶⁶
3. četa: Bravačov
4. četa: Bonuš
5. četa: Brezno nad Hronom

²⁶³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 12.

²⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 2/17.

²⁶⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 6.

²⁶⁶ Vozidla 1. a 2. čety se po cestě porouchala a dorazila až pozdě večer. Přes noc proto útvary zůstaly v Breznu a postavení zaujaly až 2. den k poledni.

3. rota: Malužiná

1. četa: Certovica
2. četa: Nižná Boca
3. četa: Králova Lehota
4. četa: Vyšná Boca²⁶⁷

7. a 6. rota 2. praporu vykonávaly průzkum oblasti Polomka-Hamor-Závadka, cca 10 km východně od nových postavení 1. praporu. Při této akci velitel zjistil, že oblastí prošla jednotka 13 banderovců už 15. července, nejspíše průzkum Hromenka nebo oddíl Bartela, a již se zde nezdržuje.²⁶⁸ 20. července konal 1. prapor průzkum. V 20:45 narazila devítičlenná hlídka 3. roty u kóty 1478 Fišiarka²⁶⁹ na pochodující sotňu ze směru Čertova Svadba. Po přiblížení na ni spustila palbu, ale kulomet hlídky selhal a stejně tak i jeden samopal. Přestože Hromenko narazil pouze na slabou hlídku, dal se na ústup z obavy před pronásledováním. Tou dobou zaslechla výstřely další hlídka roty a po navázání styku s dotyčnou jednotkou zahájila pronásledování sotně. Vzhledem k malému počtu mužů a setmění zanechal velitel hlídky prap. Porteš pronásledování krátce poté, co se podařilo zajmout jednoho těžce raněného.²⁷⁰ Sotňa ustoupila severovýchodně směrem k Vyšné Bočné²⁷¹ a přenocovala v salaši na kótě 1278. Banderovci místním zabavili potraviny a ošacení (za které údajně zaplatili čs. penězi tištěnými údajně v Anglii)²⁷² a chystali se pokračovat k Jarabé.

2. praporu zdejší vesničané potvrdili fakt, že se Hromenko pohyboval v okolí Kráľovy Hoľe, nicméně v dané chvíli již tato informace představovala jen chladnou stopu. V odpoledních hodinách 3 banderovci, buď průzkum Hromenka, nebo zcela neznámá skupina, zajali místního obyvatele, který je následně přivedl k Telgártu, kde se mu podařilo utéct. Do pátrání po této skupině nasadil kpt. Sehrig 3 čety 4. roty, ale skupinu se nepodařilo lokalizovat.²⁷³ Burlaka ve stejné době získal v horárni u Smolnické Huti mapy, díky kterým se zorientoval a dorazil ke Zlatému Stôlu, kde přenocoval. 20. července se přiblížil ke Stillbachu a postoupil až k Hlinci. Cestou vykradl několik chat, ale celkově se pohyboval nepozorován.

21. července narazila 3. rota na postavení Hromenka. Po krátké přestřelce banderovci přešli do lesa, načež pronásledující útvar zajal jednoho banderovce. Později téhož dne sotňa pronikla

²⁶⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 2/17-3/18.

²⁶⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 6.

²⁶⁹ Zapisovatel válečného deníku útvaru 1 zde patrně udělal chybu a spletl si Fišiarku s Končistou, která se však nachází ve Vysokých Tatrách zcela mimo působnost útvaru Teplice.

²⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 3/18.

²⁷¹ V deníku útvaru uvedena jako Vysoký Bok.

²⁷² Tamtéž. s. 3/18.

²⁷³ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA od 19. do 23.7.1947*. s. 2.

pozicemi 3. roty, vykradla několik samot a přepadla Štefánikovu chatu u Ďumbieru, západně postavení obou praporů, kde se zásobila a Hromenko krátce promluvil k hostům.²⁷⁴ Zbylé čtyř konaly strážní službu a vysílaly hlídky. Nepřítele se však najít nepodařilo.

2. prapor pátral po několika malých skupinkách, které se pohybovaly v okolí Telgártu. Do akce velitel nasadil útvary 4/1, 4/4, 7/2, 7/3 a později 4/3, banderovci však nalezení nebyli. Až v noci z 21. na 22. července hlídka útvaru 7/2 spatřila čtyřčlenný oddíl a při jeho pronásledování zajala jednoho banderovce. Výsledkem tohoto zajatce a dalšího, jehož 2. prapor získal o den později, bylo zjištěno, že sotňa Hromenka 18. července zanechala 18 vyčerpaných a raněných členů poblíž Velké Vápenice, aby jednak sotňu nezdržovali při dalším pochodu a jednak ke zmatení stíhacích útvarů.²⁷⁵

Burlaka téhož dne překročil silnici Hnilec-Novoveská Huta. U lanovky ve Vojtěchově osadě, jižně Novoveské Huty, sotňa obědvala s místními dělníky a vyslala oddíl ukořistit mapy. V noci z 21. na 22. července Burlaka nařídil sondáž okolí Novoveské Huty několika oddíly a chystal se vesnici obsadit. Před vsí však jeho průzkum narazily na tři čety praporu Rys²⁷⁶ a při následném boji padl jeden čs. voják. Banderovci též ztratili jednoho muže a s několika raněnými ustoupili.²⁷⁷

Následující dva dny se u 1. praporu nesly v duchu strážní služby a k větším střetnutím nedošlo. Jádru sotně již postupovalo západně pozic praporu a zásobilo se na samotách, vesnicím se vyhýbalo. Jeden ze zajatců těsně před smrtí blouznil o letadle, které mělo sotňu zásobit a prapor dokonce získal svědectví místních, že nad Ďumbierem 22. července skutečně prolétlo neoznačené letadlo typu Liberator, ale v pozdějším hlášení nakonec velení tuto zprávu označilo za nevěrohodnou.²⁷⁸ 2. prapor stíhal oddíl, jenž byl zanechán u Velké Vápenice. Útvar 7/4 při průzkumu narazil tři banderovce v salaši u Velkého boku. Při následném boji útvar jednoho banderovce zajal, dalšího zastřelil a jeden raněný utekl.²⁷⁹ Na noc 23. července plánoval 2. prapor operaci proti dalším malým skupinkám v oblasti Šumiac-Telgárt-Červená Skala. Hlídky o 10 mužích dle rozkazu vyrazily obsadit salaše v okolí, ale než mohly rozkaz splnit, velitelství Teplice dalšího dne nařídilo vzhledem k potvrzené informaci o překonání pozic 1. praporu Hromenkem

²⁷⁴ Tamtéž. s. 4.

²⁷⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 8. Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA od 19. do 23.7.1947*. s. 4.

²⁷⁶ J. Fiala popisuje střetnutí tak, že Novou Hutu bránila četa útvaru Sokol, která banderovce zahнала. Ta se v daném prostoru skutečně nacházela, ale do boje zasáhla až později, poněvadž pronásledovala jiný oddíl Burlaky. Viz Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA od 19. do 23.7.1947*. s. 4. Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 132-133.

²⁷⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 13.

²⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 4/19. Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA od 19. do 23.7.1947*. s. 6.

²⁷⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 8-9.

soustředění všech útvarů a přesun na nové pozice západně původních stanovišť.²⁸⁰ 24. července prapor doplnilo dalších 9 osvětových důstojníků, kteří částečně zmírnili vzniklý podstav mužstva a zlepšili nedostatky v administrativní a propagační činnosti.²⁸¹

26. července Hromenko vyraboval obec Pavčina Lehota, jižně Liptovského Mikuláše, a pokračoval dále na západ. 30. července byla sotňa spatřena poblíž Liptovskej Teplej a 1. srpna u Turčianskeho Svätého Martina, odkud zamířila k Trenčínu. Zhruba od 26. července se již sotňa Hromenko do střetu se skupinou Teplice nedostala. Během putování Slovenskem Hromenko ztratil 7 mrtvých, 38 zajatých, 10 zběhů a 5 mužů nechal pro nekázeň zastřelit.²⁸² Velení se domnívalo, že Hromenko se mezi 8. a 10. srpnem pohyboval v okolí Mojtiny, přešel moravsko-slovenské pomezí a směřoval dále na jihozápad k československo-rakouské hranici.²⁸³ Dle Hromenkových pamětí však již 5. srpna sotňa prošla v okolí Rajece a následující den překročila Váh. Moravsko-slovenskou hranici zdolala týž den v prostoru mezi Trenčínem a Uherským Brodem, odkud směřovala k Brnu.²⁸⁴ Dále na západ postupovalo 45 povstalců.²⁸⁵ Hromenko se na Moravě opatrně pokusil navázat styk s civilisty, ale přátelský, popř. bázlivý postoj, s nímž byl přijímán na Slovensku, nahradil zcela nepřátelský a dále tak preventivně postupoval zcela bez kontaktu s civilisty. Obživu si povstalci opatrovali na polích, zejména brambory. Velkou vzpruhou pro morálku znamenala sotňou provedená sklizeň tabákového pole, jelikož nedostatkem kuřiva sotňa trpěla již od polských hranic. 17. srpna banderovci přespali u Jestřabic, cca 80 km západně od moravsko-slovenské hranice. Zde Hromenko rozhodl, že ke zmatení nepřítele bude vhodné oddíl rozdělit na 2 skupiny, které obejdou Brno severně a jižně a setkají se až v Bavorsku.²⁸⁶ Sám se ujal vedení skupiny obcházející Brno jižně a rychlými nočními pochody dorazil 24. srpna k příhraniční vsi Artoleč, nedaleko Nové Bystřice, 180 km západně Jestřabic. Zde v noci z 24. na 25. srpna překročil státní hranici a ocitl se v sovětské okupační zóně Rakouska, čímž po 800-900 km pochodu a 74 dnech jádro sotně opustilo území ČSR.²⁸⁷ Sotňa Hromenko jako první a jediná prošla ve formě organizované bojové jednotky Československem na západ, přičemž z původního počtu cca 85 mužů se do konce roku 1947 americké okupační správě v Bavorsku vzdalo 36 jejích příslušníků.²⁸⁸

²⁸⁰ Tamtéž. s. 9.

²⁸¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Rybář Jaroslav, strážm. SNB a spol. přidělení k SNB-útvary 9168 „Slovensko“ ve funkci osvět. důstojníků.*

²⁸² Tento počet zahrnuje i oddíl Bartela, jehož osud zůstává neznámým. Je pravděpodobné, že se nacházel mezi mrtvými či zajatými.

²⁸³ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Banda UPA - „Chromenko“ - všeobecné informace.* s. 3.

²⁸⁴ Дуда М., *У великому рейді.* s. 144-151.

²⁸⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178.* s. 3/25.

²⁸⁶ Дуда М., *У великому рейді.* s. 144-151.

²⁸⁷ Tamtéž. s. 144-151.

²⁸⁸ В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини.* s. 111.

2.4.2 Pluk SNB „Slovensko“ v podřízenosti 2. pěší divize Banská Bystrica

V důsledku pohybu sotní byl 24. července do čela skupiny Teplice jmenován brig. gen. Július Nosko, velitel 2. pěší Divize v Banské Bystrici. Ihned vydal rozkazy k přesunu útvarů na západ a nařídil změnit způsob nasazení. Dne 25. července se čtyři 1. praporu přesouvaly do nových, tentokrát již polních postavení. 1. rota se rozmístila v okolí Hiadeľu, severně od ní 2. rota po Kozí Chrbát a 3. rota podél železniční tratě Lubietová-Hiadeľ.²⁸⁹ Velitelství praporu se přestěhovalo do Slovenské Lupče. Maximální vzdálenost jednotek praporu tak nyní činila maximálně 14 km, což představovalo polovinu, v některých případech dokonce jen třetinu vzdálenosti v předchozích dislokacích. Kratší rozestupy a polní ležení nařízené gen. Noskem umožnily lepší spolupráci mezi útvary a snížily dobu nutnou pro soustředění útvarů a jejich nasazení do akce. Sice se snížil rozsah terénu pokrytého skupinou Teplice, ale takový způsob nasazení se v dřívějších bojích neosvědčil především z toho důvodu, že když se podařilo některé jednotce sotňu vystopovat nebo před ní vytvořit uzávěru, nedisponovala adekvátním počtem mužů, kteří by mohli banderovce stíhat a zároveň se je pokusit obklíčit. Přetrvávající nedostatek radiostanic a nízká mobilita jednotek stále neumožňovaly rychlé soustředění a obklíčení sotně. Zkrácení vzdáleností tyto nedostatky podstatně zredukovalo, ale zároveň nedošlo k jejich definitivnímu odstranění, což ani nebylo v možnostech nového velení.

2. prapor se též přesouval do nových postavení, avšak po cestě se několikrát zdržel z již notorických důvodů nedostatku provozuschopných vozidel. Večer 24. července dorazila 3 vozidla určená k převozu 1. a 2. roty, avšak 1 se hned vzápětí porouchalo a zbylá 2 postrádala světla a nemohla tak svážet za tmy. Po dalších poruchách a spotřebování veškerého paliva cestou do Banské Bystrice musel konvoj zastavit a čekat na dodávku benzínu. Místo v plánovaných 12:00 prapor zaujal postavení až v 21:00. Kpt. Sehrig ještě dodal, že útvary mohly prostor uzavřít již toho dne ráno, kdyby disponoval adekvátními dopravními prostředky.²⁹⁰

Burlakovi se mezitím podařilo obejít vojenskou uzávěru u Vernáru a západně u kóty 1178 zajal 1 aspiranta, jehož výsledkem zjistil, že západním směrem od kóty se momentálně žádné útvary Čs. armády nenachází. Vojáka po výsledku propustil. 25. července se Burlaka nacházel východně Čertovice, cca 30 km západně Vernáru. Sotňa tábořila u jedné z místních salaší na kótě 1448 a její hlídka poblíž zajala dalšího aspiranta. Ráno 26. července Burlaka překonal Čierný Váh. Buď v dopolední, nebo večerní dobu²⁹¹ sotňa zpozorovala při odpočinku hlídku praporu Rys. Burlaka

²⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 5/20.

²⁹⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 9-11.

²⁹¹ Burlaka při své výpovědi udal, že srážka se uskutečnila dopoledne. Podle hlášení skupiny Teplice se bojovalo ve 23:00. Viz Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 14-15.

nařídil skryt a doufal, že hlídka jej mine, avšak průzkum sotňu spatřil a po krátké přestřelce ustoupil. Banderovci zajali vážně raněného psovoda a jednoho vojáka, dále ukořistili množství zbraní s municí. Aspiranta s vojákem zajatým předchozího dne Burlaka poslal za ustoupivší jednotkou se vzkazem, aby na místo vypravila neozbrojenou družinu, která by odnesla raněného psovoda, jenž utrpěl průstřel obou dolních končetin. Tato informace se jeví býti pravdivou ve světle toho, že Burlaka nechal psovoda ošetřit a během celého putování Slovenskem se k zajatcům i civilistům choval dle možností relativně slušně, čehož si povšiml i J. Fiala a stejný průběh událostí nastiňují i oficiální dokumenty.²⁹² Sotňa mezitím odešla západně směrem k Liptovské Tepličce, která však byla obsazena vojskem. Burlaka se rozhodl uzávěr obejít jižně přes Kolibisko a pokračovat směrem na Velkou Vápenicu, kam bez dalších střetů dorazil 28. července.²⁹³

Od 26. července do 6. srpna pluk neměnil dislokaci a neúčastnil se bojových akcí. Gen. Nosko pragmaticky usoudil, že nemá dostatek sil ke stíhání dvou sotní a několika roztroušených skupinek a rozhodl se zaměřit všechny dostupné síly na početnější a bojovnější sotňu Burlaky, která se nacházela východně skupiny Teplice. Gen. Nosko zpočátku k nearmádním útvarům SNB patrně nechoval dostatečnou důvěru. Od jmenování nového velitelství skupiny se všeobecně zintenzivnila jeho činnost. Na pověření vnitřně si vyžádalo zákaz vstupu do lesů a zákaz vycházení po 22:00 v oblastech Brezno nad Hronom, Banská Bystrica, Kremnica, Liptovský Mikuláš, Nízké Tatry, Vysoké Tatry a Malá Fatra.²⁹⁴ PV též nařídilo sehnat dobytek z pastvin, aby ztížilo zásobování sotně. Gen. Nosko se rozhodl provést inspekci všech podřízených útvarů, která se konala ve dnech 26.-29. července. Zpráva o výsledku kontrol vyzněla nelichotivě jak pro armádní jednotky, tak pro pluk SNB. Všem útvarům bylo vytýkáno nevojenské chování, nízká nebo žádná iniciativa při provádění akcí a nedostatky v disciplíně.²⁹⁵ Velitelství též zjistilo, že některé vojenské útvary při hlídkové činnosti neváhaly zapalovat ohně a samy tak odhalovaly své pozice nepříteli.²⁹⁶ Inspekce se zúčastnil i hlavní velitel SNB pplk. Kryštof, který uznal za opodstatněné stížnosti pluku na stav vozidel a slíbil zjednat nápravu.²⁹⁷ Rozhodl též o posílení pluku 3. praporem „Dub“, který vznikl 11. července a od 20. srpna byl nasazen do akce, nicméně mimo hlavní oblast. Změnily se dispozice

Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA od 23. do 28.7.1947.* s. 3.

²⁹² Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským.* s. 16.

Fiala J., *Zpráva o akci B.* s. 133.

Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178.* s. 4/19.

Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA od 23.7. do 30.7.1947.* s. 6.

²⁹³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským.* s. 16.

²⁹⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178.* s. 7/22.

²⁹⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Boje proti UPA-nedostatky.* s. 1.

²⁹⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. Bez podpisu. Řazeno za Boje proti UPA-nedostatky. Podepsán pplk. Pěchoty Antonín Ilčuk.

²⁹⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-12. *Zjištění nedostatků při inspekci u SNB útvaru Slovensko.* s. 1-2.

postavení jednotek a bylo nařízeno zaujímání postavení léček. Zlepšila se organizace obrany, především rozmístění palebných prostředků a velení zavedlo systém poznávacích znamení mezi vojenskými a SNB útvary.²⁹⁸ 1. srpna se do funkce velitele pluku vrátil mjr. Duda a mjr. Čermák se ujal pozice jeho zástupce. Pluk dále obdržel rozkaz odeslat do mateřských posádek všechno vybavení mimo nejnutnějšího. Toto opatření mělo za cíl zmírnit problémy s pohyblivostí útvaru, avšak vzápětí se ukázalo být příliš striktním, neboť příslušníci museli odeslat i náhradní součástky výstroje (např. prádlo, boty atd.), nicméně jejich vybavení se v důsledku polního nasazení začalo rychle opotřebovávat a zničenou a poškozenou výstroj tak nebylo možno rychle vyměnit.²⁹⁹

Na nové, podstatně lépe maskované pozice skupiny Teplice narazil Burlaka 30. července u Malužiné, kde se ocitl pod palbou čtyř útvarů Rys. Postavení jednotky překonal za cenu 2 mrtvých (jedním z nich byl lékař sotně) a těžce raněného, který do rána též zemřel.³⁰⁰ Od Malužiné sotňa táhla severozápadně k Lúčke, kde 1. srpna překvapila a zajala 3 ze 4 mužů hlídky útvaru Orel, zbylému vojákovi se podařilo utéct. Burlaka zajatce brzy propustil s tím, aby velitelství informovali, že pokud na něj vojáci střílet nebudou, i on se vyhne boji. Propuštění zajatci dále vypověděli, že Burlaka na hlídku vysílá členy sotně oblečené v čs. uniformách.³⁰¹ Při této akci se osvědčila nová taktika zaujímání léček a těžišť obrany v místech mimo obce, kde se předpokládal postup sotně. Téhož dne zajal Burlaka další hlídku u osady Lúčka. Vzápětí se jeho průzkum dostal pod palbu dvou rot útvar Orel posílených o pancéřové vozy a sotňa musela ustoupit.³⁰² Burlaka se snažil obejít postavení vojenských jednotek, ale byl nucen ustupovat jižně k vrcholu Dereš. Odtud od 2. do 4. srpna za neustálého vyhýbání se vojenským hlídkám mířil k Magure Lupče cca 17 km severozápadně Dereše.³⁰³ 5. srpna ráno Burlaka dospěl k uzávěře praporu Rys jižně Liptovské Teplé, kde jeho hlídku překvapili vojáci. Na místě zůstal jeden těžce raněný banderovec, kterého však nezranil nepřítel, ale při ústupu byl zasažen zbloudilou střelou vlastních lidí.³⁰⁴ Burlaka u něj stejně jako u předchozích vlastních raněných zanechal lístek se žádostí o lékařské ošetření, kterého se

²⁹⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 11-12.

²⁹⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 1/24.

³⁰⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA za dobu od 28.7. do 2.8.1947*. s. 3-4. Burlaka u raněného zanechal azbukou psaný vzkaz Červenému kříži ve znění: „Čsl. červený Kříž. Prosíme Vás, aby jste našeho raněného vojáka, kterého poranili vaši vojáci ošetřili a zacházeli s ním tak, jako jsme my nejednou ošetřili vašeho vojáka a jako jsme my zacházeli s Vašimi zajatci. Podpis Ukrajínští povstalci.“ Pozn. Text byl přejat včetně gramatických chyb.

³⁰¹ Tamtéž. s. 4.

³⁰² Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 18. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA za dobu od 28.7. do 2.8.1947*. s. 4.

³⁰³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 19. Pozn. Dnes Partyzánska Lupča.

³⁰⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-20-5. *Zprávy o pohybu a činnosti band UPA za dobu od 28.7. do 2.8.1947*. s. 4.

zajatci dostalo.³⁰⁵ Sotňa ustoupila zpět k vrcholu Magura Lupča.

V pozicích u Slovenské Lupče pouze s drobnými korekcemi pluk zůstal až do osudného 5. srpna. Zapisovatel deníku 1. praporu sám označil tuto dobu takto: „Štáb útvaru Javor. V noci na dnešek přepadlo 50 banditů obec Mojtín. Sebrali potraviny a v družstvu cukr. Odešli směrem na Belušu. Jde o tlupu Chromenko, **kteřá zatím co jsme v celku nečinně seděli u Slovenské Lupče, prolnula, ať již byla převedena, či nikoliv, neb ať obešla naše posice na západ.**“³⁰⁶ Lze se domnívat, že tato zhruba týdenní přestávka souvisela s inspekcemi a rozkazy směřujícími k zlepšení činnosti nasazených útvarů. Po ústupu Burlaky ráno 5. srpna zpět k Maguře Lupče vydal odpoledne velitel útvaru Rys pplk. Meixner rozkaz 1. rotě praporu Rys vyslat jednu četv v síle 17 aspirantů bez kulometů a pouze s jedním zásobníkem do osobní zbraně na průzkum ve směru ústupu sotně, která tou dobou čítala zhruba 70 mužů, což pplk. Meixner věděl. Velitelem hlídky byl jmenován desátník-aspirant, který neznal a nemohl znát všechny zásady vedení hlídky a postupoval v houfu směrem k holému vrcholu, kde v blízkém lese sotňa odpočívala. Asi v 18:00 po zpozorování blízkí zhruba se hlídky na 50 metrů dal Burlaka rozkaz k palbě. Mezi aspiranty nastala panika a pokoušeli se co nejrychleji utéct. Na místě zůstalo 6 mrtvých, 3 těžce a 2 lehce zranění. Zbytek hlídky s dvěma raněnými ustoupil.³⁰⁷ Vinu za tuto tragédii dle vyšetřování nesl na prvním místě pplk. Meixner, který navzdory směrnicím a dostupným informacím vyslal proti celé sotni pouhou četv nezkušených aspirantů bez důstojníka a těžších zbraní. Když se hlídka ve stanovený čas nevrátila, nevyslal jinou průzkumnou jednotku a posily dorazily na místo střetnutí až druhý den v 16:00 po leteckém průzkumu.³⁰⁸ Burlaka nechal ošetřit raněné čs. vojáky a s ukořistěnou výzbrojí odešel. Navzdory tradovaným informacím mrtví nebyli zohaveni. Banderovci je vysvlékli do spodního prádla a vyrovnané do řady je nechali ležet na stráni. Nekompetentnost a lhostejnost velení útvaru Rys dosáhly vrcholu 7. srpna, kdy přijeli do nemocnice v Banské Bystrici příbuzní padlých a zjistili, že jejich synové leželi v márnici na zemi a nebyli ani umyti. Velitelství Rysu se s příbuznými nesetkalo a dokonce nezaplatilo ani pohřební výlohy. Tuto ostudu později napravovalo až MNO, které po telefonické urgenci u ministra obrany gen. Ludvíka Svobody přislíbilo zaplatit převoz padlých k pohřbu a po předložení účtů i pohřební výdaje.³⁰⁹

³⁰⁵ Tamtéž. s. 4.

³⁰⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 3/26. Text přejat vč. gram. chyb.

³⁰⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-14. *Poznatky získané vlastním šetřením o zastřelení šesti aspirantů čsl. armády tlupou UPA „Burlak“*: s. 2.

³⁰⁸ Tamtéž. s. 1-3.

³⁰⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-14. *„Pamětní spis“*.

Pozn. Podobné případy se v rámci pluku SNB nevyskytovaly. Pohřební výdaje se hradily z rozpočtu SNB útvaru 9600 a to i nad rámec stanoveného limitu 10.000 Kčs, přestože se hlavní velitelství SNB dohadovalo s velitelstvím útvaru SNB 9600, kdo z nich zaplatí výdaje nad rámec limitu. Viz Muzeum Policie České republiky. VI-D-14.

Burlaka po boji na Magure Lupče kličkoval terénem, aby setřásl případné stíhací jednotky a 7. srpna se objevil u Velkého Choče, 12 km severozápadně Magury Lupče, kde vykradl několik salaší.³¹⁰ 8. srpna sotňa vyrabovala Pucov, 17 km severně Ružomberoku, kde se zásobila a našla si čas i na zábavu.³¹¹ 6. srpna nařídil mjr. Duda 2. praporu průzkum jižně Magury Lupče, aby znemožnil sotni ústup směrem k Železné Magurce. 7. srpna začalo velení Teplice přesouvat podřízené jednotky na severní břeh Váhu. Obdrželo také další posily (tanková rota Vlk, kombinované prapory Kamzík a Srnec).³¹² Pluk SNB Slovensko se dle rozkazu soustředil ve Slovenské Lupči a Liptovské Lužné a odtud zamířil do nových postavení. 1. prapor se rozmístil u Ružomberoku na linii kóta 508-Hrboltová-Ružomberok. 1. rota zaujala pozice u Staré Černové, 2. rota v okolí Švošova, 3. rota mezi Ružomberokem a Starou Černovou a 4. rota západně Staré Černové.³¹³ Jednotky zaujaly postavení do noci příštího dne.

2. prapor se 7. srpna ubytoval v Liptovské Lužné a očekával další rozkazy. Jeho soustředění trvalo déle a rozkazy z následujícího dne mu určovaly pozice severně 1. praporu. Musel se tedy přesunout na delší vzdálenost, navíc s menším počtem motorových vozidel, a teprve 9. srpna zaujal obranné postavení mezi vesnicemi Párnica a Zázrivá, severozápadně Ružomberoku.³¹⁴ 9. srpna 3. rota vyslala na základě hlášení StB Ružomberok a stanice NB Lúčky průzkum k salaši poblíž Lúčky, kde se měli vyskytovat banderovci. Zpráva se však ukázala být falešnou, za což velitel praporu oba orgány kritizoval.³¹⁵ 1. prapor musel vyřadit další dvě vozidla ze svého stavu po jejich srážce v důsledku selhání brzd. 10. srpna po spatření pohybu sotně v prostoru hájovna Zábava-Oravský Podzámok-Minčol obdržel 1. prapor nařízení shromáždit se v Rybárpoli, západně Ružomberoku a následně se ve dnech 11. a 12. srpna přesunul do blízkosti Čadce. 1. rota zaujala postavení u Skalitého, severně Čadce téměř až u polské hranice, 2. rota u Oščadnice, východně Čadce a 3. rota linii Krásno nad Kysucou-Zborov nad Bystricou.³¹⁶ 1. Prapor se tak přesunul na vzdálenost 50-80 km severozápadně. 14. srpna v důsledku pohybu sotně v Malé Fatře a jejímu obklíčení zaujal postavení v prostoru Varín-Gbelany jako záložní útvar.

2. prapor po přehlídce a kontrole obdržel 12. srpna rozkaz k přesunu do prostoru Varín-Belá, severovýchodně Žiliny, kde navázal z jižního a východního směru na pozice 1. praporu. Nedostatek vozidel se stal natolik kritickým, že polovina mužstva musela 30-40 km do nových dislokací

³¹⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 20.

³¹¹ Tamtéž. s. 20. Burlaka strávil nějaký čas v místním hostinci, kde s turistkou z Košic hrál stolní tenis.

³¹² Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 146-147.

³¹³ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 5/28.

Pozn. Stará Černová je dnes součástí Ružomberoku pod názvem Černová.

³¹⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 14.

³¹⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 6/29.

³¹⁶ Tamtéž. s. 6/29-7/30.

pochodovat.³¹⁷ Pluk zaujal postavení Varín-Skalité v délce 40 km do 14. srpna. Armádní jednotky navazovaly na postavení pluku SNB Slovensko a celkově byla zaujata linie obklíčení Varín-Krasňany-Belá-Terchová-Zázrivá-Párnica-Šútovo-Turany-Vrútky-Strečno-Varín.³¹⁸ Na délku měřilo postavení cca 24 km, na šířku 15 km a plocha obklíčeného prostoru činila cca 350 km².

Burlaka mezitím dospěl do prostoru Oravského Podzámku, překonal Oravu a přenocoval u Kubinské Hoře, 10 km severozápadně Pucova.³¹⁹ Odtud chtěl postoupit západně na Zázrivou, ale narazil na vojenské hlídky. Obrátil se proto zpět a večer 10. srpna tábořil u Zábavy, západně postavení 2. praporu, a z nedaleké hájovny se mu podařilo získat mapy. Následujícího dne se vrátil do prostoru Kubinské Hoře a nařídil průzkum na sever k obci Flajšová. Zde však hlídka narazila na další vojenskou uzávěru a sotňa musela přenocovat z 12. na 13 srpna v prostoru Kubínská-Hořa-Plešivá.³²⁰ Dopoledne Burlaka zamířil na jihozápad a odpoledne zastavil u Velkého Rozsutce, kde si obstaral potraviny. Po krátkém odpočinku pokračoval jihozápadně a k večeru se utábořil u turistické chaty v prostoru Vrátna-Stoh-Šrámková, v níž s desetičlennou skupinou přenocoval. V noci se v okolí ozval výbuch, který neopatrnou manipulací s granátem způsobili 2 členové jeho sotně. Ráno je Burlaka zanechal raněné na místě.³²¹ Ve dnech 14.-16. srpna sotňa hledala vhodné místo k odchodu z Malé Fatry, což se jí nepodařilo.

14. srpna povstalecký velitel dospěl k závěru, že se ocitl v obklíčení. Z toho důvodu rozdělil sotňu na 7 družstev, neboť předpokládal, že menší útvary snadněji prolnou postavením skupiny Teplice a než se jim tak podaří, lépe si najdou obživu. S opětovným sloučením sotně již nepočítal. Dle vlastních slov se též chtěl vyhnout větším ztrátám na životech.³²² Sám se ujal vedení 2 družstev a postoupil k Fatranskému Kriváni, kde však zpozoroval silnou uzávěru a podél potoka Velká Bránica zamířil na sever. Zde skupina objevila několik chat, kam velitel vyslal hlídky. Než však dorazily k budovám, ozvala se střelba a průzkum se vrátil, načež Burlaka s celou skupinou ustoupil do lesa, kde přenocoval.³²³ V noci z 16. na 17. srpna se skupina Burlaky při výstupu na Dlhý vrch setkala s další skupinou vedenou Kučeravým, jenž vypověděl, že palba u chat předchozího dne mířila na jeho muže. Celý oddíl následně zamířil ke kótě 626 nedaleko chaty Bránica, kde narazil na salašníky, od nichž si banderovci vynutili potraviny. 18. srpna se k Burlakově skupině připojilo další, již čtvrté družstvo, což se brzy stalo značnou přítěží, neboť oblastí křižovaly vojenské hlídky,

³¹⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 15.

³¹⁸ Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 147. Pozice 2. praporu u Krasňan byly posíleny 3 tanky od roty Vlk.

³¹⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 21.

³²⁰ Tamtéž. s. 21.

³²¹ Tamtéž. s. 22.

³²² Tamtéž. s. 22-23.

³²³ Tamtéž. s. 24.

jimž bylo stále těžší se vyhýbat. Skupiny přenocovaly v prostoru Jedloviny, západně Kriváně, a jejich situace se stávala kritickou, především kvůli nedostatku potravin. Z toho důvodu Burlaka 19. srpna postoupil opět na západ do blízkosti pozic 2. praporu a spoléhal se, že získá potraviny v samotě Dvor na kopci.

Pluk SNB po zaujetí nařízených postavení začal s průzkumem oblasti. 1. prapor vysílal jednotky do oblasti Malé Fatry a 2. prapor zaujal obranná postavení navazující na vojenské pozice, přičemž zároveň fungoval jako záloha pro průzkumné jednotky 1. praporu. Akce začaly 16. srpna a náročné pochody si brzy vyžádaly svou daň, kdy během pouhých dvou dnů musel pluk odepsat 7 nemocných a raněných.³²⁴ 17. srpna se 1. a 3. rota zúčastnila ve spolupráci s vojenskými útvary průzkumu oblasti Belá-Belanská dolina-kóta 656-kóta 738, a přestože se nepodařilo vypátrat nepřítele, akce skončila úspěchem, neboť po vyhodnocení hlášení dospělo velitelství Teplice k závěru, že sotňa se podařilo obklíčit. Velitelství zároveň nařídilo zúžit obkličovací postavení a část pluku 18. srpna zaujala linii Rehtovská dolina-kóta 456-kóta 467-Dolná Tižina-Bačín-Frankovia, východně dřívějších pozic.³²⁵ Tou dobou se též začala množit hlášení o přepadených a vykradených samotách na různých místech obklíčeného prostoru menšími skupinami, z čehož velitelství usoudilo, že sotňa se již nepohybuje v jednom soudržném celku, ale rozdělila se na 5 (ve skutečnosti 7) skupin.³²⁶

V následujících dnech 1. prapor dále vysílal průzkum. 19. srpna při návratu do výchozích postavení hlídka 3. roty vypálila bílou raketu na znamení návratu, která však dopadla na suchou trávu a během chvíle se rozmohl požár, který byl jednotkou uhašen až po třech hodinách.³²⁷ Čtyřčlenná hlídka ve složení Miloslav Novotný, Václav Hakl, Jaroslav Krystl a Jan Hořejš po setmění obsadila chatu Dvor na kopci, v níž bydlela rodina Fraňkových. Po zajištění okolí vešli tři příslušníci SNB do stavení a Hořejš zůstal na hlídce. Zanedlouho spatřil neznámou osobu v čs. uniformě. Po přiblížení neznámý zvolal česky „Ruce vzhůru“, na což Hořejš reagoval žádostí o smluvené heslo, poněvadž se domníval, že se jedná o čs. vojáka. Neznámý však přešel do ukrajinštiny a Hořejš zahájil palbu. Banderovci se pokusili vyjednávat a žádali, aby velitel poslal jednoho příslušníka SNB ven. Ten odmítl a poté, co banderovci zamítli podobný návrh v opačném gardu, Novotný nechal vyjít Marii Fraňkovou ve snaze o nekonfliktní řešení. Ta po krátkém výslechu u bandy byla propuštěna a vrátila se do samoty. Banderovci ještě jednou marně vyzvali

³²⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 1/32-2/33.

Pozn. Zranění se nestala v důsledku boje, ale kvůli únavě a nepozornosti.

³²⁵ Tamtéž. s. 2/33.

³²⁶ Tamtéž. s. 2/33.

³²⁷ Tamtéž. s. 7/38.

hlídku ke složení zbraní, načež započala přestřelka. Prakticky ihned byl smrtelně raněn velitel Novotný, zbylí členové se bránili palbou z osobních zbraní. Po asi 5 minutách se banderovci stáhli, patrně v důsledku obavy před obklíčením, neboť hluk palby se rozléhal do okolí a Burlaka si byl vědom, že posilové jednotky se musí nacházet v blízkém okolí.³²⁸

Jím vedené oddíly přenocovaly v blízkém lese a 20. srpna se pohybovaly jihovýchodně Krasňan, odkud pozorovaly obranná postavení 2. praporu, konkrétně 3. roty v okolí zmíněné obce. Musely se vyhybat několika hlídkám 1. praporu prohledávajícím oblast.³²⁹ Téhož dne nařídilo velitelství Teplice 2. praporu přemístit 3. rotu z Krasňan na linii Varín-Strečno, jižně Krasňan. Styčný důstojník před doručením rozkazu kpt. Sehrigovi sdělil nařízení nejprve (patrně s dobrými úmysly) veliteli 3. roty, který neprodleně začal soustřeďovat útvar k odjezdu. Kpt. Sehrig rozkaz obdržel v 19:00 a po konzultaci s velitelstvím Teplice bylo zjištěno, že došlo k omylu a přemístit se měla 1. rota dislokovaná severovýchodně v Belé. 3. rota se tak v průběhu večera navrátila do postavení v okolí Krasňan.³³⁰ Pozice přemísťující se 1. roty zaujaly útvary praporu Safír, které však nebyly dostatečně početné, proto kpt. Sehrig nařídil zanechat jednu četvu na místě a přidělil jí i tři tanky M5 Stuart roty Vlk³³¹, jimiž disponoval.

Poněvadž linie u Krasňan byla opětovně zaujata až po setmění, domníval se Burlaka, že tudy bez obtíží překročí obranné pásmo a bude moci pokračovat dále na západ. Ve 22:00 nařídil postup své pětaticetičlenné skupiny rozdělené na 3 roje do oblasti Krasňany-Stráža, kam dorazil před půlnocí 20. srpna. Hlídky 3. roty 2. praporu uslyšely postupující sotňu a po zvolání „Kdo je?“ vystřelily světlice a zahájily palbu. Na předsunutém postavení ručními zbraněmi, granáty a kulometem se bránili stržm. Tomáš Dvořák, František Morávek, Josef Gal, Josef Gotzman a Vojtěch Pytlíček. Z okolí brzy zahájily palbu i další kulomety a samopaly 3. roty, čímž se podařilo Burlakovu skupinu znehybnit a zabránit překonání linie obrany. Kpt. Sehrig se tou dobou nacházel ve Varíně u 2. roty, cca 2 km od Krasňan. Po vyrozumění nařídil přesunout své tři tanky z Belé, cca 3 km severovýchodně bojiště, k Dolné Tížině, aby zabránil banderovcům zamířit na sever a pokusit se o proniknutí oslabené linie u Belé.³³² Banderovci ustoupili jihovýchodně k Dolné Tížině, kde však narazili na další postavení 2. praporu, navíc se z tohoto směru přiblížily tanky, každý posílený dvěma samopalníky od 4. roty.³³³ Skupina se rozpadla na 2 části (6 a 12 mužů) a jednotlivce.

³²⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 25. Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 4/35-6/37.

³²⁹ Tamtéž. s. 26.

³³⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 1/17-2/18.

³³¹ Nikoli lt vz. 38, jak se někdy mylně uvádí. Viz příloha č. 3.

³³² Tamtéž. s. 2/18-4/20.

³³³ Tamtéž. s. 5/21.

Početnější skupina zamířila na jih, kde narazila na stanový tábor 2. roty 1. praporu, který v těchto dnech vysílal průzkum do Malé Fatry, hlídaný třemi strážmistry, a to Jaroslavem Braborcem, Ladislavem Vondroušem a Ladislavem Patočkou. Ti se ocitli v křížové palbě povstalců a kulometů 2. praporu, ale pozice neopustili a při vlastní obraně zastřelili dva banderovce. Pod takto těžkou palbou nepřítel po jednotlivcích zmizel v lese.³³⁴ Střetnutí trvalo necelou hodinu a na bojišti zůstali jeden raněný a 4 usmrcení banderovci, 3 ranění příslušníci SNB a mrtvý stržm. Ladislav Patočka, jenž se sám pokusil ustupujícího nepřítele pronásledovat a při této akci utrpěl průstřel zad. Nebylo však možno určit, zda-li šlo o kulku vypálenou nepřítelem nebo příslušníky SNB.³³⁵ Později téže noci byli v prostoru 3. roty spatřeni 3 nebo 4 neznámí muži, pravděpodobně dezorientovaní banderovci, kteří se po vystřelení osvětlovacích raket ihned stáhli. Burlaka v lese shromáždil z původních 35 pouze 18 příslušníků a oznámil jim, že již nadále netvoří vojenskou jednotku a chtěli se vzdát, nechť vyčkají do rána na okraji lesa.³³⁶ Následně Burlaka se 6 muži a Olgou Chanas (zvaná Ofélie) zamířil obloukem k Jedlovíně, cca 5 km jihovýchodně Krasňan.

Ráno 21. srpna 1. prapor vyslal další průzkum. Hlídka 3. roty s pátračem Miloslavem Klicperou postupovala ve směru kóta 1146-kóta 1199-kóta 1468 Suchý, kde měla navázat spojení s 2. rotou. Zhruba v 6:10 Klicpera spatřil muže v čs. uniformě a zvolal „Stůj! Kdo tam? Nestřílej! Tady SNB!“. Oslovený sebou trhl, skryl se a zahájil palbu. Klicpera zasažen 8 ranami na místě zemřel. Útvary 2/3 a 3/3 zahájily pronásledování, jak se později ukázalo čtyřčlenné bandy, ale té se podařilo zmizet.³³⁷ Během dne tato skupina narazila na Burlaku a jeho doprovod mířící na severozápad k osadě Jánošíkovo, v níž získali potraviny a nedaleko též přenocovali.³³⁸ 2. prapor konal 22. srpna průzkum v blízkosti obkličovací linie. 2. rota při této činnosti získala jednoho zajatce, jenž se dobrovolně vzdal. Ve dnech 23. a 24. srpna provedl div. gen. Michal Širica, náčelník 4. oblasti, inspekci jednotek skupiny Teplice. Po obhlídce pozic a hlášení útvarů konstatoval, že s nasazením skupiny lze vyslovit úplnou spokojenost.

Velení dále zužovalo linii obklíčení a některé jednotky zamýšlelo stáhnout. 1. prapor tak obdržel rozkaz převzít dřívější postavení útvaru Tygr a pozice 1. praporu měl převzít 2. prapor. Tento rozkaz zajímavě okomentoval autor bojového deníku 1. praporu slovy: „...*Podle rozkazu velitelství Teplice, zaujme útvar Javor, do 24:00 hod. dne 25.8.1947, postavení jednotky Tygr, která jede z boje proti Benderovcům na parádu do Turčianského Svätého Martina. Jednotky Javoru byly*

³³⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 26-27.

³³⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 4/20.

³³⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 27.

³³⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 9/40.

³³⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 28.

*již soustředěny a přesunovaly se, když v nočních hodinách přišel rozkaz, k němuž dal popud jistě někdo, komu skutečně záleží na bezpečnost a klidu v naší republice: Jednotka Tygr na parádu nejede a naše jednotky se vrací do svých posic.*³³⁹ 26. srpna 1. prapor obdržel rozkaz k přesunu na pozice Hrádok-Sučany-směr Ráztocký mlýn, jihovýchodně Krasňan. Téhož dne podnikly 1. četa 4. roty 2. praporu a 2. rota 1. praporu společnou akci v lese u hájovny v dolině Kúr. V samotě byli zajištěni tři banderovci, kteří se bez boje vzdali.³⁴⁰ Poslední úprava obklíčení proběhla 28. srpna, kdy velitelství Teplice nařídilo 2. praporu zaujmout postavení Dolní Tižiná-Strečno-Dvor na kopci. 29. srpna prapor Srnec nahradil 2. prapor SNB a ten v následujících dvou dnech vyrazil na průzkum terénu. Následně se vrátil do výchozích pozic. Od 29. srpna do 2. září prapory SNB držely pozice a v omezeném množství vysílaly hlídky. Z východu od 14. srpna pročesávaly terén útvary Orel, Jestřáb a Sup a na křídlech v obranných postaveních zůstávaly Lev, Srnec, Rys a Kamzík. K 28. srpnu obklíčený prostor činil už pouze 40 km², tedy 12 % původního rozsahu.³⁴¹ Množila se hlášení o přepadených obcích a samotách ve středním Slovensku, z čehož bylo patrné, že některým skupinám se podařilo z obklíčení uniknout.³⁴²

Velitelství Teplice dále v obklíčeném prostoru nasadilo agenty provokatéry převlečené za místní obyvatele a snažilo se banderovce vylákat na místa vhodná k jejich zajetí. Ve dnech 22. až 31. srpna Burlakova skupina tábořila v lesích pod Malým Kriváněm. Potraviny získávala z lesa a polí. Koncem měsíce začalo pršet a další pobyt v lesích bez vybudovaných přístřešků nemohla dále prodlužovat. V noci z 31. srpna na 1. září se skupina přesunula do seníku severovýchodně Kľačan³⁴³, kde setrvala celý den. Jejich přítomnost však nezůstala skryta místním a jistý Váňa hlásil jejich přítomnost na velitelství Safíru. Ve 20:00 zamířili banderovci k blízkému Belskému potoku, kde se chtěli umýt a vykonat potřebu. Než tak však mohli učinit, spatřili dvě vojenské hlídky, které na ně zahájily palbu a povstalci se museli stáhnout podél toku potoka směrem k Jánošíkovu. V seníku Burlaka zanechal své vybavení a osobní tašku³⁴⁴, kterou však jeden z vojáků jednotky Safír ukradl a dané předměty se již nepodařilo vypátrat.³⁴⁵ Po této události Burlaka dospěl k závěru, že za dané situace nemá jiné východisko než se vzdát čs. úřadům s jedinou podmínkou, a to že nebudou vydáni polské straně. Do Jánošíkova vyslal Ofélii s instrukcemi, aby vyhledala kteroukoli

³³⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 11/42.

³⁴⁰ Tamtéž. s. 13/44.

³⁴¹ Fiala J., Zpráva o akci B. s. 152.

³⁴² Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 12/43-16/47.

³⁴³ Dnes Turčianské Kľačany.

³⁴⁴ Včetně fotoaparátu s fotografiemi z dění v Polsku a ČSR, válečné kroniky sotně, zápisů ze schůzek s politickým činovníkem OUN-západ atd.

³⁴⁵ Tamtéž. s. 1/48.

vojenskou jednotku a s některým důstojníkem smluvila místo a čas, kde přejdou do zajetí.³⁴⁶ Ofélie na cestě potkala lesního dělníka Ilčuka, který údajně ihned poznal, že patří k UPA a podívoval se, proč ještě není na opačné straně Váhu. Ofélie se s ním vrátila ke zbytku skupiny, kde jim Ilčuk navrhl překonat Váh s tvrzením, že není obsazen vojskem a již takto přepravil jiné povstalce.³⁴⁷ Burlaka dle vlastních slov byl rozhodnut se vzdát, přesto ale odešel do blízké chaty a vyslal Ofélii přes řeku, načež tvrdil, že obdržela stejné instrukce jako dříve před cestou do Jánošíkova.³⁴⁸ Dle J. Fialy Ilčuk mezitím předal zprávu na velitelství praporu Tygr, kde ji však nepochopitelně vzali jen na lehkou váhu. Řízení se ujali nižší důstojníci a s pomocí dobrovolníků (především týlového personálu jednotky) zaujali pozice na břehu řeky. Když Ofélie nastoupila s Ilčukem na vor a odrazili od břehu, byla vystřelena raketa, z čehož Burlaka usoudil, že se jednalo o past, jak předpokládal. V chatě odevzdal zbraně a vyčkal s ostatními na příchod vojáků, jenž dorazili za 15 minut.³⁴⁹ Stalo se tak 3. září 1947 ve 23:15.³⁵⁰

Mimo sotně Burlaky a Hromenka se pokusily na západ probít i trosky dalších zničených sotní spadajících pod UPA-západ. Největší z nich byla skupina „Bryl“³⁵¹ příslušející k VO-2 „Bug“ operující na sovětské Ukrajině. Sotňa byla rozbita 28. června 1947 u polsko-sovětské hranice v bojích s polskou armádou, při kterých padl i velitel sotně Jaroslav Hamela „Bryl“. Sotňa se následně rozpadla na několik menších jednotek, z nichž dvě zhruba patnáctičlenné skupiny se pokusily projít na západ. Hranice do ČSR překročily 28. srpna u Bardejova. Další osud příslušníků je nejasný. Dle rozpravy v bezpečnostním výboru Ústavodárného národního shromáždění z 25. září se podařilo 6 členů včetně jedné ženy zajmout. Zbytek patrně prošel. Na území ČSR se dále objevily ještě několikačlenné skupiny z rozprášených nebo zrušených sotní či jednotek Stach, Mir, Chrin, Mar a Bir. Jejich další osud však není znám.

2.4.3 Přejít pluku na hraniční službu a jeho likvidace

Rozbitím sotně Burlaky fakticky skončila nejdůležitější fáze nasazení pluku. V obkličovacím postavení u Malé Fatry zůstaly prapory do 5. září 1947 a následně byly přesouvány dle potřeb velitelství Teplice. Po celou dobu operací směřujících k likvidaci Burlaky se objevovaly zprávy z východního a následně i středního Slovenska o dalších skupinkách banderovců trousících se na

³⁴⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelským*. s. 29.

³⁴⁷ Tamtéž. s. 29.

³⁴⁸ Tamtéž. s. 29-30.

³⁴⁹ Tamtéž. s. 30.

³⁵⁰ Fiala J., *Zpráva o akci B*. s. 155-156.

³⁵¹ V ukrajinštině „Бриль“, čemuž odpovídá český přepis „Bryl“ a slovenský přepis „Bril“. V čs. pramenech tato skupina bývá nazývána „Bryll“, „Bril“ nebo „Brill“.

západ. Jednalo se o trosky sotní rozbitých v Polsku, jejichž velikost nepřesahovala 10 mužů, avšak nelze vyloučit, že příležitostně docházelo k jejich slučování ve větší celky. K potlačení těchto skupin velitelství Teplice přesunulo 1. prapor k 6. září do prostoru východně Banské Bystrice, kde zaujal postavení na linii Brezno nad Hronom-Čierný Balog-Sihla.³⁵² 2. prapor se k 7. září rozmístil v okolí Kráľovy Lehoty.

Téhož dne po hlášení výskytu 4 banderovců u vrchu Vepor 1. prapor vysílal průzkum do oblasti toku Čierného Hronu, kde průzkumná četa navázala kontakt s jednotkou Safíru. Společně poté podnikly akci do prostoru kóty 1201 Blata, kde ráno narazili na tlupu o 5 členech, pravděpodobně ze sotně Burlaky. 1 banderovec byl zastřelen a odpoledne východně Blat se podařilo dalšího zajmout.³⁵³ Téhož dne v úseku útvaru 3/3 vypukl lesní požár, na jehož úspěšném hašení se četa podílela. V dalších dnech 1. prapor vysílal další hlídky ke stíhání malých skupin v prostoru východně Brezna, avšak bez hmatatelných výsledků. V noci 9. září došlo k přestřelce vojáků s banderovci, kteří se rozutekli. O den později odpoledne sedmičlenná hlídka 1. roty u Dobroče zpozorovala 6 osob maskovaných za dřevorubce, z toho jednu ženu. Útvar se chystal banderovce obklíčit a zajmout, k čemuž však nedošlo, poněvadž z Dobroče přicházela žena s dítětem, s níž se banderovci dali do řeči. V té chvíli velitel hlídky zvolal „*Ruky do gury!*“. Skupina bleskově zaujala postavení za ženou s dítětem směrem od hlídky, čímž hlídce znemožnila okamžitou palbu. Příslušníci SNB se přesunuli do obranného postavení, odkud započala přestřelka, při níž dva banderovci padli. Zbylým Ukrajincům se podařilo pod krycí palbou jednoho z nich ustoupit za cenu dalších dvou raněných.³⁵⁴ Prapor vyslal za skupinou další stíhací jednotky, nalézt banderovce se jim však nepodařilo. Spolupracující jednotka Safír ustoupivší banderovce vypátrala a 11. září je dostihla u hájovny Krupka, východně Sihly, a celou skupinu zajala. Jednalo se o zbytky tlupy „Chersonyč“, která samostatně přešla hranici z Polska.³⁵⁵ Téhož dne se u 1. praporu konala inspekce MNO s uspokojivými výsledky. V dalších dnech prapor vysílal další hlídky a na linii obrany několikrát pátil po neznámých osobách, avšak bezvýsledně. 14. září 1947 mužstvo 1. praporu uctilo památku Tomáše Garigua Masaryka a zároveň podalo rezoluci požadující milionářskou daň. Část útvaru se zúčastnila partyzánské manifestace v Brezně.³⁵⁶

2. prapor v období od 7. do 10. září konal průzkumnou činnost. 6. rota vysílala 10. září průzkum v síle 30 mužů k hoře Glean, kde narazila na bandu UPA. V 15:00 dorazilo hlášení na

³⁵² Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-5. *Válečný deník útvaru 8178*. s. 4/65.

³⁵³ Tamtéž. s. 6/67.

³⁵⁴ Tamtéž. s. 7/67.

³⁵⁵ Tamtéž. s. 8/68.

³⁵⁶ Tamtéž. s. 9/69.

velitelství praporu. Kpt. Sehrig, vzhledem k únavě celého praporu, vyzval dobrovolníky k dalšímu průzkumu. V 16:00 vyrazila padesátičlenná jednotka k vrchu Glean. Akce byla ukončena ve 20:00 bez výsledku a domněle veškeré mužstvo se vrátilo do výchozích pozic. 11. září v 8:00 však útvar 6/2 hlásil, že mu schází 2 příslušníci, a to stržm. Jaroslav Salaš a Jiří Čadík. Ve stejnou dobu na velitelství praporu hlásil místní dřevorubec z Malužiné, že pod vrchem Gleanu našel 2 mrtvoly. Kpt. Sehrig nařídil další průzkum, který osobně vedl a v udaném prostoru hlídka našla 3 padlé banderovce, mrtvého Salaše a vyčerpaného Čadíka jdoucího průzkumu vstříc.³⁵⁷ Kpt. Sehrig po návratu a krátkém zotavení vyslechl stržm. Čadíka, který udal, že při průzkumu 10. září spolu se stržm. Salašem z důvodu terénní překážky byli nuceni uhnout ze směru postupu a tímto ztratili spojení s četou. Tou dobou se již stmívalo a rozhodli se, že se vrátí zpět dolinou mezi kótami 1177 a 1222. Při cestě uslyšeli šramot a polský hovor, načež se skryli za padlou kládou a zahájili palbu. Čadík spotřeboval všechnu municí a poněvadž zaznamenal podezřelé zvuky větší skupiny osob, neodvažoval se hnout a domníval se, že Salaš činí totéž. Když hluk ustal, připlížil se k Salašovi a zjistil, že mu již nebylo pomoci. Poté až do rána vyčerpan ležel v lese a čekal na příchod hlídky.³⁵⁸ 12. září se v Malužiné konal vojenský pohřeb J. Salaše, jehož se zúčastnili i místní občané a 2. prapor tak po dlouhé době mohl konstatovat dobrou spolupráci se slovenským obyvatelstvem. Jaroslav Salaš byl posledním příslušníkem pluku SNB, jenž padl v boji s banderovci. Další dny se u útvaru nesly v duchu strážní služby a průzkumu. V této době se u celého pluku, zejména však u 3. praporu „Dub“ objevily problémy s alkoholismem, které velení pluku prozatím řešilo pouze mírně.

19. září velitelství Teplice dospělo k závěru, že všechny větší útvary banderovců na území Slovenska již byly zlikvidovány a žádné další se neobjeví. Tento závěr byl potvrzen 23. září, kdy se podařilo stanici SNB Zakčín u České Lípy zadržet kurýry OUN Jana Lvičského „Arkadije“ a Kazimira Konopelského „Pimstu“ s dopisy od zástupce providnyka vojenského oblasti 6 „San“ Orlana, v nichž Orlan vedení v Mnichově oznamoval, že odeslal na západ kureň Burlaky včetně sotní Hromenka a Brodyče a dále též upozornil, že by se mohly pokusit projít jednotky z javorivského rajonu, Ilovská oblast, infiltrované sovětskou tajnou službou.³⁵⁹ Z vývoje situace na hranicích a dle zpráv z Polska a SSSR však vyplývalo, že u hranic se tou dobou již delší dobu větší útvary UPA nevyskytovaly. Gen. Nosko tak rozhodl odeslat prapory Lev a Tygr k domovským útvarům a další přeměrovat k ostraze pohraničí.³⁶⁰ Ke službě na hranici se svým složením a výcvikem pochopitelně nejvíce hodil pluk SNB Slovensko. Pluk mezitím konal další průzkumy v

³⁵⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*, s. 10/26-11/27.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 11/27.

³⁵⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Situace banderovců a provedená protiopatření ke dni 29.9.1947*.

³⁶⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Akce proti banderovcům – použití jednotek záložníků partyzánů*.

prostoru jihovýchodně Brezna, ale do střetu s nepřítelem se již nedostal. 23.-25. září tak všechny prapory obdržely rozkaz soustředit mužstvo a připravit se k transportu. Jako poslední odjížděl na východ 1. prapor, v jehož úseku byly stále hlášeny banderovské skupiny a na rozkaz velitelství Teplice vysílal ještě několik dní průzkum. Aniž by se některou z nich podařilo vypátrat či zneškodnit, obdržel 29. září³⁶¹ rozkaz k přesunu stejně jako zbylé útvary pluku. 1. a 3. prapor podle nové organizace přešly zpět v podřízenost 10. divize v Košicích a zaujaly postavení na východním Slovensku, zatímco 2. prapor zůstal v podřízenosti 2. divize v Banské Bystrici a rozkazy mu určovaly novou dislokaci na západě a ve středu Slovenska.³⁶² Sestava praporu po reorganizaci od 1. října 1947 vypadala následovně:

Velitelství pluku: Poprad

velitelství 1. praporu „Javor“: Prešov

1. rota: Ulič

1. četa: Nová Sedlica
2. četa: Runina
3. četa: Ruská
4. četa: Zvala

2. rota: Koškovce

1. četa: Vyšná Jablonka
2. četa: Világ³⁶³
3. četa: Čabalovce

3. rota: Medzilaborce

1. četa: Palota
2. četa: Kalinov
3. četa: Habura
4. četa: Čertižné

velitelství 3. praporu „Dub“: Prešov

9. rota: Stará Ľubovňa

1. četa: Mníšek nad Popradom
2. četa: Malý Lipník
3. četa: Folkvar

10. rota: Gerlachov

1. četa: Gaboltov
2. četa: Malcov
3. četa: Čirč

³⁶¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Výpis z válečného deníku – předložení*. s. 3.

Pozn. Autorem válečného deníku 1. praporu „Javor“ byl osvětový důstojník této jednotky stržm. Vladimír Strygl, který 20.9.1947 obdržel rozkaz k návratu na kmenové velitelství a válečný deník tak v ucelené podobě končí tímto dnem. Deník dále nepokračuje ve formě ucelených záznamů celého praporu, ale pouze jednotlivých rot.

³⁶² Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. *Pluk SNB Slovensko – podřízenost*.

³⁶³ Dnes Svetlice.

11. rota: Zborov

1. četa: Nižná Polianka
2. četa: Becherov
3. četa: Stebník

13. rota: Spišská Belá

1. četa: Javorina
2. četa: Spišské Hanušovce
3. četa: Smerdžonka
4. četa: Starý Smokovec

12. rota: Ladomírová

1. četa: Vyšný Komárník
2. četa: Vápeník
3. četa: Roztoky

velitelství 2. praporu „Osyka“: Dolný Kubín**4. rota: Trstená**

1. četa: Oravice
2. četa: Hladovka
3. četa: Zuberec
4. četa: Trstená

5. rota: Námestovo

1. četa: Bobrov
2. četa: Polhora
3. četa: Veselé
4. četa: Rabčice

6. rota: Lokca

1. četa: Novot'
2. četa: Oravská Lesná
3. četa: Mútné

7. rota: Čadca

1. četa: Nová Bystrica
2. četa: Oščadnica
3. četa: Skalité
4. četa: Klubina

8. rota: Liptovský Mikuláš

1. četa: Bobrovec
2. četa: Pribylina³⁶⁴

Přesun provázely notorické problémy s vozidly.³⁶⁵ Že pomalý transport negativně ovlivnil morálku mužstva, nejlépe ilustruje epizoda z nádraží v Popradu, kde se příslušník 2. praporu chlubil svou soukromou pistolí tak nešťastně, že vystřelila a projektil vážně zranil dva další strážmistry.³⁶⁶ Celý pluk zaujal postavení od Ruské na jihovýchodní hranici Slovenska se sovětskou Ukrajinou až po

³⁶⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. „SNB-útvár 9168 „Slovensko“ - sestava“

Pozn. Prapory jsou uvedeny v pořadí 1-3-2 z toho důvodu, že takto navazovaly na postavení sousedních útvarů.

³⁶⁵ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka*. s. 15/31.

³⁶⁶ Tamtéž. s. 15/31.

Čadcu na hranicích se zemí Moravskoslezskou. Celá tato linie na délku měří více než 600 km, tzn., že na 1 km mohl pluk nasadit pouze 2-3 muže, včetně týlových útvarů, což i se započtením jednotek FS a NB na uzavření hranice stačit nemohlo. Úkol pluku tak v danou dobu zněl především chránit pohraniční obce před loupeživými nájezdy z Polska a SSSR (které v této době již byly více dílem polských, popř. jiných rabujících skupin než banderovců) a případné skupinky UPA zahánět a pronásledovat mimo obydlené lokality. Fakticky lze říci, že reorganizací a realokací pluku do těchto postavení přímé nasazení proti banderovcům skončilo a prapor konal již běžnou pohraniční službu.

Zahájení střežení hranic hlásilo velení pluku od 5. října 1947.³⁶⁷ Lokality, do nichž byly přesunuty 1. a 3. prapor, se nacházely ve velmi bídém stavu, především v důsledku válečných operací. Hrozby v nových dislokacích nepřicházelo primárně od nepřítele, ale spíše od přírodních nástrah, počasí a nášlapných min, které doposud nebyly odstraněny.³⁶⁸ Od 5. do 12. října 1. prapor uzpůsoboval pozice dlouhodobému pobytu v náročném terénu, navíc brzy již v zimních podmínkách, poněvadž sníh napadl již v půli října. Téhož roku 1. a 3. prapor konaly pouze strážní a osvětovou činnost. K žádné přestřelce v úseku nedošlo.³⁶⁹ 6. října 1947 užila zbraň hlídka 2. praporu u obce Novot, nikoli však proti banderovcům, ale proti polským pašerákům, kteří se následně vzdali a byli předáni stanici NB v Námestově.³⁷⁰ Obdobná situace nastala 10. října u Hladovky, která skončila zraněním dvou Poláků (muže a ženy) z Jablonky, severně Hladovky.³⁷¹ Téhož dne zadržela 7. rota údajného vlasovce Ivana Korsina v Riečnici, kam si přišel pro munici.³⁷² Bližší informace k tomuto případu se však v materiálech pluku nenacházejí. Další polští pašeráci byli zadrženi 15. října u Trstené. V této době již pluk hlásil, že v pohraničí se více než banderovci objevují pašeráci a jiné elementy, výlučně polské a slovenské národnosti, které se svou činností pouze snaží navodit dojem banderovců.³⁷³ 20. října 1947 byl 2. prapor naposledy reorganizován a zaujal postavení rot v Dolní Kubín-Námestovo-Lokca-Čadca-Liptovský Svätý Mikuláš. 28. října 1947 se útvar zúčastnil přehlídek v různých městech na oslavu vzniku ČSR. 21. listopadu 1947 pluk utrpěl poslední ztrátu na životě, a to npor. Nováka, jenž při rozvážení proviantu a výstroje při cestě ze Svätého Petra do Vavrišova havaroval v důsledku poruchy světel na náledí a na místě zemřel. Ve voze byli zraněni další 4 příslušníci pluku.³⁷⁴ V listopadu došlo též k poslední změně na velitelských místech, když se

³⁶⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Zaujetí sestavy jednotek SNB-útvary Slovensko-hlášení.*

³⁶⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Výpis z válečného deníku – předložení.* s. 3.

³⁶⁹ Tamtéž. s. 1-14.

³⁷⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Válečný deník Osyka.* s. 17/33.

³⁷¹ Tamtéž. s. 18/34.

³⁷² Tamtéž. s. 18/34.

³⁷³ Tamtéž. s. 20/36.

³⁷⁴ Tamtéž. s. 25/41.

po převelení mjr. Dudy stal velitelem pluku mjr. Malý.³⁷⁵

S příchodem roku 1948 se stav v pohraničí příliš neměnil. Od 1. ledna 1948 až do likvidace pluku bylo zaznamenáno méně než 30 případů narušení státní hranice osobami nebo skupinami, u nichž existovalo důvodné podezření, že se jedná o banderovce.³⁷⁶ Z těchto případů však pouze 7 připadalo na měsíce leden, únor a březen. V dubnu se již pluk SNB nacházel v likvidaci. Vzhledem ke stavu pohraničí, v němž se již žádné větší banderovské skupiny nevyskytovaly, velení postupně redukovalo stav mužstva, nicméně jádro pluku stále ponechávalo, již bez zjevné příčiny, na Slovensku. Patrně tak činilo z toho důvodu, aby útvary SNB 9600 nadále nebyly příliš nápadné pro nekomunistické politické spektrum, k jehož likvidaci se čs. komunisté intenzivně připravovali. Definitivní konec pluku SNB „Slovensko“ nastal 2. března 1948, kdy III. odbor MV vzhledem ke splnění povinností při potírání UPA a střežení slovensko-sovětsko-polské hranice rozhodl o jeho postupné likvidaci k 16. dubnu 1948.³⁷⁷ Část příslušníků přešla do nově vzniklého praporu SNB „Tygr“ a většina se vrátila do domovských posádek v Čechách a na Moravě.

Pluk z počtu 1.000, později 1.500 mužů utrpěl následující ztráty:

- 1) 5 mrtvých v důsledku boje
- 2) 5 mrtvých v důsledku nehod
- 3) 6 středně a těžce raněných v boji
- 4) 31 raněných mimo bojovou činnost

Při výkonu služby útvar SNB zneškodnil z cca 200 banderovců³⁷⁸ sotní Burlaky a Hromenka 15 mrtvých a 25 zajatých.³⁷⁹ Celkové banderovské ztráty do konce listopadu 1947 činily 61 mrtvých a 260 zajatých v Čechách, na Moravě a na Slovensku.³⁸⁰ Vjatrovyč udává, že probít se do Německa v letech 1947-1950 dokázalo 300 příslušníků UPA a OUN, což znamená, že přejít se podařilo zhruba 40 % banderovců.³⁸¹

Samotný pluk SNB „Slovensko“ byl hodnocen nadřízenými i vlastními veliteli v porovnání

³⁷⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond Osobní personální spisy. 2070/11. *Životopis*.

³⁷⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Přehled o bandách UPA a jejich činnosti za dobu od 1.1.1948 do 30.4.1948*.

³⁷⁷ Muzeum Policie České republiky. VI-D-13. „SNB-útvary 9168 „Slovensko“-likvidace.

³⁷⁸ В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. s. 106.

Pozn. Počet 277 mužů udaný Vjatrovyčem zahrnuje i zhruba osmdesátičlennou sotňu Brodyče. Do těchto čísel nejsou a ani nemohou být zahrnuty všechny banderovské skupiny snažící se projít na západ vzhledem k jejich neznámému počtu a velikosti. Obecně se udává celkové množství kolem 500 mužů a žen.

³⁷⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. „Statistika akcí proti Benderovcům.“

Pozn. Dokument obsahuje údaj pouze 4 mrtvých v důsledku bojových akcí, poněvadž v této statistice ještě nebyla zahrnuta smrt strážm. Salaše.

³⁸⁰ В'ятрович В., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. s. 124.

Pozn. Tyto údaje se vztahují na všechny skupiny UPA, které se v ČSR objevily.

³⁸¹ Tamtéž s. 122-124.

s ostatními českými a slovenskými jednotkami velmi dobře. Největší výtky směřovaly proti nízkému stupni výcviku, především v orientaci v terénu a ovládání zbraní, dále poté proti občasnému porušování kázně, popř. opilství, nicméně tento problém se týkal i jiných jednotek. Velké kritice bylo podrobena materiální zabezpečení pluku, které však plynulo z celkové hospodářské situace země, ale též z ignorování rozkazů hlavního velitelství SNB, dle nichž měl pluk obdržet od určených jednotek výstroj v nejlepším stavu. Byly zaznamenány i takové případy, kdy si důstojníci vyhlédli provozuschopné vozidlo, ale druhý den ráno při termínu vyzvednutí zjistili, že pneumatiky a další součástky neodpovídaly stavu z předešlého dne a někdo (z logiky věci buď vedoucí vozového parku, nebo velitel jednotky) nařídil je vyměnit za opotřebované.³⁸²

³⁸² Muzeum Policie České republiky. VI-D-9. *Banderovci – přehled o činnosti*.

3. Zpravodajská a politická činnost pluku SNB „Slovensko“

Nasazení pluku na Slovensku nezahrnovalo pouze ostrahu hranic a boje s banderovci, ale též politickou agitaci na civilní obyvatelstvo a zpravodajství vůči němu a dokonce i proti vojenským útvarům a samotným příslušníkům pluku včetně velitelů. Tato činnost měla zůstat před demokratickými stranami a nekomunistickými příslušníky utajena a týkala se výhradně členů pluku organizovaných v KSČ.³⁸³ Započato bylo ihned, jakmile prapory vyjely z nádraží v Hradci Králové a Olomouci. Tzv. zpravodajská hlášení byla na velitelství útvaru 9600 zasílána v různých intervalech, nejčastěji desetidenních, patnáctidenních a později měsíčních, což souviselo s konečnou dislokací pluku na hranicích a tedy konstatování víceméně obdobných zpráv, jež nebylo nutno zpracovávat tak často jako v době manévrování pluku po východním a středním Slovensku.

Zpravodajství pluku celkově zahrnovalo shromažďování poznatků o:

- 1) Politické situaci
- 2) Politických stranách
- 3) Obyvatelstvu
- 4) Kněžích
- 5) Úřadech
- 6) Bezpečnosti
- 7) Zemědělství a lesnictví
- 8) Průmyslu, řemeslech a živnostech
- 9) Dopravě
- 10) Jiné³⁸⁴

3.1 Civilní zpravodajství

Sbírka hlášení sice není kompletní³⁸⁵, poskytuje však poměrně ucelený obraz o politických a místních poměrech navštívených obcí, především prizmatem KSČ. Za účelem plánovaného převzetí moci komunisty byly shromažďovány poznatky proti všem potencionálním oponentům budoucího režimu, zejména proti nekomunistickým stranám a tzv. reakci, včetně jmen a adres funkcionářů. Politické zpravodajství jako takové bylo zaměřeno zejména proti DS, poněvadž zbývající dvě

³⁸³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. *Členové bezpečnostního výboru zájezd k pohr. pluku „Slovensko“*. s. 2.

³⁸⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. *Souhrn zpravodajských hlášení ze doby od 1. do 10. července 1947*. Pozn. Struktura uvedená zde odpovídá struktuře tohoto dokumentu i všech následujících.

³⁸⁵ Z neznámého důvodu chybí celkové hlášení pluku a praporů za měsíc září 1947. Dále chybí prakticky všechna hlášení vyšších a nižších jednotek za měsíc únor 1948, což patrně souvisí s nasazením 1. a 2. praporu v Praze ke konci února a 3. praporu ve slovenských městech.

nekomunistické strany, Strana práce a Strana slobody, prakticky žádný vliv nezískaly a nebyly tak brány jako akceschopná opozice. V prvních hlášení z transportu a z Prešovska zpravodajci konstatovali, že značným problémem pro ovládnutí Slovenska představovalo hluboká religiozita populace (především římskokatolíci a řeckokatolíci), slabá industrializace a z toho vyplývající nízký poměr levicového dělnictva k celkové populaci, nedokonale provedená očista veřejného života od kolaborantů a představitelů Slovenské republiky z let 1939-1945, nízká úroveň vzdělanosti a tedy informační závislost na úzké vrstvě inteligence, především kněží.³⁸⁶ Terčem kritiky se až na výjimečné případy stávali římskokatolíci a řeckokatolíci kněží, obecně členská základna DS, ne však vždy a všude, slovenská inteligence a německá a maďarská menšina. Naopak vyzdvihována byla „uvědomělá slovenská inteligence“, evangelická menšina a členové KSS.

Značný problém pro obyvatelstvo východních okresů představovala vysoká míra negramotnosti mezi většinovými Rusíny, neexistující kulturní život včetně absence kin, divadel, rozhlasu, koncertů atd. a celkový nezájem o dění mimo vlastní obec. Veškeré informace o státním a mezinárodním dění zprostředkovávaly církve, které z mnoha důvodů stály v opozici proti politice KSČ a KSS, ale nejednou též proti politice sboru pověřenců a čs. vlády. Lze tedy souhlasit s konstatováním důstojníků, že informovanost obyvatelstva byla nejen nízká, ale ještě navíc úmyslně neúplná či dokonce zavádějící.³⁸⁷ V zájmu nestrannosti je však třeba zdůraznit, že informace podávané obyvatelstvu na různých setkáních příslušníky pluku stejně tak nelze považovat za objektivní.

Východní hraniční okresy byly celkově hodnoceny velmi negativně jako jedna z nejzaostalejších oblastí státu, za což však dle mínění SNB mohly z velké míry nejen těžké přírodní podmínky, ale i místní obyvatelstvo neochotou k práci a sklonům k alkoholismu.³⁸⁸ Nejhorší situace panovala v okresech Snina, Humenné a Medzilaborce, tedy v těch, které přímo hraničily s Polskem nebo SSSR. Obyvatelstvo zpočátku vůbec netušilo, proč k nim zavítali „čeští žandáři“. Členové DS se (prozatím bezdůvodně) obávali čistky ve svých řadách a naopak místní výbory KSS byly zklamány, že se jedná pouze o strážní jednotky.³⁸⁹ Šířily se různé fámy a SNB byl zaměňován za německé jednotky, vlasovce a dokonce i za samotné banderovce. Při výjezdech a hlídkách se nejednou stalo, že místní zdravili příslušníky pluku zdviženou pravicí a nacistickým pozdravem případně pozdravem Hlinkových gard.³⁹⁰ Velmi ostře se civilisté vymezovali proti prezidentu

³⁸⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. *Souhrn zpravodajských hlášení ze doby od 1. do 10. července 1947.*

³⁸⁷ Tamtéž.

³⁸⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond 370-30-1. *Zpravodajské přehledy z období listopad 1947 až leden 1948. Dále Zpravodajské hlášení – předložení ze dne 9. října 1947.*

³⁸⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond 370-30-1. *Zpravodajský přehled za období 1.10.-10.10.*

³⁹⁰ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. *Zpravodajské hlášení od 1.7. do 10.7.*

Edvardu Benešovi, jemuž kladli za vinu, že nechal popravit bývalého prezidenta Slovenské republiky Jozefa Tisa, jehož většina rurálních obyvatel Slovenska považovala za nevinného a tedy mučedníka.³⁹¹

Více než o politické problémy se však místní zajímali o dlouhé sucho a z něj pramenící neúrodu, která východ země vzhledem k už tak obtížným přírodním podmínkám postihla silněji než zbytek země. Veřejný život na celém Prešovsku prakticky neexistoval a průmysl pouze v nízké míře dřevozpracující. Příslušnost k politické straně sami členové většinou vnímali jako čistě formální záležitost nebo jako usnadnění kariérního růstu, což dokumentuje masivní přestup straníků DS do KSS v březnu a dubnu 1948.³⁹² Jako potencionální řešení této situace nabízeli zpravodajci výměnu úřednického a duchovního sboru východního Slovenska za české protějšky, což dle jejich názoru mělo vést ke zlepšení kulturní a politické situace této oblasti a zároveň „k názorovému usměrnění“ „vadných úředníků a kněží“ působením „uvědomělého českého obyvatelstva“.³⁹³ Celkově však příslušníci pluku shledávali, že situace se postupně zlepšuje a ve volbách plánovaných na květen 1948 by KSS dosáhla na Prešovsku podstatně lepšího výsledku než v roce 1946.³⁹⁴ Nicméně dle vyjádření některých místních funkcionářů voliči pořádně nevěděli, jak se vůbec hlasuje a někteří vhodili do urn více lístků. Ve vztahu k událostem února 1948 bylo konstatováno, že obyvatelstvo sice projevilo zvýšený zájem o politiku, změny však z větší části kvitovalo a doufalo v brzké zlepšení životní úrovně. Zároveň však stále nedošlo k očištění veřejného života od „reakce“.³⁹⁵

Vzhledem k průběhu protibanderovských operací prvotní působení pluku na samém východě Slovenska trvalo jen krátce. V 2. polovině července prapory operovaly již v národnostně slovenských oblastech, což se odpovídajícím způsobem odrazilo i ve zpravodajství. Slováci v okresech Spišská Nová Ves a Gelnica se stavěli k poválečnému režimu dosti rozporuplně. Obyvatelstvo některých obcí chápalo restauraci ČSR jako katastrofu, jinde byla přijímána vcelku neutrálně až pozitivně.³⁹⁶ I zde se šířily různé fámy, např. že Slovensko bude obsazeno Rudou armádou, že se bojuje o Bratislavu nebo že Češi přijeli odzbrojit Slovenskou armádu. Mezi obyvatelstvem se dále šířily instrukce, že nemá Čechům nic prodávat a nemá s nimi komunikovat.³⁹⁷ Opatrný, a převážně negativní vztah většiny (nikoli převážné) k SNB potažmo čs. vládě jako takové demonstruje událost z Hnilčíku u Spišské Nové vsi: „*V Hnilčíku, kde byl jeden náš útvar ubytován*

³⁹¹ Tamtéž. Pozn. Objevovaly se nápisy „*Ať žije prezident Tiso, Pryč s Benešem, který nadržuje Židům*“ apod.

³⁹² Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. *Souhrn zpravodajských hlášení za měsíce březen a duben 1948.*

³⁹³ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-1. *Situační přehledy za měsíce říjen 1947 až leden 1948.*

³⁹⁴ Tamtéž.

³⁹⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond 307-30-1. *Situační přehled za měsíc březen 1948.*

³⁹⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. *Zpravodajské a situační hlášení od 11. do 20.7.*

³⁹⁷ Tamtéž.

ve státní škole, umývali se někteří příslušníci v potoku a prádlo si sušili na slunci, přičemž se pohybovali v trenýrkách. Na to pak kázal místní farář v kostele, že antikristi běhali kolem školy nazí.³⁹⁸ Tuto událost lze chápat jako reakci na v té době probíhající diskuzi o školské reformě, po jejímž přijetí měly být katolické školy nahrazeny státními. Slováci se mimo nutný styk SNB vyhýbali. Navenek sice vyjadřovali ochotu ke spolupráci, nicméně v praxi panovaly jen chladné vztahy a trpěné pohostinství s jasným podtextem nucené služby vůči ozbrojené moci.

Podobná situace panovala i v oblasti Banské Bystrice, kde zpravodajci sice konstatovali nespokojenost s vedoucími funkcionáři jmenovanými ještě za války. Celkově zde však probíhala hodnotná spolupráce mezi většinovou DS a menšinovou KSS a obnovení ČSR bylo chápáno relativně kladně.³⁹⁹ Tuto skutečnost lze přičíst faktu, že mnoho především mladých lidí odsud jezdilo za sezónní prací do českých zemí a měli tak možnost porovnání. Zlepšila se spolupráce dokonce i s NB poté, co byla vyvrácena fáma, že pluk dorazil proto, aby nahradil všechny příslušníky NB.⁴⁰⁰

Zcela negativního přijetí se pluku dostalo ve východní části okresu Ružomberok, rodném kraji Andreje Hlinky. Bylo zaznamenáno: „V Ružomberoku a v okolí je obyvatelstvo římsko-kat. vyznání, smýšlení čistě hlinkovského a je úplně pod vlivem kněží, kteří v některých místech svého vlivu plně využívají proti čsl. státu.“ Panovala zde až nenávist proti Edvardu Benešovi za neudělení milosti Jozefu Tisovi a velmi negativně byl hodnocen mírný výsledek procesu s protektorátní vládou v komparaci s odsouzením Tisa k smrti.⁴⁰¹ Politicky se kraj klonil většinou k samostatnosti Slovenska a v místech dislokace pluku se objevovaly různé protikomunistické nápisy, např. „Kto verí v Krista, nemôže byť komunista“.⁴⁰² Dále se šířily různé zvěsti, tentokrát že banderovci přišli Slovensko osvobodit od Čechů a komunistů. V severozápadní části okresu Ružomberok, okrese Martin a ve východní části okresu Žilina, ač byly hodnoceny jako značně „reakční a „ľudácké“, si pluk vzhledem k delší dislokaci v době obklíčení Malé Fatry vytvořil solidní pověst. Samo obyvatelstvo k SNB přistupovalo zpočátku s nedůvěrou, ale postupně se vztah civilistů k příslušníkům zlepšoval.⁴⁰³ V celé oblasti ve volbách jasně zvítězila DS a její dominanci se nedařilo narušovat ani několik dělnickým obcím, kde zvítězila KSS. Značnou převahu DS nad KSS v létě 1947 době údajně způsobila i rozšířená fáma, že banderovci komunisty na setkání střílí a ti tak v

³⁹⁸ Tamtéž.

³⁹⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. Zpravodajské a situační hlášení od 21.7. do 31.7.

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. Zpravodajské a situační hlášení od 1. do 10.8.

⁴⁰² Tamtéž.

⁴⁰³ Muzeum Policie České republiky. VI-D-5. Zpravodajské hlášení od 11.8. do 31.8.

celé oblasti hromadně opouštěli stranu.⁴⁰⁴ Konstatována byla i lepší komunikace s církví, když většina farářů na rozdíl od dřívějších vycházela požadavkům pluku vstříc. Našly se i výjimky, jako farář ze Zázrivé, který kázal: „...*Římsko-katolický farář v Dolním Kubíně, jehož jméno nezná, vyhlásil na kazatelně v kostele, že s českými vojáky a žandáry se baví a navazují známosti jen děvčata pochybných pověstí a vyhlásil, že každé děvče, které bude viděno ve společnosti českého vojáka nebo četníka, bude jím dáno do klatby*“.⁴⁰⁵

Samo obyvatelstvo se k banderovcům již stavělo spíše negativně a někteří místní dokonce vyjádřili politování, že si Slovinci neumí pořádek udělat sami. Oblast celkově sice inklinovala spíše k samostatnosti než společnému státu, nicméně v dobrých vzpomínkách se zapsala i Československá republika z let 1918-1939 a obyvatelstvo celkově tak k tehdejšímu politickému uspořádání nemělo větších výhrad.⁴⁰⁶ Osvětoví důstojníci pluku zde mohli dlouhodoběji provádět osvětovou činnost i mimo pluk a po přednáškách, diskuzích a požadavcích na očistu veřejného života civilisté vyjadřovali uspokojení se situací a dokonce provolávali slávu Edvardu Benešovi,⁴⁰⁷ což vzhledem k jeho předchozí až zdrcující kritice ve východních částech státu působí až neuvěřitelně. Před zrušením postavení u Malé Fatry místní změnili názor natolik, že požadovali, aby jednotky zůstaly v dislokacích místo slovenské jednotky Safír, která si mezitím vysloužila pověst alkoholiků. Po vyčišťovacích akcích na středním Slovensku obsadil prapor koncem září 1947 pozice na polských a sovětských hranicích, o nichž bylo již pojednáno výše. Zda-li, případně do jaké míry tyto získané poznatky byly v následujících letech využity, nelze na základě materiálů pluku zodpovědět.

Koncem ledna 1948 velitelství pluku vypracovalo spis i na slovenské kněží, zejména řecko a římskokatolické. Bylo konstatováno, že většina kněží se politicky neangažovala, plnila své povinnosti, nicméně většinově sympatizovali s DS a loajalitu k poválečnému režimu spíše jen předstírali. Vzhledem k předpokládané neochotě nahradit katolické náboženství „vůdčím směrem“ nové doby – komunismem – se přesto řadili mezi reakční živly a bylo doporučeno všechny kněží dehonestovat, podřývat jejich důvěryhodnost a co nejdříve agitačně a politicky podchytit obyvatelstvo ideovou výchovou v duchu lidově demokratického režimu.⁴⁰⁸

Velitelství pluku se podílelo i na rozpoutání protibanderovské tiskové kampaně.⁴⁰⁹ Ta souvisela s „protistátním spiknutím“ „odhaleným“ komunisty na Slovensku v létě a na podzim 1947

⁴⁰⁴ Tamtéž.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ Tamtéž.

⁴⁰⁷ Tamtéž.

⁴⁰⁸ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Kněží na Slovensku, činnost a chování – poznatky*.

⁴⁰⁹ Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Zpráva pro pana ministra*.

a z něj následně vyplývajícího úspěšného pokusu KSS vyřadit DS jako vládní stranu na Slovensku. Nekomunistické strany národní fronty z politického hlediska o banderovce prakticky žádný zájem nejevily a nemínily s nimi jakkoli spolupracovat. V podstatě souhlasily se stanoviskem KSČ a KSS v tom smyslu, že bylo nutno ukrajinské povstalce vůbec nevypustit na území státu, případně je co nejdříve rozprášit a pozatýkat, aby se předešlo zvýšené hospodářské případně jiné kriminalitě. Nekomunistické strany však již nepostrehly další aspekty motivace komunistů, pro něž banderovci na jednu stranu sice znamenali poměrně slabé potencionální riziko ztráty podpory v důsledku rozšíření zpráv o situaci v SSSR a Polsku, ale též jim velký rejdl poskytl záminku k útokům proti DS obviňované ze spolupráce s banderovci, z „reakce“ a z „novoľudáctví“.⁴¹⁰ Ke své vlastní škodě se české nekomunistické strany za DS nepostavily a v podstatě tak odehrály part diváka v předešlé k mocenskému zápasu v únoru 1948.

3.2 Vojenské zpravodajství a nasazení v únoru 1948

Zpravodajství vůči vojenským jednotkám, s nimiž pluk přišel na Slovensku do styku, se týkalo především hodnocení některých velitelů a výkonů podřízených jednotek. Jako takové je již obsaženo v kapitole 3. Za zcela mimořádné lze však označit hlášení velitele pluku mjr. Dudy ústřednímu výboru KSČ, které vzniklo na konci září 1947. Žádná jednotka na Slovensku, vojenská ani SNB nepodléhala politickému velení, nýbrž pouze vojenskému.⁴¹¹ Přesto mjr. Duda zaslal 24. září na ústní vyžádání hlášení obsahující informace o morálce, bojovém nasazením, vztahu k banderovcům a politickému zřízení důstojníků a vojáků rozdělených na českou a slovenskou část.⁴¹² Mjr. Duda konstatoval, že morálka a výkon důstojníků z Čech a Moravy byly uspokojivé, i když na Slovensku museli místo 30 dní zůstat více než 90. Hodnocení slovenských důstojníků vyznělo o poznání hůře. Až na velitele angažované v KSS se chovali „fašisticky“ a odmítali spolupracovat s jednotkami z Čech, případně rozkazy vykonávali otrocky bez přemýšlení, čímž několikrát umožnili nepříteli proniknout obranou. Dokonce bylo konstatováno, že kdyby se slovenští vojáci po překročení hranice sotní Burlaky postavili na odpor či se banderovcům alespoň bez boje nevzdali, sotna by nedisponovala téměř žádnou municí ani použitelnými zbraněmi a nemohla by tak proniknout až na střední Slovensko.⁴¹³

V lednu 1948 projevíli komunističtí poslanci v Ústavodárném národním shromáždění zájem

⁴¹⁰ Tamtéž.

⁴¹¹ V případě pluku SNB „Slovensko“ byla podřízenost následující: velitelství pluku < velitelství Teplice < 2. pěší divize < Zemské vojenské velitelství Bratislava < Generální štáb Praha < Ministerstvo národní obrany.

⁴¹² Muzeum Policie České republiky. VI-D-16. *Čs. armáda na Slovensku zasazená proti bandám UPA – poznatky. K rukám s. gen. taj. R. Slánského.* s. 1.

⁴¹³ Tamtéž. s. 3.

navštívit jednotky dislokované tou dobou již na hranicích. Plánovaná návštěva se měla uskutečnit jako tajné setkání poslanců s komunistickými veliteli a několika gážísty pluku za účelem mocenského nástupu KSČ v SNB.⁴¹⁴ Konání této akce však bylo komplikováno několika faktory. Jako hlavní důvod autor uvádí nestranictví velitele 2. praporu kpt. Sehriga a rotaci mužstva s útvary z Čech a Moravy. Účel cesty z dopisu sice přímo nevyznívá, ale zároveň lze na základě událostí února 1948 předpokládat, že se měl týkat ochoty zakročit v nadcházející vládní krizi na straně KSČ.⁴¹⁵ Zda-li k této návštěvě došlo, nelze na základě archivních materiálů zjistit.

Prameny dále naznačují, že 1. prapor obdržel 19. února 1948 v 17:00, tedy ještě před úplným vypuknutím vládní krize, rozkaz z velitelství SNB útvaru 9600 od plk. Jiříkovského k přesunu do Prahy. Prapor po soustředění odjel z nádraží v Kysaku 22. února v 18:45 a 28. února se účastnil přehlídky na Staroměstském náměstí. Jeho činnost mezi těmito dny nebyla zaznamenávána, jak nařizoval již rozkaz k přesunu do Prahy.⁴¹⁶ Dle kádrového dotazníku velitele pluku mjr. Malého do Prahy odjel ještě 2. prapor. 3. prapor zůstal na Slovensku a dislokoval svoje rotu v Bratislavě, Nitře a Košicích.⁴¹⁷ Lze důvodně předpokládat, že útvary byly připraveny intervenovat v případě vypuknutí nepokojů či povstání proti komunistickému puči. Že se prapor v těchto dnech nenacházel v dislokacích na Slovensku, potvrzuje už pouze rozhovor s tehdy již generálem Miloslavem Dudou v neznámých novinách⁴¹⁸ a zpravodajské hlášení z 4. března 1948, v němž se konstatuje, že útvar 8178 (1. prapor „Javor“) za měsíc únor toto hlášení vypracovat nemohl, poněvadž byl nasazen od 19. února 1948 mimo služební obvod.⁴¹⁹ Karel Kaplan zmiňuje přesun části pluku spolu s dalšími jednotkami útvaru 9600 z Čech a Moravy do Prahy k 22. únoru 1948, přičemž rozkaz k přesunu obdržely 20. února 1948.⁴²⁰ V Praze mělo být ubytováno 1.243 příslušníků SNB útvaru 9600 z Liberce, Litoměřic, Jáchymova, Frýdku, Znojma, Prešova, Humenného a Dolního Kubína plus štáb a dalších 414 mužů zálohy mimo Prahu a okolí.⁴²¹ Z tohoto počtu zhruba 700 gážístů připadalo na pluk SNB Slovensko.

⁴¹⁴ Muzeum Policie České republiky. VI-D-10. Bez nadpisu. Text začíná slovy „Soudruhu veliteli“.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ Muzeum Policie České republiky. VI-D-9. Telegramy, bez nadpisu.

⁴¹⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. Kádrové oddělení při KV KSČ. Dotazník.

⁴¹⁸ „...Soudruzi zůstali na svých místech až do únorových událostí roku 1948, kdy jsem se s většinou z nich setkal opět v Praze.“ Pozn. Výstřižek z neznámých novin. Lze dohledat v Muzeum Policie České republiky v pozůstalostech.

⁴¹⁹ Archiv bezpečnostních složek. 307-30-1. *Situační přehled za měsíc únor 1948 – předložení.*

⁴²⁰ Kaplan K., *Protistátní bezpečnost*. Plus, Praha, 2015. s. 434.

⁴²¹ Tamtéž. s. 439.

3.3 Vyšší důstojníci pluku

Vzhledem k celému průběhu nasazení a činnosti mimo bojové akce považují za vhodné informovat i o životních osudech a politických postojích vyšších důstojníků pluku mjr. Miroslava Dudy, mjr. Františka Čermáka, mjr. Vladimíra Bláhy, kpt. Karla Sehriga a vrchního velitele SNB pplk. Oldřicha Kryštofa.⁴²² Všichni jmenovaní zemřeli až v 2. polovině 20. století a nelze tak získat přístup k matričním záznamům. Rekonstrukce životopisů tak musí být omezena jen do ukončení služebního poměru v bezpečnostních sborech, popř. k pozdějšímu vytěžení materiálů.

František Čermák se narodil 6. června 1912 v Libušíně, okres Slaný. Po vychození obecné školy absolvoval 7 tříd na reálném gymnáziu a složil maturitní zkoušku v Kladně. Poté pracoval jako učitel v menšinových školách, načež roku 1932 nastoupil presenční vojenskou službu u 9. pěšího pluku Karla Havlíčka Borovského. Byl průběžně povyšován, až v březnu 1934 odešel do zálohy jako podporučík pěchoty.⁴²³ Již v červnu téhož roku se však do armády vrátil a po studiích na vojenské akademii v Hranicích na Moravě obdržel v srpnu 1936 hodnost poručíka a v ní sloužil až do okupace Českých zemí u pěšího pluku 38 Mistra Jana Husa.

Po likvidaci Československé armády a rekvalifikaci jej jako obecního tajemníka povolal do Králova Dvora vládní komisař Wilhelm Fischer, kde zůstal až do května 1945. Dle svých slov během okupace ukrýval zbraně a munici a ke konci války zajistil od místních Maďarů (?) další zbraně, které v dubnu 1945 předal partyzánskému oddílu „Beneš“.⁴²⁴ Do odboje se však aktivně nezapojil. Po osvobození ještě v květnu byl povýšen na nadporučíka a o rok později na štábního kapitána pěchoty. Mezitím jej v říjnu 1945 MNO převelelo k 21. pěšímu pluku jako důstojníka v záloze a k pohotovostnímu pluku SNB Praha jako aktivního příslušníka. 25. března 1946 obdržel z ruky Jozifa Broze Tita jugoslávské vyznamenání Orden bratrstva i jedinstva II. reda a 13. dubna 1946 z pověření prezidenta Beneše čs. medaili za zásluhy I. stupně za ocenění odbojové činnosti v Radě tří, účast ve zpravodajské brigádě a za zásluhy na osvobození ČSR.⁴²⁵ V říjnu 1946 dosáhl hodnosti majora SNB a působil na hlavním velitelství SNB. V prosinci se oženil s Jarmilou Babickou, členkou KSČ a údajně příbuznou ministra vnitra Václava Noska.⁴²⁶ Sám se též stal členem KSČ.

V listopadu 1946 obdrželi poslanci Československé strany národně socialistické udání na

⁴²² Hodnosti jsou udávány k roku 1947.

⁴²³ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12 *Kmenový list*.

⁴²⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. *Dotazník o činnosti v domácím odboji*.

⁴²⁵ Tamtéž.

⁴²⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. *Major SNB František Čermák. Hlášení*. s.1-4.

Čermáka, v němž se konstatovalo, že za války se choval nehodně důstojníka čs. armády a byl obviněn, že za války jako tajemník Wilhelma Fischera v Králově Dvoře s okupační mocí spolupracoval nad rámec pracovních povinností. Udání na něj učinil otec jiné zaměstnankyně téhož úřadu, proti níž Čermák po válce svědčil.⁴²⁷ Na popud poslance ČSNS Oty Hory zahájilo MNO vyšetřování⁴²⁸ a lze usuzovat, že v důsledku tohoto obvinění jej velitelství SNB poslalo k PP SNB na Slovensko, kde nejprve vystřídal ve funkci velitele pluku Miroslava Dudu a následně v červenci 1947 se stal jeho zástupcem. Kolaboraci se však nepodařilo prokázat a kárný výbor jej vzhledem ke svědeckým výpovědím obvinění zprostil. Do celé záležitosti ve prospěch Čermáka údajně zasahovala též jeho manželka skrz své konexe.⁴²⁹

Po ukončení protibanderovských operací získal několik dalších vyznamenání a krátce působil jako velitel ve spojovacím učilišti SNB na zámku ve Zbirohu, načež se vrátil zpět na hlavní velitelství SNB. Po jeho zrušení k 1. lednu 1949 nastoupil na MV. Odtud na vlastní žádost odešel k listopadu 1949 ke Sboru vězeňské stráže (SVS) jako zástupce velitele SVS, pplk. Milana Klosse. Již následujícího roku však putoval spolu s mjr. SNB Milošem Zachardou do vazby kvůli obvinění z rozkrádání národního majetku, jehož se měl dopustit při svém působení ve Zbirohu. Obvinění znělo v tom smyslu, že svou nedbalostí nezabránili bývalým majitelům zámku, rodu Colloredo-Mansfeld, ukrýt a odvézt cennosti v hodnotě několika milionů korun a že sám se vybavením zámku neoprávněně obohatil.⁴³⁰ Vrchní vojenský prokurátor však stíhání Čermáka 18. července 1950 zastavil a odsouzen nebyl ani Zacharda. V lednu 1951 však Čermák na vlastní žádost opustil SVS a zamířil na Ústředí pro mechanizaci zemědělství z důvodu „...protože považují práci v tomto národním podniku za politicky důležitou“.⁴³¹

Vzhledem k předchozím podezřením z trestné činnosti lze vyslovit spekulaci, že z bezpečnostních složek byl buď odstraněn na politickou objednávku, nebo že jej jeho známosti sice dokázaly ochránit před odsouzením, avšak za cenu přeházení mimo bezpečnost. Ani v zemědělství však nevydržel dlouho a nejpozději v březnu 1952 odešel do Istebného, okres Dolný Kubín, kde přijal místo vedoucího plánovacího oddělení v kovohutích.⁴³² Roku 1954 proti němu bylo zahájeno

⁴²⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. Čís. jedn. 2292 taj./49-II.pob.

⁴²⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond 310-84-26. Opis zprávy poslance Hory zaslané na MNO.

⁴²⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. Major SNB František Čermák. Hlášení. s. 4.

⁴³⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. Čermák František, býv. mjr.NB – zpráva. s. 1-2.

⁴³¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. Věc: žádost o zrušení služebního poměru.

⁴³² Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. ČERMÁK František, dôvod prepustenia zo služieb MV – vyžiadanie.

řízení ve věci odejmutí hodnosti a vyznamenání a mělo následovat i vyloučení z KSČ.⁴³³ Výsledek tohoto šetření ani další životní osudy již složka neobsahuje.

Otomar Malý⁴³⁴ pocházel z Kololeče, okres Litoměřice, kde se narodil 16. listopadu 1911 jako čtvrté z 5 dětí do zemědělské rodiny. Vystudoval reálné gymnázium v Litoměřicích a nastoupil vojenskou službu. Od podzimu 1932 sloužil jako poručík v hraničářském praporu 1. Následující rok krátce působil v horském praporu 4, odkud byl převelen do vojenské akademie, po jejímž absolvování v létě 1935 zakotvil až do okupace českých zemí opět v hraničářském praporu 1.⁴³⁵ Na podzim 1938 často měnil spolu s jednotkou dislokaci a účastnil se bojů na Podkarpatské Rusi. Vzhledem ke jeho zařazení k 1. hraničářskému praporu je patrné, že příslušel k elitě svého ročníku a měl všechny předpoklady ke kariéře profesionálního důstojníka.

Po likvidaci armády se přihlásil na Vysokou školu zvěrolékařskou v Brně a po uzavření vysokých škol s vyučovacím jazykem českým 17. listopadu 1939 našel zaměstnání u firmy Baťa v oddělení nákupu kůží. Dle vlastního vyjádření za okupace provozoval samostatně záškodnickou činnost ve formě sabotáží telegrafního vedení a znehodnocování benzínu, za což jej v roce 1941 zatkl Gestapo. Pro nedostatek důkazů byl propuštěn.⁴³⁶ Začátkem roku 1945 kvůli sílícím represím utekl do lesů a v Sezimově Ústí navázal styk s partyzány, kde od března 1945 působil v partyzánské skupině „Táborité“.

11. června 1945 podal žádost o vstup do SNB, k němuž byl přijat již jako nadporučík u PP 1 SNB. V jeho řadách konal službu na Moravě ve Velkých Heralticích.⁴³⁷ 15. dubna 1946 vstoupil do KSČ a brzy na to byl povýšen na štábního kapitána. Od července velel hradeckému pohraničnímu praporu SNB, v jehož čele se též účastnil nasazení na Slovensku. V únoru 1948 společně s 1. a 2. praporem opustil pozice na Slovensku a ve funkci velitele těchto jednotek byl připraven je nasadit jako ozbrojenou zálohu k pacifikaci rezistence na různých místech Prahy.⁴³⁸ Po ukončení protibanderovských opatření nastoupil v červenci 1948 na Vyšší politickou školu v Doksech a po absolvování kurzu organizoval školy SNB I. stupně.⁴³⁹ Velel též školám v Trutnově a Novém Městě. V květnu 1949 absolvoval další politické školení a vrátil se k praporu SNB v Hradci Králové, po

⁴³³ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2475/12. *Informace pro náčelníka správy kádrů min. vnitra*

⁴³⁴ Též Otmar Klein.

⁴³⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. *Kádrové oddělení při KV KSČ. Dotazník.*

⁴³⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. *Dotazník o činnosti v domácím odboji.*

⁴³⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. *Žádost o trvalé přijetí k SNB.*

⁴³⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. *Kádrové oddělení při KV KSČ. Dotazník.*

⁴³⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. *Životopis.*

jehož zrušení 1. července 1949 nastoupil ve funkci velitele k pohraničnímu praporu v Písku.⁴⁴⁰ Jeho další osud nelze ze spisu rekonstruovat. Za činnost v odboji a nasazení proti banderovcům obdržel Československý válečný kříž 1939, Polský válečný kříž a po únoru 1948 ještě stříbrnou medaili 2. stupně.⁴⁴¹

Karel Sehrig⁴⁴² pocházel z rodiny npor. c. k. armády Karla Sehriga a jeho ženy Marie. Narodil se 29. ledna 1919 jako třetí ze čtyř dětí ve Vídni. Rodina se brzy přestěhovala do Bratislavy, kde ukončil základní školu a složil maturitu na reálné škole. Hned poté 1. října 1936 dobrovolně vstoupil do Československé armády a byl přidělen k 109. dělostřeleckému pluku v Bratislavě. Absolvoval školu důstojníků v záloze a v letech 1937 a 1938 navštěvoval vojenskou akademii. Po vyřazení byl přidělen k 126. dělostřeleckému pluku v Žilině v hodnosti nadporučíka, kde sloužil do 3. dubna 1939.⁴⁴³

Po okupaci českých zemí a vzniku Slovenského státu se pokusil 19. března 1939 emigrovat do Polska, ale po konfrontaci s odtamtud uprchlými čs. vojáky, kteří ho informovali o věznění emigrantů v Polsku, se vrátil do Bratislavy.⁴⁴⁴ Zde mobilizoval proti útočící maďarské armádě, ale po dezercích slovenských vojáků z vlastního rozhodnutí odjel do Prahy, kde se podílel na činnosti MNO v likvidaci a následně k 1. prosinci 1939 nastoupil na oddělení cenové kontroly zemského úřadu v Praze. 23. února 1940 byl přeložen k okresnímu úřadu v Mnichově Hradišti. Odtud po roce odešel do chemických závodů v Neratovicích a 30. srpna 1941 jej firma vyslala do Prahy na generální ředitelství.⁴⁴⁵ V Praze též spolu s por. Medalem navázal kontakt s pplk. Josefem Balabánem, z jehož rozkazu se připravoval na další pokus k emigraci, k němuž ze Sehrigovi neznámých důvodů nedošlo.⁴⁴⁶ V letech 1939 a 1942 byl dvakrát zatčen, na rozdíl od Medala a Balabána však pro nedostatek důkazů neputoval do vězení a později na popravu.⁴⁴⁷ Je zřejmé, že ani jeden z důstojníků ho neudal.

V září 1942 požádal na základě výzvy a doporučení bývalého důstojníka generálního štábu (jméno neuvedeno) o přijetí k protektorátní policii, jejímž příslušníkem v hodnosti nadporučíka se v

⁴⁴⁰ Tamtéž.

⁴⁴¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 2070/11. *MALÝ Otmar, velitel PS-útvary Sušice-kádr. vyhodnocení.*

⁴⁴² Nebo též Karl Sehrík.

⁴⁴³ Archiv bezpečnostních složek. Fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, 302-491-6. *Lebenslauf.*

⁴⁴⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond Bezpečnostní spisy po roce 1945. 304-124-1. *Příhláška pro důstojníky a rotmistry z povolání.*

⁴⁴⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, 302-491-6. *Lebenslauf.*

⁴⁴⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond Bezpečnostní spisy po roce 1945. 304-124-1. *Příhláška pro důstojníky a rotmistry z povolání.*

⁴⁴⁷ Tamtéž.

říjnu téhož roku stal.⁴⁴⁸ Od října 1941 do května 1943 působil u zemského četnického velitelství v Praze, poté do prosince 1943 v Táboře jako velitel motorizované četnické roty. Začátkem roku 1944 byl převelen k velitelství státní policie v Brně jako pobočník velitele a v téže funkci pokračoval i po osvobození.⁴⁴⁹ Od podzimu 1944 dle vlastních slov participoval na odbojové činnosti ve skupině ing. Adámka, ředitele hasičské služby v Brně, a to ve formě ochrany mládeže před nuceným nasazením a sběrem zpravodajských informací. Od února 1945 a poté při bojích o Brno fungoval jako spojka mezi několika odbojovými skupinami a podílel se jako velitel policie na zajišťování vojenského i nevojenského materiálu včetně vozidel.⁴⁵⁰

Po konci války pracoval na oblastním velitelství ve Zlíně, jež ho pověřilo zřízením PP SNB v Olomouci, jemuž velel během nasazení proti banderovcům. Jako velitel se účastnil nejprudší bitvy svedené s Ukrajinci, a to u Krasňan. V únoru 1948 byl odeslán na dovolenou. Mezi lety 1945-1948 několikrát obdržel výzvu ke vstupu do KSČ, to však vždy odmítl s odkazem na členství svého tchána v ČSNS a nakonec požádal o vstup až v březnu 1948, nicméně mu nebylo vyhověno.⁴⁵¹ Po návratu z dovolené působil na velitelství PP SNB v Písku, odkud pro neshody odešel do Prahy, kde zaujal místo velitele školy SNB. Poté našel zaměstnání na okresním národním výboru v Olomouci jako vedoucí akce občanských průkazů. V následujících měsících z rozkazu nadřízených často měnil působiště, až v roce 1952, pravděpodobně nuceně, odešel z bezpečnosti.⁴⁵² Podal žádost o reaktivaci v armádní službě, k čemuž nejspíše nedošlo. Další osud nelze dohledat. Na základě materiálů lze usuzovat, že se vrátil k manželce do Olomouce, která tou dobou čekala dítě.⁴⁵³

Vzhledem k vojenské výchově a naprosté apolitičnosti se poúnorovému režimu jevil být nespolehlivým. Přitížily mu i rodinné poměry, neboť tchán František Pavlica se politicky angažoval v ČSNS, tchyně se projevovala „měšťácky“ a jeho bratr žil trvale v USA. Z těchto důvodů se též ocitl pod dozorem StB.⁴⁵⁴

Vladimír Bláha se narodil 17. června 1912 v Českých Budějovicích. Po 5 letech školní docházky navštěvoval občanskou školu a následně maturoval na obchodní akademii v Českých Budějovicích. Ve věku 20 let nastoupil presenční vojenskou službu, přičemž již při nástupu na vojnu toužil stát se důstojníkem z povolání. Absolvoval školu pro důstojníky pěchoty v Benešově,

⁴⁴⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond Bezpečnostní spisy po roce 1945. 304-124-1.

⁴⁴⁹ Tamtéž. *Přihláška pro důstojníky a rotmistry z povolání.*

⁴⁵⁰ Tamtéž.

⁴⁵¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 878/19. *Odpověď k čj. 2044.*

⁴⁵² Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 878/19. *Sehrig Karel, kpt. SNB ON-NB Olomouc.*

⁴⁵³ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 878/19. *Dotazník pro zaměstnance ústředních orgánů.*

⁴⁵⁴ Tamtéž.

jíž opustil v hodnosti poručíka pěchoty se zařazením u pěšího pluku 38 Mistra Jana Husa v Českých Budějovicích. Po propuštění z armády v létě 1939 vykonával funkci finančního adjunkta ve Strakonicích. V době okupace se oženil a stal se otcem dvou dětí. Účastnil se odboje a v květnu 1945 vedl odbojovou skupinu „Niva“.

Po válce byl reaktivován a na rozkaz MNO konal od srpna 1945 mimořádnou službu u PP SNB v Praze. Ještě téhož roku však požádal o trvalé převelení k SNB, čemuž MNO vyhovělo.⁴⁵⁵ Vstoupil též do KSČ. Za svou odbojovou činnost byl vyznamenán Československou vojenskou medailí za zásluhy I. stupně, válečným křížem 1939, medailí za chrabrost a vojenskou pamětní medailí.

V lednu 1946 na něj ze Strakonic přišlo udání podepsané Františkem Křížem (pravděpodobně pseudonym), že po osvobození města vystupoval protikomunisticky a kritizoval pomoc, již po žádosti vyslanců městu poskytla americká armáda v boji proti ustupujícím německým jednotkám a následně i vděk obyvatel projevený pamětními deskami.⁴⁵⁶ Bláha se bránil tvrzením, že se jednalo o křivé nařčení vzhledem k jeho funkci velitele ilegální skupiny „Niva“ a participaci na vytvoření národního výboru ve Strakonicích. Ve věci pamětních desek uvedl, že nekritizoval je samotné, ale fakt, že město sice uctilo americkou pomoc, ale doposud tak neučinilo ve věci padlých obránců z jeho skupiny.⁴⁵⁷ Údajně se mělo jednat o mstu za zatčení bývalého premiéra Rudolfa Berana, jehož osobně 7. května 1945 zatýkal.⁴⁵⁸ Proběhlo vyšetřování jeho činnosti ve Strakonicích, které prokázalo jeho aktivitu v odboji a neshledalo závady v jeho chování za okupace. Vzhledem k nezjištěné totožnosti pisatele velení dopis považovalo za anonymní.⁴⁵⁹

U velení SNB si rychle získal důvěru a to ho v květnu 1946 povýšilo na majora SNB se zařazením v Českých Budějovicích. Po inspekci praporů nasazených proti banderovcům a rozhodnutí pplk. Kryštofa o vyslání 3. praporu SNB 9188 „Dub“ se stal jeho velitelem a v srpnu 1947 odjel na Slovensko, kde působil do jara 1948. V únoru 1948 byl údajně pověřen „zvláštním úkolem“ na Václavském náměstí v Praze.⁴⁶⁰ Po skončení protibanderovské akce se vrátil do Českých Budějovic jako velitel pohraničního útvaru 8176. Polská vláda jej dekorovala za jeho nasazení Polským válečným křížem.

24. srpna 1948 byl zproštěn funkce velitele SNB útvaru 8176 z důvodu „nesprávného

⁴⁵⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *BLÁHA Vladimír, npor. pěch.- uvolnění od činné voj. služby pro SNB pohot. pluk I.*

⁴⁵⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. Bez nadpisu. Podepsáno Františkem Křížem.

⁴⁵⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV, 1135/12. *Prohlášení.*

⁴⁵⁸ Tamtéž.

⁴⁵⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV, 1135/12. *Bláha František, npor., šetření.*

⁴⁶⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Trhové Sviny dne 26.III.1953*

poměru k lidově-demokratické republice“ a bránění politizaci jednotky.⁴⁶¹ Následně jej organizace KSČ při MV vyloučila i z komunistické strany na základě materiálů dokazujících jeho „nestranické jednání, diktátorské metody a negativní postoj k lidově-demokratickému zřízení.“⁴⁶²

22. listopadu 1948 jej MV dočasně přidělilo do Liberce jako prozatímního velitele místní civilní obrany.⁴⁶³ V květnu 1949 byl však v Liberci zatčen pro podezření z trestného činu dle zákona na ochranu lidově demokratické republiky poté, co se v noci 7. května 1949 shodou okolností bavil ve stejném hotelu, v němž přespával ministr informací Václav Kopecký. Ten si stěžoval na hluk šířící se z vinárny a instruoval svého osobního strážce, příslušníka StB Josefa Rydvala, aby osazenstvo vinárny zklidnil. Ten se ve vestibulu údajně střetl s Bláhou, jenž Rydvala, dle jeho výpovědi, nejprve slovně inzultoval a následně mu strhal vyznamenání.⁴⁶⁴ V důsledku tohoto incidentu se Bláha dočasně ocitl ve vazbě a koncem roku byl propuštěn z SNB. Musel odejít i z funkce inspektora civilní obrany.⁴⁶⁵ Hrozilo mu dokonce zařazení do tábora nucených prací, přestože soud jednání odročil.⁴⁶⁶ Výpovědi svědků a kolegů, nejasnosti ve svědectví Rydvala v konotaci s naprosto striktním postupem MV a s neznačeným dokumentem, v němž se píše: „*Přes to, že nedošlo dosud k vynesení rozsudku, je z uvedeného patrné, že mjr. Bláha není oddán lidově-demokratickému zřízení... Svým výrokem při tom jen potvrdil svůj záporný postoj k dnešnímu budovatelskému zřízení...*“⁴⁶⁷ jasně indikují, že Bláha se stal nepohodlným a padlo rozhodnutí o jeho propuštění z SNB dříve, než k údajné potyčce došlo. Tento názor dále podporuje hlášení předsedy krajské bezpečnostní komise v Českých Budějovicích Antonína Novy, v němž se konstatuje, že Bláha ač straník, tak: „*Jako velitel útvaru byl postaven stranou před úkol vychovat z nově přijatých příslušníků uvědomělé členy strany. Tento úkol nikdy neplnil, nesplnil a ani se nesnažil a nesnaží splniti....Neprovedl a dokonce v několika případech znemožnil řádné provedení očisty v jemu podřízených útvarech. Brzdil toto provedení, vyhrožoval příslušníkům, že jim zláme vaz, pakliže se budou snažit tuto očistu podporovat či prosazovat.*“⁴⁶⁸ Následuje výčet dalších „negativních vlastností“ Bláhy, který působí spíše jako snaha co nejvíce jej poškodit a tím dát záminku k jeho

⁴⁶¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Mjr. Vladimír Bláha, velitel praporu UP v Č. Budějovicích.*

⁴⁶² Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Ministerstvu vnitřní správy: mjr. Kovář, SNB útvar 9600.*

⁴⁶³ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Bláha Vlad., mjr. SNB, -hlášení o přech. přidělení.*

⁴⁶⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Trestní oznámení.*

⁴⁶⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Protokol.*

⁴⁶⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *K rukám mjr. Dra. Poláčka.*

⁴⁶⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Bez názvu.*

⁴⁶⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Mjr. Vladimír Bláha, velitel praporu UP v Č. Budějovicích.*

odvolání. MNO jej definitivně propustilo 31. října 1949. V roce 1953 se s rodinou přestěhoval do Nových Hradů, kde se ucházel o místo vesnického vedoucího družstva Jednota.⁴⁶⁹

Dle spisu se jednalo o vynikajícího apolitického důstojníka, jenž by v podmínkách prvorepublikové armády zřejmě dosáhl vysokých hodností. Nicméně v poúnorové době mu chybějící mandatorní politická agitace zjevně přivodila mnoho problémů a nakonec, i přes odborné kvality, vedla k jeho propuštění z armády.

Miroslav Duda se narodil 20. září 1914 v Rabí, okres Horažďovice. Po zakončení obecní školy nastoupil roku 1925 na gymnázium v Sušici, kde odmaturoval na jaře 1933 a vzápětí se přihlásil do vojska. Navštěvoval školu pro důstojníky v záloze v Jindřichově Hradci a poté hranickou akademii. V letech 1936-1938 velel v hodnosti poručíka pěší a kanónové četě hraničářského praporu 6 v Domažlicích. Mobilizoval k 11. pěšímu pluku v Písku, kde sloužil jako adjutant velitele náhradního praporu.⁴⁷⁰

Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava nastoupil do úřadu cenové kontroly v Písku a vzápětí odešel na okresní úřad v Sušici. Od února 1942 pracoval ve Slovanské pojišťovně v Praze. Za pražského povstání velel tankové jednotce povstalců na Smíchově.⁴⁷¹ Ještě v květnu byl přidělen k PP 1 SNB, vstoupil do KSČ a velel podřízeným jednotkám nejprve v Praze a později na Karlovarsku. V průběhu války se též oženil s Naděždou Čáповou, s níž vychoval 3 děti. Rychle stoupal v hodnostním žebříčku. Zatímco v květnu sloužil ještě jako poručík, v srpnu již obdržel hodnost štábního kapitána. Od prosince 1945 do zahájení protibanderovských operací v červnu 1947 vykonával, povýšen na majora, funkci zástupce velitele pluku a poté velel pluku na Slovensku až do konce ledna 1948.⁴⁷²

V souvislosti s přípravami na únorový převrat se vrátil do Prahy a ve dnech 16. února až 10. března 1948 zaujal místo náčelníka štábu Lidových milicí. V letech 1948-1950 vykonával různé funkce na MV (pobočník přednosty III. odboru, přednost organizačního odboru skupiny bezpečnost), až se 11. března 1950 stal dočasným velitelem Pohraniční stráže (PS). Od září 1950 byl ve funkci zástupce náčelníka a od května 1953 náčelníka PS. Patřil mezi důstojníky favorizované gen. SNB a velitelem PS Josefem Pavlem zatčeným v únoru 1951 za „účast ve trockistické skupině“ a odsouzeným v prosinci 1953. Navzdory tomu při výslechu svědčil proti Pavlovi.⁴⁷³ Duda byl sice spolu s celou rodinou prošetřován a sledován StB, ta však žádné závady

⁴⁶⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 1135/12. *Trhové Sviny dne 26.III.1953*

⁴⁷⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3696/14. *Osobní spis*.

⁴⁷¹ Tamtéž.

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. *Protokol o výpovědi*.

neshledala a doporučila jej ponechat ve funkci.⁴⁷⁴

Jeho služební postup byl po únoru 1948 dočasně pozastaven, přičemž toto období prodloužila i Pavlova aféra. Podplukovníkem se stal 1. května 1952 a plukovníkem o 2 roky později. Během léta 1955 absolvoval kurz starších náčelníků vojsk MV v SSSR, načež 1. prosince 1955 se přesunul na místo náčelníka hlavní správy PS, v níž obdržel 21. května 1957 hodnost generálmajora. V hlavní správě PS setrval do roku 1962, kdy byl sesazen z důvodu neuspokojivých výsledků a krátce velel pohraniční brigádě v Chebu.⁴⁷⁵ Brzy poté jej postihl infarkt a ze zdravotních důvodů opustil PS.⁴⁷⁶ Vrátil se na MV na odbor zvláštních úkolů a poté se stal náčelníkem štábu civilní obrany státu, kde zůstal zaměstnán nejméně do roku 1969.⁴⁷⁷ Po invazi „spřátelených“ vojsk v srpnu 1968 vystupoval proti tomuto aktu a své stanovisko nezměnil ani po započetí normalizace. V květnu 1970 byl proto vyloučen z KSČ a přišel o pas.⁴⁷⁸ V září téhož roku byl propuštěn i z SNB a odešel do důchodu.⁴⁷⁹ Zemřel náhle, pravděpodobně na infarkt, 11. února 1974.

Obdržel mnoho československých, polských, jugoslávských a sovětských vyznamenání za účast v odboji a protibanderovských operacích. Často byl hodnocen jako kariérista, jenž vždy dokázal získat přízeň nadřízených. Zároveň navazoval poměrně blízké styky s nejbližšími podřízenými, zatímco k hodnostně vzdáleným podřízeným zachovával odstup. Jeho pracovní nasazení bylo hodnoceno jako vynikající se značnou iniciativou a elánem, nicméně ze státně bezpečnostního hlediska neprojevoval dostatečnou politickou aktivitu.⁴⁸⁰ Jako dlouholetý štábní důstojník PS si musel být vědom konsekvencí svého působení a participoval tak na porušování lidských práv v ČSR/ČSSR.

Oldřich Kryštof pocházel z Chocně, kde přišel na svět 3. května 1901. V letech 1917-1921 studoval průmyslovou školu v Praze a po nástupu na vojnu se rozhodl pro povolání armádního důstojníka. Za mobilizace v září 1938 sloužil v hodnosti štábního kapitána v 106. dělostřeleckém pluku. Po likvidaci čs. armády a několika školeních zaujal 5. prosince 1939 místo, podobně jako jiní bývalí důstojníci, v tiskovém odboru ministerské rady, kde setrval až do roku 1944.⁴⁸¹ Do konce války pracoval jako pomocný dělník ve stavební firmě ve Vysočanech. Zamýšlel emigrovat z

⁴⁷⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. Č. j. 0041752/II-53. Dále též 3694/14. Svodka. s. 4.

⁴⁷⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. Kádrová charakteristika.

⁴⁷⁶ Tamtéž. Ke zdravotnímu stavu viz *Osvědčení o nemoci*.

⁴⁷⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. V Praze dne 17.2.1969.

⁴⁷⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. Doplněk ke služebnímu hodnocení. Dále poté č. j.: K-2861/40-70-F.

⁴⁷⁹ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. Návrh-žádost na (o) propuštění.

⁴⁸⁰ Archiv bezpečnostních složek. Fond Personální spisy příslušníků MV. 3694/14. Svodka. s. 3.

⁴⁸¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. Souhrnná zpráva o plk. děl. Kryštofu. s. 1.

protektorátu, ale na rozkaz pplk. Josefa Mašína tak neučinil a místo toho organizoval odbojové skupiny v Ruzyni a Dolní Liboci. Údajně spolupracoval i se škpt. Václavem Morávkem.⁴⁸² Na konci války v dubnu 1945 se zapojil do činnosti ilegální Ústřední rady odborů, kde připravoval vojenské povstání.

7. května 1945 jej povolala vojenská komise České národní rady, již se stal členem. Pod její patronací organizoval a velel PP SNB, za což 28. října 1945 obdržel hodnost majora a následně 15. listopadu 1945 byl jmenován do funkce velitele SNB v hodnosti podplukovníka.⁴⁸³ Téhož roku se též stal členem KSČ⁴⁸⁴ a minimálně do února 1948 zasedal v bezpečnostní komisi ÚV KSČ.⁴⁸⁵ Na první výročí konce 2. světové války obdržel za ilegální činnost československý válečný kříž, medaili za zásluhy I. třídy a jugoslávský řád za svobodu III. třídy.⁴⁸⁶ Za protibanderovských operací fakticky vykonával činnost inspektora pluku SNB a fungoval jako spojka mezi MNO a MV.

Jako velitel SNB se podílel především na organizování jeho pořádkové a kriminální složky. 29. srpna 1947 (se zpětnou platností od 1. června 1946) obdržel hodnost plukovníka. 9. ledna 1948 byl, ač člen KSČ, ministrem vnitra Noskem odvolán z důvodu: „*Funkce hlavního velitele SNB byl zproštěn dnem 9.1.1948 hlavně proto, že řešil problémy bezpečnosti po všech stránkách z hlediska vojenského a na funkci velitele nového bezpečnostního sboru se nedovedl dívat politicky.*“⁴⁸⁷

Jeho kariéra od únorového převratu nabrala sestupnou tendenci. V červnu 1948 přešel od MV zpět k MNO, načež koncem roku 1948 zaujal pozici vojenského ataše ve Vídni.⁴⁸⁸ Jím posílané zprávy MNO hodnotilo jako průměrné nebo dobré a celkově panovala s jeho prací nespokojenost, přičemž on sám se svým zařazením též nesouhlasil. V souvislosti s „vyšetřováním“ případu protistátního spikleneckého centra Rudolfa Slánského byl jako nespolehlivý z důvodu styků s Bedřichem Reicinem v dubnu 1951 odvolán z Vídně. 1. června 1951 jej MNO přeřadilo do zálohy a krátce pracoval na ředitelství Československých lázní. Nicméně kvůli zdravotním problémům vyvíjel jen minimální činnost.⁴⁸⁹ StB jej sledovala a na její popud byl nuceně vystěhován z bytu na Praze 6 do menšího na Praze 1 a delší dobu nemohl sehnat zaměstnání.⁴⁹⁰ Od jara 1954 nejméně do roku 1959 působil v Památníku písemnictví, ale ani zde se nevyhnul perzekuci, když byl z asistenta

⁴⁸² Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. *Činnost pplk. Křištofa.*

⁴⁸³ Archiv bezpečnostních složek. Fond 305. *Sign. Kryštof Oldřich. Výpis z OV.MNO.čís.64/1946.*

⁴⁸⁴ Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. *Souhrnná zpráva o plk. děl. Kryštofu.* s. 2.

⁴⁸⁵ Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. *Výpis z protokolu ŠVÁB Karel, svazek II.*

⁴⁸⁶ Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. *Činnost pplk. Křištofa.*

⁴⁸⁷ Archiv bezpečnostních složek. Fond 305. *Sign. Kryštof Oldřich. K-6534/30-61.*

⁴⁸⁸ Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. *28023/2051-12. 5. prosince 1952.*

⁴⁸⁹ Na špatný zdravotní stav si stěžoval již během působení ve Vídni.

⁴⁹⁰ Tamtéž.

rektora přeřazen na pokladního.⁴⁹¹

Podobně jako v případě Vladimíra Bláhy ač vstoupil do KSČ, nebyl fanatickým komunistou a choval se více v duchu prvorepublikové armády. Jeho případ jasně ilustruje, že komunisté svou pozici v armádě a SNB považovali za nedostatečnou a že ani členství vyšších důstojníků ve straně prizmatem bolševiků negarantovalo adekvátní politickou spolehlivost v připravovaném převzetí moci.

Jak plyne z této kapitoly, všichni vyšší důstojníci účastníci se protibanderovských operací patřili ke generaci mladých mužů-zapálených vlastenců, kteří minimálně na podzim 1938 se zbraní v ruce byli připraveni postavit se na obranu vlasti před nepřítelem. S výjimkou Karla Sehriga všichni po roce 1945 ať již z idealistických, nebo spíše kariéristických důvodů vstoupili do KSČ a v únoru 1948 aktivně působili v její prospěch. Jejich další životní osudy však indikují, že nepatřili k bezpáteřním komunistům (s možnou výjimkou Františka Čermáka), ale zůstali i nadále především vojáky, což ve všech případech, krom Miroslava Dudy, vedlo ke konci jejich kariéry v ozbrojených složkách již na začátku 50. let. Všechny po určitou dobu sledovala StB, z čehož jest patrné, že i přes jejich členství v KSČ a souhlas s poúnorovým vývojem jim režim nedůvěřoval a snažil se je eliminovat z vlivných funkcí v co nejkratší době. Lze vyslovit spekulaci, že nebýt osudného vývoje po září 1938, zaujali by vysoká místa v Československé armádě a patřili by k její elitě.

3.4 Velitelé sotní Velkého rejdu

V populární literatuře se o banderovských velitelích převážně hovoří buď jako o poměrně inteligentních fašistech, přísluhovačích německého okupačního aparátu, oportunistech vědomě spolupracujících s nacisty pro vlastní prospěch, nebo naopak jako o brutálních primitivech bažících po násilí. Minimálně pro důstojníky UPA působící na území ČSR v průběhu roku 1947 však žádné z těchto simplifikujících hodnocení nelze považovat za správné a je tedy nutno věnovat prostor i jejich životním osudům, o nichž, s výjimkou Burlaky, se v české literatuře není možné dočíst, jelikož doposud nebyly zpracovány.

Volodymyr Ščyhelskyj (Володимир Щигельський) „Burlaka“ se narodil 8. srpna 1920 ve Lvově. Rodina nepatřila mezi nejbohatší, ale mohla si dovolit vyslat syna na lvovské ukrajinské gymnázium. Roku 1931 vstoupil do ukrajinské odnože české tělovýchovné organizace Sokol (Сокіл), v níž se mimo tělesného cvičení účastnil i předvojenského výcviku. Později roku 1935 vstoupil i do ukrajinského osvětového spolku Prosvity. Zde se poprvé dozvěděl o existenci OUN,

⁴⁹¹ Archiv bezpečnostních složek. Fond H-3. Městské oddělení VB, V Praze 3. března 1959.

členem se však stát ještě nemohl. Po atentátu na B. Pierackého následovalo rozsáhlé zatýkání v řadách Prosvity a domovní prohlídce se nevyhnula ani rodina Ščyhelských, nikdo ale nebyl zadržen. V červnu 1938 z finančních důvodů musel opustit gymnázium a našel zaměstnání jako prodavač v textilním obchodě firmy Manufaktura ve Lvově.⁴⁹²

Na podzim 1938 se s několika přáteli rozhodl ilegálně přejít hranici na Podkarpatskou Rus, kde se chtěli uchytit buď ve státní správě, nebo ve vojsku. Při pokusu překročit hraniční linii byli zatčeni čs. četnictvem a následující měsíc strávili v internaci v Užhorodě. Po Vídeňské arbitráži a propuštění pomáhali evakuovat vládní úřady do Chustu, kde následně vstoupil do Karpatské Síče. Absolvoval poddůstojnickou školu a poté se až do maďarského útoku 14. března 1939 podílel na propagaci ukrajinského národního hnutí na Podkarpatské Rusi, mezitím přejmenované na Zakarpatskou Ukrajinu. Podílel se na ústupových bojích z Chustu, odkud s jednotkou ustoupil do Rumunska. Rumuni však zajaté Ukrajince vydali Maďarům, kteří je, patrně na nátlak Německa, neperzekvovali a v létě 1939 většinu odeslali do Rakouska. Začátkem srpna 1939 byl jeho útvar začleněn do Ukrajinského legionu a na Slovensku se připravoval k útoku na Polsko. Samotných bojů se legion nezúčastnil a 25. listopadu 1939 se Volodymyr přihlásil do ukrajinské pomocné policie a službu nastoupil v Komanči, západně Baligrodu nedaleko slovenských hranic.⁴⁹³ 1. ledna 1940 byl povýšen do funkce zástupce velitele ukrajinské milice pro pořádkovou činnost v Baligrodě. Za zmínku stojí fakt, že funkci velitele stanice vykonával sudetský Němec Kuhn, bývalý čs. četník.⁴⁹⁴ Koncem března 1941 obdržel rozkaz dostavit se do policejní školy ve Lvově, kde absolvoval kurz pro velitele stanice. Následně 19. srpna 1941 byl jmenován velitelem ukrajinské milice ve Wojtkowé. Zde vykonával rozkazy shora, stanice často asistovala Gestapu při zatýkání Poláků, Židů, komunistů, ale též Ukrajinců činných v OUN.⁴⁹⁵ V červenci 1943 byl přeložen na stanici Kuzmin, kde údajně pomohl třem důstojníkům jugoslávské armády v útěku.⁴⁹⁶ Následovalo ještě několik převelení, až 1. ledna 1944 zakotvil v Mediku.

25. června 1944 Ščyhelskyj obdržel rozkaz evakuovat stanici. Namísto toho však s celou stanicí odešel do lesů poblíž Dobromylu, kde vstoupil do UPA. 100-200 členná skupina, jíž Burlaka velel, se pohybovala v prostoru jihozápadně Baligrodu až do srpna 1944, kdy se k ní připojil Vasil Mizerný „Ren“, který z ní začal organizovat nový kureň, v němž Burlaka zaujal pozici velitele 3. sotně. Odtud se celý útvar přemístil k hoře Bukowe Berdo, kde do podzimu 1944 probíhal výcvik.

⁴⁹² Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Protokol sepsaný s Wolodymirem Szczyhelskyim*. s. 2.

⁴⁹³ Tamtéž. s. 8.

⁴⁹⁴ Tamtéž. s. 8.

⁴⁹⁵ Tamtéž. s. 10.

⁴⁹⁶ Tamtéž. s. 15. Pozn. Je velmi nepravděpodobné, že by se v oblasti Říšského komisariátu Ukrajina nebo Generálního gouvernementu nacházeli jugoslávští zajatci. Pravděpodobně došlo k chybě při translaci, nebo k omylu narátora.

Frontu s asi 2.000 muži přešel po karpatských hřebenech a celá jednotka se soustředila cca 30 km od Stanislawowa. Do října 1944 probíhaly boje s NKVD, poté Burlaka zamířil za Curzonovu linii. Přes zimu sotňa zůstala rozformovaná a tvořila základ místních Samoobronných Kuszczowých Widdilů (SKW).⁴⁹⁷ Na jaře 1945 sotňa bojovala nejprve s oddíly NKVD (divize „Čerwona mitla“) a následně s 8. a 9. pěší divizí polské armády. Sotňa se účastnila přepadů polských jednotek podílejících se na vysídlování ukrajinských vesnic, ale plnila i jiné úkoly, např. zničení naftových těžebních stanic v Tyrawe Solni, severně Sanoku. V lednu 1946 Burlaka vedl útok své sotně a sotně Lastivky při neúspěšné 3. bitvě o Birczu s cílem zlikvidovat místní velení NKVD, WP a přesídlovací komisi. Zimu 1947 strávil oddíl v zemljankách v Kurmanickém lese, což značně podlomilo bojeschopnost oddílu, zejména po fyzické stránce. Po započetí akce Visla se Burlaka musel často probíjet z obklíčení a snažil se spolu se sotněmi Lastivka a Krylač navázat kontakt s civilní sítí, což se podařilo 1. června 1947, kdy se k jeho sotni v Kurmanickém lese dostavil zástupce providnyka OUN sanockého okruhu Orlan, který ho jmenoval velitelem kureně „Burlaka“ (sotně Burlaka, Hromenko, Lastivka a Krylač) s rozkazem probít se na západ. Při pokusu o přechod ČSR se 3. září 1947 vzdal. Vězněn byl v Žilině a následně v Košicích. Z košických kasáren Milana Rastislava Štefánika spolu s dalšími čtyřmi vězni 13. února 1948 utekl. Brzy se však opět vzdal, neboť v důsledku zimy mu omrzly nohy a nebyl schopen dalšího pochodu. V rozporu s podmínkami, za nichž kapituloval a které mu byly čs. stranou zaručeny, jej nová komunistická vláda 28. srpna 1948 vydala do Polska, kde nad Burlakou vojenský soud v Řešově vynesl rozsudek trestu smrti za zločiny spáchané proti lidově demokratickému Polsku. Rozsudek byl vykonán 7. května 1949.

Burlaka byl od roku 1941 ženat s Teodozií Tricieckou, dcerou řeckokatolického duchovního z Wolosaté. 4. února 1944 se jim narodil syn Leon. Ženu a syna viděl naposledy v lednu 1946 v Bonewiczích u Dobromyly, tou dobou již v SSSR.⁴⁹⁸

Hryhorij Jankivskyj (Григорій Янківський) „Lastivka“ se narodil 8. března 1914 v Cisowej nedaleko Přemyšlu. Do vypuknutí 2. světové války sloužil v hodnosti staršího seržanta v polské armádě a po obsazení Polska vykonával funkci velitele stanice ukrajinské milice v Olszanech poblíž Přemyšlu. Roku 1943 dezertoval a vstoupil do UPA. Na začátku léta 1945 zformoval v rodné Cisowé sotňu posílenou o četu z oddílu Hromenka. Jeho sotňa často spolupracovala s Burlakovou a společně provedly úspěšný nájezd na naftová pole v Tyrawe Solni a zúčastnil se též 3. bitvy o Birczu. Ve spojení s Burlakou zůstal i při akci Visla a následně mu byl

⁴⁹⁷ Překlad zní zhruba ve smyslu obranných vesnických oddílů, ukrajinsky самооборонні кущові відділи.

⁴⁹⁸ Tamtéž. s. 10.

podřízen jako vůdce sotně v kureni Burlaka při rejdu na západ. Padl v boji s polskými vojsky v době pochodu ke slovenské hranici mezi 3. a 5. červnem 1947.

Jaroslav Kocolok (Ярослав Коцьолок) „Krylač“ se narodil 1. května 1922 v Pikulicích, jižně Přemyšlu. Roku 1939 maturoval na přemyšlovském gymnáziu a o 2 roky později vstoupil do OUN. Od roku 1942 sloužil v ukrajinské milici nejprve ve Lvově a posléze v Nizankowicích nedaleko Pikulic. V létě 1944 dezertoval a působil jako velitel čety v sotni Stacha spadající pod lemkovský kureň. Následně vedl 4. rotu „Krylač“ přemyšlovského kureně Bajda. Při akci Visla navázal kontakt s Burlakou a následně mu byl podřízen v rejdu na západ. Padl v boji s polskou armádou 13. června 1947 u obce Zawadka, východně Sanoku, při pochodu ke slovenské hranici.

Mychajlo Duda (Михайло Дуда) „Hromenko“ se narodil 21. listopadu 1921 ve Srokach Lwowskich. Od mládí se projevoval jako inteligentní a talentovaný člověk a brzy se ztotožnil s ideou ukrajinského nacionalismu. Do OUN vstoupil roku 1937 a po dvou letech byl vyslán do Německa, kde absolvoval diverzní výcvik, načež vstoupil do praporu Rolland. Po represích vůči OUN po započetí německého útoku na SSSR dezertoval od jednotky a připojil se k ukrajinskému podzemí, načež od roku 1943 vykonával funkci instruktora v poddůstojnické škole UPA. Zde působil do května 1944, kdy na rozkaz Vasila Sidora „Šelesta“ začal tvořit novou sotňu. Hromenko následně operoval především v oblasti Baligrodu a východních Beskyd. V době přechodu fronty se uchýlil i se sotňou na východ do Ivano-frankivské oblasti, ale vzápětí se vrátil zpět za Curzonovu linii. Začátkem roku 1945 byla sotňa demobilizována a zapojena do struktur SKW, na jejichž výcviku se následně podílel i Hromenko. V srpnu 1945 znovu zorganizoval sotňu, která nově spadala pod přemyšlovský kureň. V říjnu 1945 se zúčastnil 1. bitvy o Birczu, kde byl raněn. V letech 1946 a 1947 Hromenko bojoval proti oddílům polské armády, účastnil se přepadů menších polských jednotek a snažil se bránit vysídlování obcí, což se však v květnu 1947 stalo nemožným a po častých bojích vyrazil na rejdu na západ. S jádrem sotně úspěšně prošel Československem a Rakouskem až do americké okupační zóny v Německu, kde se hlásil na komitétu Ukrajinské hlavní osvobozovací rady. V Německu po zotavení navázal spolupráci se západními rozvědkami a prošel parašutistickým výcvikem. 31. května 1950 byl spolu s dalšími čtyřmi kurýry vysazen v oblasti Bolechova s rozkazem navázat kontakt s vrchním velením UPA. Při doskoku si však zlomil nohu. Navíc skupina zjistila, že došlo k navigačnímu omylu a v oblasti shozu nedisponovala žádnými kontakty. Duda se s celou skupinou musel skrývat, nicméně vojskům sovětského ministerstva vnitra se podařilo výsadek lokalizovat a 7. července 1950 Hromenko padl v přestřelce.

Během polských prezidentských voleb v roce 2015, v nichž kandidovali Bronisław

Komorowski a Andrzej Duda, se objevila informace, že Andrzej Duda je potomkem právě Mychajla Dudy. Tento mýtus se šířil především na různých internetových fórech, denících a diskuzních stránkách⁴⁹⁹ a vycházel z faktu, že část rodiny Andrzeje Dudy pochází z oblasti Noweho Sącze, kde Hromenko jistou dobu skutečně operoval. Podobně jako v případě mj. Miroslava Dudy válečnického proti Hromenkovi na Slovensku se však jedná pouze o shodu jmen.

Roman Hrobelskyj (Роман Гробельський) „Brodyč/Roman“ se narodil roku 1919 ve Stefkowu, jihovýchodně Sanoku. Členem OUN se stal v létě 1944 a zprvu byl zařazen jako velitel čety v sotni Hromenka. Po smrti Danyla Svistela „Didyka“ jej nahradil ve funkci velitele sotně přejmenované na „Brodyč“ v lemkovském kureni „Ren“. Bojoval proti polským oddílům při vysídlování obcí až do května 1947, kdy obdržel rozkazy k přechodu na západ. V dubnu 1947 se Brodyč pohyboval v polských Beskydech a příležitostně operoval i na Slovensku. 21. dubna 1947 jeho sotňa zajala 3 příslušníky FS a vedla je s sebou do Polska, kde byli na jeho rozkaz popraveni zardoušením členy SB.⁵⁰⁰ V květnu a červnu byl několikrát obklíčen, vždy se mu však podařilo uniknout. Na rozdíl od ostatních sotní zvolil odlišnou trasu rejdu a postupoval podél slovensko-polské hranice až k Jablunkovskému průsmyku, kde sotňu 3. září 1947 rozdělil na několik oddílů, které Moravou postupovaly dále na západ. Části sotně se přechod do Německa zdařil, avšak Brodyč byl 27. září 1947 zajat čs. jednotkami a později předán polským úřadům. 14. ledna 1949 byl v Řešově odsouzen k trestu smrti a 8. února 1949 popraven.

Vzhledem k tradovaným mýtům o **Olze Chanas** (Олга Ханас) „Ofelii“ bude prostor věnován i jejímu životopisu. Narodila se 4. prosince 1923 v Małkowicích, severně Přemyšlu. Studovala na pedagogickém ústavu v Samboru a poté vyučovala ve Walawě v sousedství Małkowic. 18. února 1945 polské úřady započaly s vysídlováním oblasti, při kterém byli na sovětskou Ukrajinu odsunuti i její rodiče. Ve Walawě ji kontaktoval okresní velitel polního četnictva „Sněhur“⁵⁰¹ a zapojil ji do civilní sítě OUN.⁵⁰² Na jeho doporučení se přestěhovala do vsi Ulucz, severně Sanoku, kde zaujala pozici vedoucí ženské civilní sítě v tamním okruhu. Zde zůstala do června 1946, kdy započalo vysídlování i v tomto obvodu. Do vesnic vtáhla polská armáda a pro podezření z podpory

⁴⁹⁹ Např. zde: Odkazy k datu 20. března 2018.

<https://wirtualnapolonia.com/2015/02/17/andrzej-duda-potomkiem-banderowca/>

<http://www.wicipolskie.org/?p=28811>

<https://wiernipolsce1.wordpress.com/2016/08/08/kim-jest-prezydent-andrzej-duda-pomowienia-czy-prawda/>

<http://koszalin.naszemiasto.pl/arttykul/dziadek-z-wermachtu-i-dziadek-z-upa.3305503.art.t.id.tm.html>

<https://gloria.tv/article/Mjgvx92DF3wE1MeGFqKahEpCh>

<http://ziut.neon24.pl/post/142883.czy-oficer-upa-był-jednak-dziadkiem-prezydenta-stryjecznym>

⁵⁰⁰ Takto situaci popsal Brodyč při výslechu. G. Motyka uvádí, pravděpodobně nesprávně, že Brodyč zajal 3 lesníky, z nichž jeden uprchl a zbylé dva nechal Brodyč zastřelit. Viz Motyka G. *Tak bylo v Bieszczadach*. s. 424-425.

⁵⁰¹ Jméno neznámé.

⁵⁰² Muzeum Policie České republiky. VI-D-15. *Úřední záznam sepsaný dne 8.9.1947 s Olha Chanas*.

UPA je vypalovala. Ofelie s místními obyvateli utekla do lesů, ale 13. srpna 1946 byla zajata polským vojskem, načež po „výslechu“ musela být převezena do nemocnice, pravděpodobně v Sanoku, kde se zotavovala do 13. září 1946. Vzhledem k nedostatku důkazů ji polské úřady 12. listopadu 1946 propustily. Uchýlila se ke vsi Paszowa, východně Sanoku. Zde opět navázala kontakt s OUN, avšak kvůli špatnému zdravotnímu stavu nevykonávala žádnou činnost a většinu času trávila v úkrytu v lesním bunkru.

3. května 1947 byla vysídlena i Paszowa a Ofelie musela znovu utíkat. Se dvěma členy UPA se skrývala v lesích, než 17. srpna narazila na sotňu Burlaky, pochodující ke slovenské hranici.⁵⁰³ Po prvotním zdráhání ji Burlaka přijal k sotni a pokusili se prorazit do Bavorska. Ofelie zůstala v Burlakově skupině, která se 3. září 1947 vzdala v Malé Fatře. Spolu s ostatními banderovci ji čs. vláda předala do Polska k potrestání, kde určitý čas strávila ve vězení. Tam údajně porodila dítě, což vzhledem k časovému odstupu znamenalo, že k jeho početí muselo dojít v době internace na území ČSR. Její další osud se nepodařilo dohledat. V rozporu s tradovanou informací nebyla družkou Burlaky ani jiného člena sotně.⁵⁰⁴

Jak patrně, žádný velitel sotní UPA „rejdujících“ Československem v roce 1947 se neúčastnil válečných zločinů UPA na obyvatelstvu Volyně a Haliče v letech 1943-1945. Lze je obvinít maximálně z teroristické činnosti proti poválečné polské vládě a civilnímu obyvatelstvu polskému a ukrajinskému v oblastech Přemyšlu, Řešova, Tomaszowa Lubelskiego a Nowého Sącze. Uvážíme-li však, že v podstatě totožnou činnost vyvíjel i polský protikomunistický odboj, navíc nezdávka v kooperaci s UPA, a zahrneme-li do závěrečného hodnocení bezohledný a ještě násilnější *modus operandi* komunistické bezpečnosti, těžko lze činnost UPA v Polsku v letech 1944-1947 paušálně označit pojmem válečné zločiny a vlastizrada. Banderovci objevivší se v ČSR si ze subjektivního pohledu autora nezasluhují aureolu hrdinných bojovníků za svobodu vzhledem ke svým často brutálním metodám a předchozí historii OUN, ale stejně tak je nelze oceňovat jako válečné zločince a vrahy. Ve světle teorií utváření národních mýtů a kolektivní paměti je zcela pochopitelné, proč se UPA u obyvatel západní a části střední Ukrajiny těší značné úctě, zatímco Poláky, Rusy a ruskou menšinou na Ukrajině je vnímána v podobně negativním duchu jako oddíly SS. Ostatně dodnes často dochází ke ztotožňování či zaměňování UPA s SS. Podobně ambivalentní percepce lze nalézt i u jiných národněosvobozeneckých hnutí (např. Irská republikánská armáda, baskická ETA, Talibán, Al-Kajda, Organizace pro osvobození Palestiny, srbští Četnici, Strana

⁵⁰³ Tamtéž.

⁵⁰⁴ Příležitostný poměr samozřejmě nelze vyloučit.

kurdských pracujících atd.). Z tohoto hlediska tak UPA nepředstavuje výjimku a lze ji zařadit do klasického paradigmatu teroristických národněosvobozeneckých formací.

Jak již bylo napsáno výše, velitelé UPA se v poválečném Polsku a Československu snažili dodržovat mezinárodní konvence o zacházení s raněnými nepřáteli a zajatci (vyjma komunistů) a po odzbrojení, výslechu a případném ošetření je propouštěli na svobodu.⁵⁰⁵ Pokud se takto chovali k ozbrojenému nepříteli, těžko se mohli hůře chovat k civilnímu obyvatelstvu. Lze namítnout, že se tak nedělo vždy a všude a zejména menší skupiny zajatce nebraly, nicméně není v moci žádného velitele vždy a všude kontrolovat činnost podřízených. Pochybnosti může vzbudit i vražda příslušníků čs. Finanční stráže vykonaná z rozkazu Brodyče. Avšak vzhledem k faktu, že žádný další případ popravy zajatého příslušníka čs. sil se již v roce 1947 neopakoval a nevyskytl a se zajatci bylo slušně zacházeno, není možné na základě této jediné události přisoudit jednotkám UPA na Slovensku páchaní vražd či brutální praktiky ve stylu banderovců na Volyni a v Haliči.

⁵⁰⁵ Srovnej Fiala J., *Zpráva o akci B.*, Motyka G., *Ukraiňská partyzantka 1942-1960.*, Šmigel' M., *Banderovci na Slovensku.*, Motyka G., *Tak bylo v Bieszczadach.*, Kol. autorů, *Akcja Wisła.*

Závěr

Banderovský vpád do Československa na jaře a v létě roku 1947, stejně jako celé období bojů s Poláky a Sověty po konci Druhé světové války, není z dnešního pohledu ničím více než jen slabým dozvukem Druhé světové války, k jejímž pohrobkům náleželi bojovníci Ukrajinské povstalecké armády, válčící ve své marné touze po samostatné Ukrajině. Otázka, zda-li byl Velký rejd úspěšný, nebo ne, je čistě subjektivní a záleží na každém, jak ji zhodnotí. Splnit stanovený cíl, tedy informovat západní mocnosti, že na Ukrajině se stále bojuje proti imperialismu SSSR, se sice podařilo, nicméně bez valného efektu. Ztráty kureně Burlaky v ČSR dosáhly 65-80 % stavu a trasu dlouhou více než 1.000 kilometrů tak zvládla překonat jen menšina povstalců.

V ČSR se dva roky po nejděsivější válce dějin již nikomu nechtělo zbytečně umírat, navíc v boji s lidmi, o nichž nikdo mnoho nevěděl a nikdo též neznal jejich skutečné úmysly. Přesto tisíce převážně mladých mužů uposlechly rozkaz a odjely do slovenských hor s vědomím, že jejich povinností je služba vlasti a ochrana civilistů, a to navzdory tomu, že naprostá většina z nich nebyla vojáky z povolání. Jako nejlepší z nasazených bojových útvarů se projevil pluk SNB „Slovensko“. Navzdory vážným nedostatkům ve výstroji, výcviku a materiálním zabezpečení a menším problémům s kázní dosáhl ve srovnání s ostatními útvary nejvyššího počtu zabitých a zajatých nepřátel. Morální a fyzický stav jednotky se i přes mimořádně obtížnou kampaň v lesnatém horském terénu stále držel na dobré úrovni, ač se plánovaná délka operací protáhla z jednoho měsíce na tři v aktivním nasazení a služba dále pokračovala ještě půl roku na hranicích. Pluk se dle hodnocení důstojníků svých i nadřízených v boji osvědčil a po počáteční nedůvěře ze strany velících generálů byl vždy nasazován na nejohroženější úseky obrany. Celkově tak lze konstatovat, že pluk navzdory dílčím nedostatkům a kampani podstatně delší, než bylo plánováno, splnil ministerstvem vnitra zadané úkoly vojenského rázu a při nasazení v únoru 1948 osvědčil i politickou spolehlivost Komunistické straně Československa, která jeho kmenové jednotky budovala ke svým potřebám již od léta 1945. Činnost pluku během únorových dní dodává kredibilitu hypotéze, že na Slovensko byl útvar odeslán také z toho důvodu, aby jej opozice vůči KSČ ztratila z dohledu. Při práci s materiály pluku však člověk nabývá vědomí, že naprostá většina příslušníků, v době prezentace k útvaru 9600 sotva dvacetiletých, do něj nevstoupila s vidinou uplatňování osobní moci, obohacení či rychlého kariérního růstu, nýbrž z poválečného idealismu a víry v lepší svět, který jak příslušníci nové bezpečnosti pomohou skrze komunistickou stranu vybudovat. Ve stejném duchu přijali i nasazení na Slovensku a svou roli v únoru 1948, o níž, na rozdíl od velitelských kádřů, určitou představu ani mít nemuseli.

Nejednou padla otázka, a to již od samého jara 1947, zda-li by nebyvalo moudřejší banderovce, v podstatě jen bezprizorní chudáky, kteří neměli mnoho co ztratit, nechat jít vlastní cestou a nebránit jim v jejich cestě na západ. Takový přístup k cizím ozbrojeným formacím si však nemůže dovolit žádný stát, jinak jím přestává být, v čemž lze souhlasit s Janem Fialou. Žádná suverénní vláda nemůže na svém území trpět ozbrojené formace mimo svůj vlastní rámec či alianci už jen z toho důvodu, že by tak zakládala nebezpečný precedent pro vnitřní i vnější nepřátele, jejichž nedostatkem (nejen) poválečné Československo rozhodně netrpělo. Na druhou stranu pokud by čs. vláda přijala jen laxní opatření a o banderovský vpád se detailněji nestarala, mohl roku 1948 přijít další, ještě mohutnější nápor povstalců. Některé menší skupiny se ještě na Slovensku otáčely a vracely zpět na Ukrajinu, kde podaly zprávu, že přecházet územím ČSR přináší pouze velké ztráty bez větší naděje na úspěch. Právě tyto informace mohly velení UPA odradit od dalších evakuačních operací na západ.

Druhá frekventovaná otázka zní, zda-li celý průběh tažení a vykonaná opatření nepřesáhly rozumnou mez a zda-li celá akce nevyzněla spíše jako fraška později komunistickou propagandou transformovaná do velkého vítězství nad „reakcí“. Ač tato práce detailněji nezkoumala vojenské útvary, ale pouze jednotky SNB, může na toto poskytnout odpověď. Vykonaná opatření po zkušenostech s partyzánskými boji v průběhu 20. století jednoznačně implikují, že i početně mnohem slabší partyzánská jednotka znalá terénu s podporou civilistů dokáže likvidovat nepřitele popř. mu unikat i roky. Uvážíme-li, že polský bezpečnostní aparát banderovce definitivně potlačil až v roce 1948 a ještě masivnější sovětský až na počátku 50. let, nelze než konstatovat, že celkový počet zhruba 6.000 vojáků a příslušníků SNB nasazených proti 400-600 povstalcům na Slovensku mohl být ještě vyšší a zároveň plně racionální. Lze polemizovat, že pokud by velení od počátku disponovalo větším počtem mobilnějších jednotek vybavených prostředky adekvátními prostředky rádiové komunikace, hlavní akce mohla skončit plným úspěchem a podstatně dříve než koncem září 1947. Ostatně relativní přesila čs. sil vůči ukrajinským nacionalistům byla nižší než přesila polských a sovětských jednotek nasazených proti UPA na tom či onom území, navíc méně vhodným pro styl operací, jež banderovci prováděli na Slovensku. Další argumenty pro podporu tohoto stanoviska lze nalézt v polském prostředí, kde samotná akce Visla byla od počátku vnitřně hodnocena jako vojenský neúspěch, neboť mnohonásobně silnějšími polskými jednotkám se nepodařilo zcela eliminovat či donutit ke kapitulaci ani jednu ze sotní. Nicméně obecný cíl akce Visla, vysídlení ukrajinské menšiny a likvidace odboje, došel naplnění, byť ne zcela dle plánu. Navíc důvody neúspěchu polských sil byly stejné jako v Československu: nedostatky ve výcviku,

vybavení, zpravodajství, morálním stavu, strategii a taktice vládních jednotek. G. Motyka dokonce uvádí příklady, kdy důstojníci ve funkci velitelů pluků neuměli číst mapy či ovládat kompas.

Tato práce poskytuje náhled na činnost jedné z několika jednotek válčících proti ukrajinským povstalcům a je třeba podniknout další, obsáhlejší archivní výzkum, aby mohla vzniknout aktuální monografie o ukrajinských nacionalistech v Československu jako, doufejme, součást cyklu odborných publikací o ukrajinském národním hnutí. Jak bylo konstatováno v úvodu, ukrajinská otázka rezonuje Evropou, nicméně český čtenář prakticky nemá odkud získat relevantní informace, čímž vzniká prostor pro šíření legend, polopravd nebo dnes moderního výrazu „fake news“. Část informací o problematice ukrajinského nacionalismu může čtenář nalézt v této práci, ale potřeba komplexní odborné literatury na toto téma bude stále ožehavější tím více, čím déle potrvá Krymská krize a čím déle zůstanou nevyřešeny další problémy a otázky vážně komplikující mezinárodní vztahy ve střední a východní Evropě.

Seznam použitých pramenů a literatury

Literatura

- Bilas, Ivan, *Repressive-punishment system in Ukraine. 1917-1953*. 2. díl, Kyjev, Lybid-Viysko Ukrainy, 1994.
- Fiala, Jan, *Zpráva o akci B*. Praha, Vyšehrad, 1994.
- Kaplan, Karel, *Protistátní bezpečnost*. Praha, Plus, 2015.
- Krokhmaliuk-Tys, Yuriy, *UPA Warfare in Ukraine. Society of Veterans of Ukrainian Insurgent Army of the U.S. and Canada*, 1972.
- Kulińska, Lucyna, *Działalność terrorystyczna i sabotażowa nacjonalistycznych organizacji ukraińskich w Polsce w latach 1922–1939*, Kraków 2009.
- Łossowski, Piotr, *Nie tylko Wołyń*. Týdeník Przegľad, 13.7.2003.
- Misiło, Eugeniusz, *Repatriacja czy deportacja*, 1. díl, Archiwum ukraińskie, Lvov, 2013.
- Motyka, Grzegorz, *Od rzezi Wołyńskiej do akcji „Wisła”*. Krakow, Wydawnictwo Literackie, 2011.
- Motyka, Grzegorz, *Tak bylo v Bieszczadach*. Varšava, Volumen, 1999.
- Motyka, Grzegorz, *Ukraińska partyzantka 1942-1960*. Varšava, Rytm.
- Motyka, Grzegorz, *W kręgu Łun w Bieszczadach*. Varšava, Rytm, 2009.
- Motyka, Grzegorz, *Zapomnijcie o Giedroyciu: Polacy, Ukraińcy*. Instytut Pamięci Narodowej, Varšava, 2008.
- Motyka, Grzegorz, Wnuk, R., *Pany i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947*, Volumen, Varšava, 1997.
- Potocki, Robert, *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930-1939*. Instytut Europy Środkowo-wschodniej, Lublin, 2003. s. 361.
- Prusin, Alexander, *Nation-building and Moving People*. Oxford University Press, Oxford, 2016.
- Syruček, Milan, *Banderovci-hrdinové, nebo bandité?* Praha, Epocha, 2008.
- Šmigel', Michal, *Banderovci na Slovensku*. Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela V Banskej Bystrici, 2007.
- Šmigel, Michal, Mičko, Peter, *Evakuácia v znamení úteku. Utečenci z Ukrajiny a Poľska na Slovensku v roku 1944*. Banská Bystrica, 2006.
- Taubman, William, *Khrushchev: The Man and His Era*. New York, W. W. Norton & Company, Simon & Schuster, 2003.

Wołoskiuk, Leszek, *Akcja „Wisła” - przyczyny, przebieg, skutki*. „Między Sąsiadami“
Žukov, Yuriy, *Examining the Authoritarian Model of Counter-Insurgency: The Soviet Campaign Against the Ukrainian Insurgent Army*. Harvard, 2007.
Kol. autorů, *Akcja Wisła.*, Varšava, Instytut Pamięci Narodowej, 2003.
В'ятрович, Володимир., *Рейди УПА теренами Чехословаччини*. Lvov, 2001.
Дуда, Михайло, *У великому рейді*. Mnichov, 1956.

Prameny

Muzeum Policie České republiky

Fondy

V-I-D-5
V-I-D-6
V-I-D-7
V-I-D-8
V-I-D-9
V-I-D-10
V-I-D-11
V-I-D-12
V-I-D-13
V-I-D-14
V-I-D-15
V-I-D-16

Archiv bezpečnostních složek

Fond Osobní evidenční karty

Bláha Vladimír
Čermák František
Duda Miroslav
Kryštof Oldřich
Sehrig Karel

Fond Hlavní správa vojenské kontrarozvědky

302-491-6

Fond Banderovci

307-16

307-17

307-18

307-19

307-20

Fond Velitelství státní bezpečnosti

310-84-26

Fond Bezpečnostní spisy po roce 1945

304-124-1

Fond Osobní personální spisy

1135/12

2475/12

3696/14

305/01

2070/11

878/19

Historický fond

H-3

Archiv Ministerstva vnitra České republiky

A MV ČR. Fond. 305-143-1.

Jiné

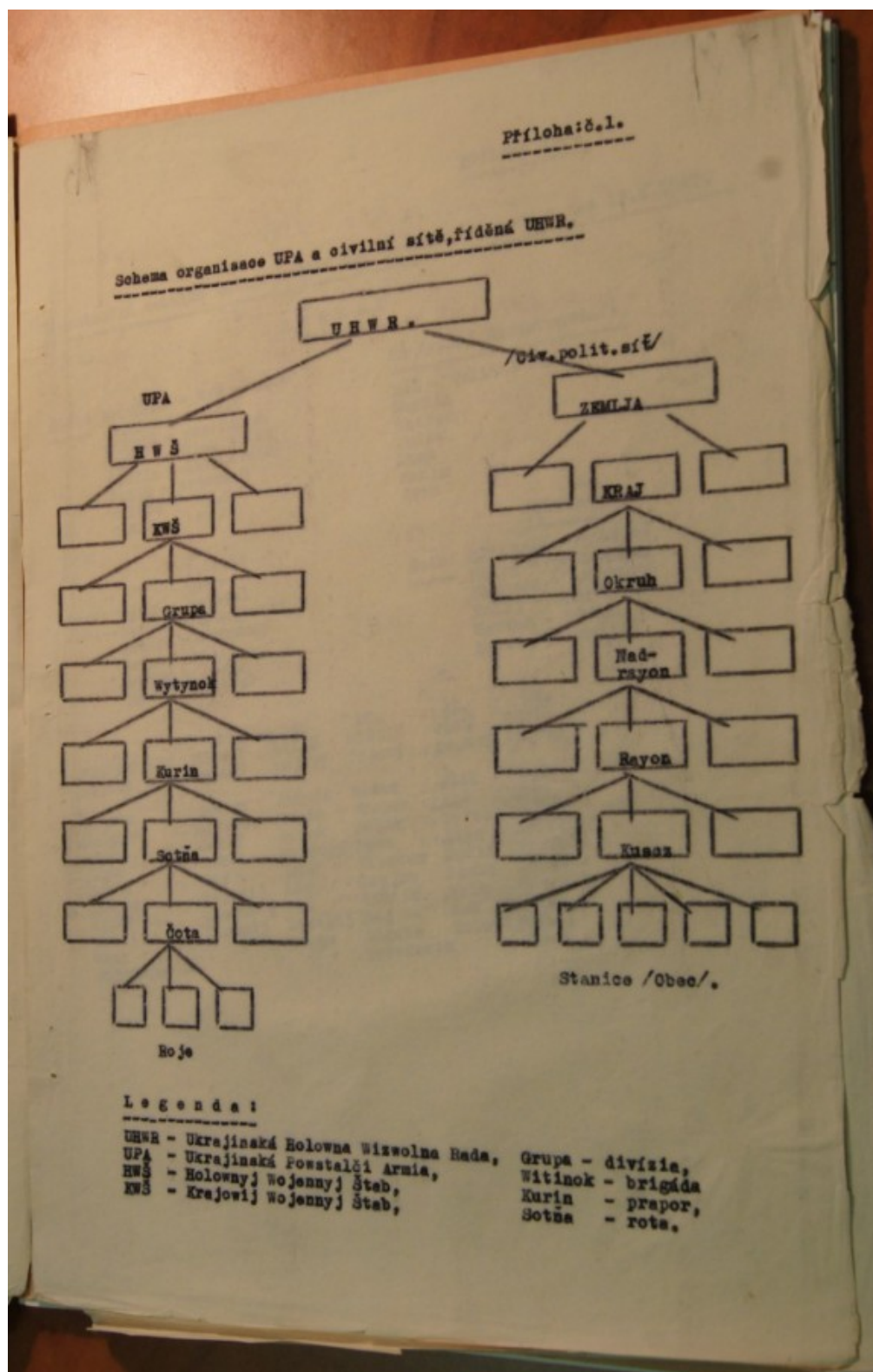
Svobodné Slovo. Ústřední deník Československé strany národně socialistické. Ročník 1946 a 1947.

Seznam zkratek

AK	Armija Krajowa
ČS	Československý
ČSR	Československá republika
ČSNS	Československá strana národně socialistická
DS	Demokratická strana
GG	Generální gouvernement
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
MF	Ministerstvo financí
MNO	Ministerstvo národní obrany
MV	Ministerstvo vnitra
NB	Národní bezpečnost
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennich děl/Народный комиссариат внутренних дел
OUN	Organizace ukrajinských nacionalistů
PV	Pověřenectvo vnitra
PS	Pohraniční stráž
SB	Služba bezpečnosti/Служба безпеки
SKW	Samoobronne kuszowe widdily/ самооборонні кущові відділи
SNB	Sbor národní bezpečnosti
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SVS	Sbor vězeňské stráže
ŠDZ	Škola důstojníků v záloze
UB	Urząd Bezpieczeństwa
UHVR	Ukrajinska Holovna Vyzvolna Rada/Українська головна визвольна рада
UPA	Ukrajinská povstalecká armáda/Українська повстанська армія
USA	Spojené státy americké
UVO	Ukrajinská vojenská organizace/Українська Військова Організація
WiN	Wolność i Niezawisłość
WOP	Wojska Ochrony Pogranicza
ZPÚ	Zajištění pohraničního území
ZUR	Západoukrajinská republika

Přílohy

Příloha č. 1: Struktura OUN/UHVR a UPA

Пříloha č. 2: Teritoriální mapa UPA

Vysvětlivky:

УПА: UPA ВО: vojenská oblast

захід: západ схід: východ південь: jih північ: sever

Польща: Polsko Словаччина: Slovensko Угорщина: Maďarsko Румунія: Rumunsko

Молдова: Moldávie Білорусь: Bělorusko Росія: Rusko

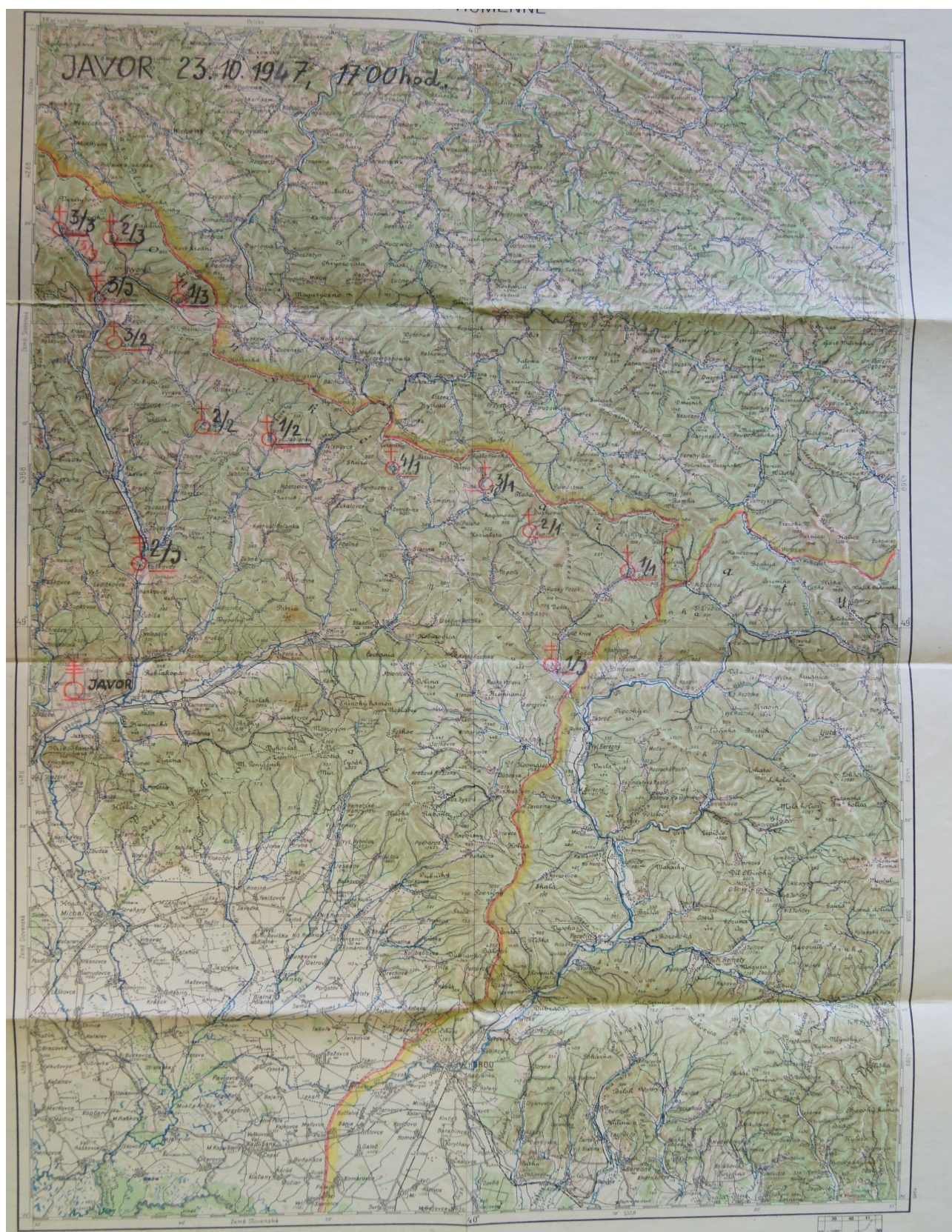
Příloha č. 3: Struktura 26. taktického oddílu „Lemko“.

Příloha č. 4: Fotografie účastníků protibanderovských operací s tanky roty „Vlk“. Na druhé fotografii je patrný nápis „SMRT BURLÁKOVI“.

Příloha č. 5: Sestava 1. praporu po převelení na hranice k 23.10.1947. Jižním směrem navazovaly pozice 3. praporu a západním 2. praporu.

Příloha č. 6: Fotografie vyšších důstojníků pluku SNB „Slovensko“

1) Vladimír Bláha

2) Oldřich Kryštof

3) Miroslav Duda

4) Karel Schrig

Příloha č. 7: Velitelé sotní procházejících ČSR.

1) Mychajlo Duda „Hromenko“

2) Volodymyr Ščyhelskyj „Burlaka“

3) Jaroslav Kocolok „Krylač“

4) Hryhorij Jankivskyj „Lastivka“

6) Roman Hrobelskyj „Brodyč“